

I. ULUSLARARASI
KÜRESEL SORUNLARA
İSLAMİ YAKLAŞIMLAR:
KÜLTÜREL VE TEKNOLOJİK DAYATMA
SEMPOZYUMU

I. ULUSLARARASI KÜRESEL SORUNLARA İSLAMİ YAKLAŞIMLAR: KÜLTÜREL VE TEKNOLOJİK DAYATMA SEMPOZYUMU

I. ISLAMIC APPROACHES TO GLOBAL ISSUES:
CULTURAL AND TECHNOLOGICAL IMPOSITION SYMPOSIUM

BİLDİRİ ÖZETLERİ KİTABI ABSTRACT BOOK

10-11 EKİM 2024 / 10-11 OCTOBER 2024
SİNOP

SİNOP ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

I. Uluslararası Küresel Sorunlara İslami Yaklaşımlar: Kültürel ve Teknolojik Dayatma Sempozyumu
Bildiri Özetleri Kitabı/ 10-11 Ekim 2024

SİNOP ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ

I. ULUSLARARASI KÜRESEL SORUNLARA İSLAMİ YAKLAŞIMLAR:
KÜLTÜREL VE TEKNOLOJİK DAYATMA SEMPOZYUMU

BİLDİRİ ÖZETLERİ KİTABI

**I. Islamic Approaches to Global Issues: Cultural and Technological
Imposition Symposium**

Abstract Book

10-11 EKİM 2024/ 10-11 OCTOBER 2024
SİNOP

Sinop Üniversitesi'nin 61. Bilimsel Yayınıdır.

E-ISBN: 978-625-94958-2-8

I. Uluslararası Küresel Sorunlara İslami Yaklaşımlar: Kültürel ve Teknolojik Dayatma Sempozyumu
Bildiri Özetleri Kitabı/ 10-11 Ekim 2024

I. ULUSLARARASI KÜRESEL SORUNLARA İSLAMİ YAKLAŞIMLAR:
KÜLTÜREL VE TEKNOLOJİK DAYATMA

BİLDİRİ ÖZETLERİ KİTABI

I. Islamic Approaches to Global Issues: Cultural and Technological Imposition
Abstract Book

10-11 EKİM 2024/ 10-11 OCTOBER 2024

SİNOP

Sinop Üniversitesi'nin 61. Bilimsel Yayınıdır.

E-ISBN: 978-625-94958-2-8

Sinop Üniversitesi Adına Sahibi | Owner on behalf of Sinop University

Prof. Dr. Şakir TAŞDEMİR

Rektör | Rector

Editörler | Editors

Doç. Dr. Yasemin BARLAK
Dr. Öğr. Üyesi Şengül ÖZDEMİR
Dr. Öğr. Üyesi Musab HAMOD

Tasarım / Design

Sinop Üniversitesi Basın-Yayın Halkla İlişkiler Müdürlüğü

“Sinop Üniversitesi Yönetim Kurulunun 20/12/2024 tarih ve 2024/292 nolu kararı ile
yayınlanmıştır.”

I. Uluslararası Küresel Sorunlara İslami Yaklaşımlar: Kültürel ve Teknolojik
Dayatma Sempozyumu Bildiri Özetleri Kitabı Sinop Üniversitesi'nin bilimsel bir
yayınıdır. Kitapta yayımlanan yazıların her türlü içerik sorumluluğu yazarların
kendilerine aittir. Yazılar, yayıncı kuruluşun izni olmadan kısmen veya tamamen
bir başka yerde yayımlanamaz.

İletişim | Communication

Osmaniye Mahallesi Selanik Caddesi (Kuzey Kampüs) No:52A

57000 | SİNOP | TÜRKİYE

Tel: +90 (368) 271 53 23 | Faks: +90 (368) 271 53 26 | web:

<https://globalissuesandislam.sinop.edu.tr/>

SEMPOZYUM ONURSAL BAŞKANI

Prof. Dr. Şakir TAŞDEMİR

Sinop Üniversitesi Rektörü

DÜZENLEME KURULU BAŞKANI

Prof. Dr. İbrahim TÜFEKÇİ

Sinop Üniversitesi

SEMPOZYUM KURULLARI

DÜZENLEME KURULU

Doç. Dr. Yasemin BARLAK	Sinop Üniversitesi
Doç. Dr. Rabia MERT	Sinop Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Hasan Ali YILMAZ	Sinop Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Musab HAMOD	Sinop Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi İbrahim TOPRAK	Sinop Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Şengül ÖZDEMİR	Sinop Üniversitesi

BİLİM KURULU

Prof. Dr. Abdulvahid SEZEN	Mersin Üniversitesi
Prof. Dr. Adnan DEMİRCAN	İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Ali AYTEN	Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Ali Rıza AYDIN	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Prof. Dr. Arif CUMA El-Dâva	Elcamiiye Üniversitesi, Beyrut.
Prof. Dr. Asım YAPICI	Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi
Prof. Dr. Burhanettin TATAR	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Prof. Dr. Cahid KARA	Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Prof. Dr. Cengiz BATUK	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Prof. Dr. Enbiya YILDIRIM	Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Hasan HATTAF	Katar Üniversitesi, Katar.
Prof. Dr. Hüseyin AKYÜZ	Hacı Bayram Üniversitesi
Prof. Dr. Hüseyin DOĞAN	Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Muhammet KIZILGEÇİT	Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Musa ÖZTÜRK	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa ÖZKAN	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof. Dr. Recep DEMİR	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Prof. Dr. Recep YAPAREL	Dokuz Eylül Üniversitesi

Doç. Dr. Abdülcevad HAMAM	Trablus Üniversitesi, Lübnan
Doç. Dr. Abdülhalim SÜLEYMAN	Kasim Üniversitesi, Suudi Arabistan.
Doç. Dr. Ayşe İNAN KILIÇ	Sinop Üniversitesi
Doç. Dr. Cüneyd AYDIN	Sinop Üniversitesi
Doç. Dr. Doğan FIRINCI	Sinop Üniversitesi
Doç. Dr. Emine Enise YAKAR	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
Doç. Dr. Faruk ÖZDEMİR	Sinop Üniversitesi
Doç. Dr. Hasan BARLAK	Sinop Üniversitesi
Doç. Dr. Hasan ŞAHİN	Sinop Üniversitesi
Doç. Dr. İmad KENAN	Trablus Üniversitesi, Lübnan
Doç. Dr. Kemal GÖZ	Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi
Doç. Dr. Necmi KARSLI	Trabzon Üniversitesi
Doç. Dr. Osman MUTLUEL	Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Sümeyra YAKAR	Iğdır Üniversitesi
Doç. Dr. Yahya TURAN	Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Doç. Dr. Ceyda GÜRMAN	Sinop Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Çiğdem GÜLMEZ	Kastamonu Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Haydar GÜNGÖR	Sinop Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Muhammet KARAAĞAÇ	Sinop Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Musab HAMOD	Sinop Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Şeref AYDIN	Sinop Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Süleyman Recep ÇIBIKLI	Sinop Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Yusuf Ziya KURTULUŞ	Sinop Üniversitesi
Dr. Macid ULEYVİ	Aleppo University in the Liberated Areas
Dr. Ziyad UZUN	Kuveyt Vakıflar Bakanlığı, Kuveyt.
Dr. Öğr. Üyesi Mohamed Abdelhalim Uthman AHMED	Sinop Üniversitesi

SEKRETERYA

Doç. Dr. Ceyda GÜRMAN	Sinop Üniversitesi
Arş. Gör. Ayşe Kübra BİÇİCİ	Sinop Üniversitesi
Arş. Gör. Merve TOPAL	Sinop Üniversitesi
Arş. Gör. Gülbeyaz ÇİÇEK	Sinop Üniversitesi
Arş. Gör. Dr. Hatice AKSOY KARAKAYA	Sinop Üniversitesi
Arş. Gör. Metin BAYRAM	Sinop Üniversitesi
Arş. Gör. Şafak ERKUT	Sinop Üniversitesi
Arş. Gör. Nusret AYDIN	Sinop Üniversitesi
Arş. Gör. Furkan YILDIRIM	Sinop Üniversitesi
Arş. Gör. Mehmet Mustafa BUĞCU	Sinop Üniversitesi

KATILIMCI LİSTESİ

Prof. Dr. Ayad Kamil Ibrahim AL-ZEEBAREE	University of Zakho
Prof. Dr. Darwesh Yousif Hasan HARÛÎ	University of Duhok
Prof. Dr. Farsat Abdullah Yahya AL-WARMELY	University of Zakho
Prof. Dr. Fethi Kerim KAZANÇ	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Prof. Dr. Hüseyin DOĞAN	Sinop Üniversitesi

Prof. Dr. İzadeen Hasen Jameel ATROSHY	University of Zakho
Prof. Dr. Shawkat Arif Mohammed ALATROSHİ	University of Zakho
Doç. Dr. Abdullah DAĞCI	Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
Doç. Dr. Arif ATALAY	Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
Doç. Dr. Asmaa ALBOGHA	Bayburt Üniversitesi
Doç. Dr. Ayşe ŞALLI	Karabük Üniversitesi
Doç. Dr. Bekir ÖZÜDOĞRU	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Doç. Dr. Cüneyd AYDIN	Sinop Üniversitesi
Doç. Dr. Emine TAŞÇI YILDIRIM	Yalova Üniversitesi
Doç. Dr. Hasan BARLAK	Sinop Üniversitesi
Doç. Dr. İlyas PÜR	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Doç. Dr. Rabia MERT	Sinop Üniversitesi
Doç. Dr. Yıldırım SİPAHİ	Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Abdülkerim SOLİMAN	Dokuz Eylül Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Adel ŞATLA	Gümüşhane Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Derviş MÜEZZİN	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ahmed Mahmoud Zakaria TAWFIK	Harran Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Alaaddin KİRAZ	KTO Karatay Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Bilal BEKALP	Bursa Uludağ Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Fatih BAŞ	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Hasan Ali YILMAZ	Sinop Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Haydar GÜNGÖR	Sinop Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Mahmud ŞUŞ	Mardin Artuklu Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ÖDEMİŞ	Ege Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Mohamed Abdelhalim UTHMAN	Sinop Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Muhammet KARAAĞAÇ	Sinop Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Musab HAMOD	Sinop Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Omar ALOSMAN	Çukurova Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Şafak ÇATAL	Sinop Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Şengül ÖZDEMİR	Sinop Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ümit KOCA	Iğdır Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Yusuf Ziya KURTULUŞ	Sinop Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Zeki KESKİN	Gaziantep İslam Bilim ve Teknoloji Üniversitesi
Öğr. Gör. Dr. Durali KARACAN	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Öğr. Gör. Dr. Mahmoud FALLAHA	Bayburt Üniversitesi
Dr. Ali Kemal ACAR	Milli Eğitim Bakanlığı
Dr. İbrahim ALBAKKAR	Sakarya Üniversitesi
Dr. Macid ULEYVİ	Aleppo University in the Liberated Areas
Dr. Yasin CEMMÛL	University of Almaali
Öğr. Gör. Dr. Arif AKBAŞ	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
Öğr. Gör. Feras RIHAWI	Kahramanmaraş İstiklal Üniversitesi
Öğr. Gör. İsmail IŞIK	Sinop Üniversitesi
Arş. Gör. Sevban DAL	Marmara Üniversitesi
Doktorant Fadi SHOSHAN	Sakarya Üniversitesi
Doktorant Merve ÜNAL	Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Doktorant Mouna BAKER	Ankara Üniversitesi

I. Uluslararası Küresel Sorunlara İslami Yaklaşımlar: Kültürel ve Teknolojik Dayatma Sempozyumu
Bildiri Özetleri Kitabı/ 10-11 Ekim 2024

Doktorant Mukaddes DURAK
Uzman Sinan DOĞAN
Mehmet Alperen DEMİR

İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi
Milli Eğitim Bakanlığı
Dokuz Eylül Üniversitesi

İÇİNDEKİLER

SEMPOZYUM KURULLARI.....	iii
SEMPOZYUM KATILIMCI LİSTESİ	iv
SUNUŞ	xi
DİJİTALLEŞME SÜRECİNDE GERÇEK İMÂNIN MUHAFAZASI	
Prof. Dr. Hüseyin DOĞAN	1
الهجرة، دلالاتها، وأبعادها في المنظور القرآني	
شوكات عارف محمد الأتروشي / Prof. Dr. Shawkat Arif Mohammed ALATROSHI	2
DİNDARLIĞIN GELECEĞİNİ TAHMİN ETMEDE YAPAY ZEKÂDAN YARARLANILABİLİR Mİ?	
Doç. Dr. Abdullah DAĞCI.....	3
التطور الدلالي ومشكل الحديث	
Dr. Öğr. Üyesi Mohamed Abdelhalim UTHMAN.....	5
ÖLÜMSÜZLÜK İSTEĞİNDEN TEKNOLOJİ İLE ÖLÜMSÜZLÜĞE HADDİ ZORLAMAK: TRANSHÜMANİZM	
Dr. Ali Kemal ACAR.....	6
DİJİTAL DÜNYADA KÜLTÜR EMPERYALİZMİ VE GÜNCEL İNANÇ PROBLEMLERİ İLİŞKİSİ: TEOLOJİK AÇIDAN BİR DEĞERLENDİRME	
Prof. Dr. Fethi Kerim KAZANÇ	8
GÖÇ OLGUSU VE DİN: GÖÇ TEORİLERİ BAĞLAMINDA BİR YAKLAŞIM DENEMESİ	
Doç. Dr. Ayşe ŞALLI.....	10
الهيمنة الثقافية الفكرية على المسلمين من خلال إبعادهم عن اللغة العربية	
Öğr. Gör. Feras RIHAWI.....	11
KÜLTÜREL EMPERYALİZM OLARAK AYDINLANMA VE KARŞI AYDINLANMA	
Mehmet Alperen DEMİR.....	12
المسجد الأقصى فضله، ومكانته في القرآن الكريم، والسنة الشريفة	
عزالدين حسن جميل الأتروشي / Prof. Dr. İzadeen Hasen Jameel ATROSHY	13
HAKİM KÜLTÜR DAYATMASI BAĞLAMINDA ORYANTALİST HADİS KAVRAMLARININ İSLAM COĞRAFYASINDA KULLANIMI VE ETKİLERİ	
Doç. Dr. Bekir ÖZÜDOĞRU.....	14

ORYANTALİST ERNEST RENAN'IN İSLAM'A MUHALEFETİ KARŞISINDA NAMIK KEMAL'İN FİKRÎ ASALETİ

Doç. Dr. Hasan BARLAK.....15

İSLAM FELSEFESİNİN İSİMLENDİRME PROBLEMİNE ORYANTALİST BAKIŞ

Doç. Dr. Emine TAŞÇI YILDIRIM.....17

İSLAM HUKUKUNA BİR ORYANTALİST BAKIŞ: JOSEPH SCHACHT

Doç. Dr. Arif ATALAY18

KÜLTÜREL EMPERYALİZM VE TARİH BOYUNCA GERÇEKLEŞEN MEDENİYETLER ARASI ETKİLEŞİM

Dr. Öğr. Üyesi Muhammet KARAAĞAÇ19

DOĞU TOPLUMU VE BATI DÜŞÜNCESİ ARASINDA JAPON ORYANTALİZMİ

Öğr. Gör. Dr. Arif AKBAŞ20

دور اللغة العربية في مواجهة الإمبريالية الثقافية: دراسة تحليلية

Öğr. Gör. Dr. Mahmoud FALLAHA21

محاربة العنصرية في ضوء السنة النبوية

Prof. Dr. Farsat Abdullah Yahya AL-WARMELY / فرست عبد الله يحيى الورميلي22

القدس ضحية الصراع الأيوبي الصليبي و أثره على مستقبل المدينة

Prof. Dr. Darwesh Yousif Hasan HARÛRÎ / درويش يوسف حسن23

العنصرية أسبابها ومظاهرها ومركزات علاجها بين القرآن الكريم والتوراة والإنجيل

Dr. Öğr. Üyesi Adel ŞATLA.....24

KÜRESELLEŞME BAĞLAMINDA DİNDARLIK VE RUHSAL PROBLEMLER

Doç. Dr. İlyas PÜR25

البوصلة النبوية في عصر الثقافة الرقمية: مقاربة إسلامية للهيمنة الثقافية المعاصرة

Doç. Dr. Asmaa ALBOGHA26

دور اللغة في تعزيز العنصرية وآليات مواجهتها من منظور إسلامي

Dr. Öğr. Üyesi Ahmed Mahmoud Zakaria TAWFİK27

منهج القرآن في مواجهة العنصرية وأسبابها "دراسة موضوعية تحليلية"

Dr. Öğr. Üyesi Abdülkerim SOLİMAN.....28

DEĞİŞMEYEN SÖMÜRGEÇİLİK: HARSİN VE NESLİN İFSADI

Arş. Gör. Sevban DAL29

توظيف الذكاء الصناعي في تخريج الحديث وحل مشكلته: الفوائد والمحاذير والأخلاقيات

Dr. Öğr. Üyesi Musab HAMOD - Dr. Öğr. Üyesi Haydar GÜNGÖR30

دور الذكاء الاصطناعي والتعليم النشط في تعليم اللغة العربية كلغة أجنبية: ابتكار وتطوير	
أحمد درويش مؤذن /Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Derviş MÜEZZİN	31
YAPAY ZEKA YENİ BİR VARLIK TÜRÜ MÜ? SORUSUNUN KLASİK İSLAM FELSEFESİ ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ	
Dr. Öğr. Üyesi Şengül ÖZDEMİR.....	32
KUR'ÂN ÂYETLERİNİN YORUMLANMASINDA YAPAY ZEKÂ (YZ) KULLANIMI- FETİH SÜRESİ ÖRNEĞİ	
Dr. Öğr. Üyesi Şafak ÇATAL.....	33
İNSAN-TEKNOLOJİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN DETERMİNİZM BAĞLAMINDA TETKİKİ: GERÇEKLİK BİLGİSİ	
Uzman Sinan DOĞAN.....	34
DİJİTAL YAPAY BİLİNÇ VARLIK TEHLİKESİ: YAPAY ZEKÂ	
Doç. Dr. Yıldırım SİPAHİ - Mukaddes DURAK - Merve ÜNAL	36
KÜRESELLEŞME, TEKNOLOJİ VE DİN: YAPAY ZEKÂNIN İNSAN VE TOPLUM MAHREMİYETİNE ETKİLERİ ÜZERİNE BİR ANALİZ	
Dr. Öğr. Üyesi Fatih BAŞ	37
YÜKSELEN KARŞITLIK: TEKNOLOJİ VE İNSANLIK	
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ÖDEMİŞ.....	38
İSLAM TEOLJİSİ AÇISINDAN TRANŞHÜMANİZME BAKMAK: FELSEFİ BİR DEĞERLENDİRME	
Dr. Öğr. Üyesi Bilal BEKALP	39
مسؤولية الأضرار الناتجة عن تقنيات الذكاء الاصطناعي في ضوء الفقه الإسلامي	
إبراهيم البكار / Dr. İbrahim ALBAKKAR - Fadi SHOSHAN.....	40
EVANJELİK HAREKETİN KUDÜS ALGISİNIN İSRAİL-FİLİSTİN ÇATIŞMASINA ETKİSİ	
Doç. Dr. Rabia MERT.....	41
حفظ اللغات النادرة باستخدام تقنيات معالجة اللغة الطبيعية NLP	
محمود شوش / Dr. Öğr. Üyesi Mahmud ŞUŞ.....	42
ORYANTALİSTLERİN KIRAATLARA BAKIŞI: ELEŞTİREL BİR OKUMA	
Dr. Öğr. Üyesi Yusuf Ziya KURTULUŞ.....	43
RACISM'S CAUSES AND EFFECTS WITH ITS SOLUTIONS IN ISLAM	
Mouna BAKER.....	44

أنسنة السنة النبوية من منظور الفكر الاستشراقي

/Prof. Dr. Ayad Kamil Ibrahim AL-ZEEBAREE.....45

تأثير الهجرة على اللغة العربية: تحديات الهوية اللغوية في المجتمعات المتعددة الثقافات

Dr. Öğr. Üyesi Alaaddin KİRAZ46

KUR'ÂN'DA BAHSİ GEÇEN KUTSAL MEKANLARIN KÜRESEL BAĞLAMDA ONTOLOJİK TAHLİLİ (KÂBE VE MESCİD-İ AKSA ÖRNEĞİ)

Dr. Öğr. Üyesi Zeki KESKİN47

ISLAMIC PERSPECTIVES ON GLOBAL ISSUES: STRATEGIES FOR MUSLIMS TO COUNTER THE PSYCHOLOGICAL INFLUENCE OF MAINSTREAM MEDIA ON THE PALESTINIAN CRİSİS

Öğr. Gör. Dr. Durali KARACAN48

صورة هجرة المسلمين الأوائل في الشَّعر؛ ودروس الماضي والحاضر

/ Dr. Yasin CEMMÛL.....49

مشكلة الثورة في الثقافة الإسلامية

/ Dr. Macid ULEYVİ.....50

DİJİTAL DÜNYANIN DİN(DAR) YORGUNLUĞUNA ETKİSİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Doç. Dr. Cüneyd AYDIN.....51

İSLAM PERSPEKTİFİNDEN GÖÇMENLERE YAKLAŞIM: MİSAFİRLİKTEN TEHDİT ALGISINA DÖNÜŞÜM VE ALTERNATİF ÇÖZÜMLER

Dr. Öğr. Üyesi Hasan Ali YILMAZ.....52

POZİTİF HUKUKTAKİ REFAKATSİZ ÇOCUKLAR YÖNERGESİ İLE İSLAM HUKUKUNDAKİ LAKÎT HÜKÜMLERİNİN MUKAYESELİ BİR DEĞERLENDİRMESİ

Dr. Öğr. Üyesi Ümit KOCA.....53

الهجرة حكمها وفوائدها

Dr. Öğr. Üyesi Omar Mahmoud ALOSMAN54

KIRÂAT İLMİNİN YAYILMASINDA SİYASETİN ETKİSİ

Öğr. Gör. İsmail IŞIK.....55

SUNUŞ

10-11 Ekim 2024 tarihlerinde Sinop'ta düzenlediğimiz “I. Uluslararası Küresel Sorunlara İslami Yaklaşımlar: Kültürel ve Teknolojik Dayatma” başlıklı sempozyumumuz, çağımızın önemli küresel meselelerini İslami perspektiften ele almayı amaçlayan bir bilimsel etkinlik olarak gerçekleştirilmiştir.

Sempozyum fikri, 2023 yılının son günlerinde, Üniversitemiz Rektörü Sayın Prof. Dr. Şakir Taşdemir'in Fakültemizi bu yönde teşvik etmesiyle şekillenmiştir. Başlık seçimi sürecinde Fakültemiz'de gerçekleştirilen birçok toplantıda, İsrail'in Filistin'deki katliamları, 2011'den bu yana Türkiye'de devam eden göç meseleleri gibi toplumsal sorunlarla birlikte yapay zekâ ve teknolojik gelişmeler gibi başlıklar tartışılmıştır. Bu değerlendirmeler sonucunda, sempozyumun ana teması “Küresel Sorunlara İslami Yaklaşımlar” olarak belirlenmiş ve özelde “Kültürel ve Teknolojik Dayatma” alt başlığıyla derinleştirilmiştir. Bundan sonraki sempozyumlarımızda diğer küresel sorunların da ele alınması hedeflenmektedir.

Küreselleşme, özellikle teknoloji ve ulaşım alanındaki ilerlemelere bağlı olarak bireyler ve toplumlar arasındaki etkileşimlerin hızını ve şeklini yeniden tanımlamıştır. Bu süreçte dünya, adeta “küçük bir köy” haline gelmiş; yerel olayların küresel yankılar uyandırdığı bir gerçeklik ortaya çıkmıştır. Ancak bu süreç, aynı zamanda baskın kültürlerin diğer kültürleri kendine benzetme ve asimilasyon çabalarına da zemin hazırlamıştır.

Yoksulluk, terörizm, göç, çevre sorunları, salgın hastalıklar ve savaşlar, yalnızca ortaya çıktıkları bölgeyi değil, tüm insanlığı etkileyen küresel sorunlardır. Bu yeni durum, Müslümanlar da dâhil olmak üzere tüm dini topluluklara, çözüm üretme sorumluluğu yüklemektedir. Öte yandan, 19. ve 20. yüzyıllarda İslam toplumlarının, Batı medeniyeti tarafından tanımlandığı ve şekillendirildiği gerçeği, bu sorumluluğu daha da ağırlaştırmaktadır.

Teknoloji alanındaki hızlı ilerlemeler, yapay zekâ, makine öğrenmesi, kripto para ve nesnelerin interneti gibi kavramları hayatımıza sokmuş; transhümanizm gibi tartışmaları gündeme taşımıştır. Bu gelişmeler, küreselleşmenin yalnızca bir aracı değil, aynı zamanda sürecin özü haline geldiğini ve insanlık için yeni bir dönemin kapılarını araladığını göstermektedir. Bu bağlamda, kültürel meselelerle birlikte bu teknolojik gelişmelerin ele alınması, sempozyumumuz için elzem görülmüştür.

“Dayatma” kavramı, bir şeyi zorla kabul ettirme; empoze etme şeklinde tanımlanır. Çağımızda karşılaşılan dayatma ve tehditlerin bir kısmı tüm insanlığa, bir kısmı ise özellikle İslam'a yöneliktir. Bu tehditler arasında eşcinsellik, LGBT ideolojisi, cinsiyetsizlik, sömürü, şiddet, işgal, ırkçılık ve tahammülsüzlük gibi unsurlar sayılabilir. Bu olgular, yalnızca bireysel ahlakı değil, toplumsal düzeni de tehdit etmektedir.

İslam'ın bu tür dayatmalara karşı önerdiği çözüm, ilahi hikmete dayalı bir denge kurmaktır. İslam âlimlerinin görüşlerine göre, İslam'ın temel amacı “faydayı sağlamak ve zararı önlemek” prensibine dayanır. Bu misyon, din, can, mal, akıl ve nesli koruma ilkeleriyle somutlaşır. Kültürel ve teknolojik faaliyetlerin değerlendirilmesinde de bu ilkeler temel kriter olarak kabul edilmelidir. İnsanlığa zarar veren, yukarıdaki beş değerle çatışan her türlü faaliyet bir tehdit, zarar veya dayatma olarak nitelendirilebilir; buna karşılık fayda sağlayan eylemler meşru kabul edilir.

Sempozyumumuza sunulan bildiriler, söz konusu tehdit ve dayatmaları derinlemesine ele almış, İslami perspektiften çözüm önerileri geliştirmiştir. Temennimiz, bu sempozyumun gelecekte düzenlenecek etkinliklere ilham kaynağı olması ve diğer küresel sorunların da ele alınmasını sağlamasıdır.

I. Uluslararası Küresel Sorunlara İslami Yaklaşımlar: Kültürel ve Teknolojik Dayatma Sempozyumu
Bildiri Özetleri Kitabı/ 10-11 Ekim 2024

Bu bilimsel katkıyı geliştirmek için sempozyumumuz, Sinop Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından İLF-1901-24-001 numaralı proje kapsamında desteklenmiştir. Bu sempozyumun gerçekleşmesinde emeği geçen başta Rektörümüz Sayın Prof. Dr. Şakir TAŞDEMİR'e, Sempozyum düzenleme kurulunda ve sekreteryada görev alan hocalarım olmak üzere tüm katılımcılara ve destek verenlere en içten teşekkürlerimi sunarım.

Prof. Dr. İbrahim TÜFEKÇİ
İlahiyat Fakültesi Dekanı

Sinop Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) Koordinasyon Birimi tarafından İLF-1901-24-001 numaralı proje kapsamında desteklenmiştir.

DİJİTALLEŞME SÜRECİNDE GERÇEK İMÂNIN MUHAFAZASI

Hüseyin DOĞAN*

Günümüzde insan için, dinî hayatı sanal âlem ve hayattan ayrı düşünmek imkânsızdır. Günümüz insanı ve daha özelde Müslümanlığı, çağın sunduğu bilimsel ve teknolojik gelişmelere karşı gözlerini kapamak veya onları yok saymak yerine, dijital ve teknolojik yeni dinî araştırma alanları ihdas etmek suretiyle bu dönemde dinî hayatını olabildiğince gerçek, samimi ve bilişsel düzeyde yaşamayı denemelidir. Zira modern dönemde, her geçen gün sosyal medya dindarlığı ile dijital yeni imân modelleri takdim edilirken, günümüz Müslümanı veya imân sahibi gençlik ise bu saldırılar karşısında gerçek ve bilişsel imânını korumanın yollarını aramalıdır. Dijitalle olan bağları düşünüldüğünde özellikle de genç neslin, gerçek imânı edinmesinde veya bunu muhafazasında dijital ve teknolojik gelişmelerin ve araçların farkına varması ve bunları doğru kullanmasının zorunluluğu esastır. Günümüz insanı ve Müslümanı için, teknolojik ve dijital verilerle hayatımıza dâhil olan sosyal ve kültürel ağlar, inanç ve imân noktasında ciddi bir sorumluluk alanını oluşturmaktadır. Bundan sebep, bir Müslümanın bireysel ve sosyal hayatında nasıl ki Kur’ân ve Sünnet’in verdiği hükümlere göre hareket ederek yaşaması gerekiyorsa, bir diğer yaşam alanı olan teknolojik ve dijital dünyada da aynı hassasiyetle hareket etmesi ve bu alanda dinî sınırları gözetmesi şarttır.

Günümüz teknolojisinin aşırı sunumları ile dijitalleşen dünyanın aksiyonları neticesinde, genç Müslüman neslin hem imânı kabul etme yönteminde hem de onu hayatına aktarımında büyük sorunlar yaşanabilmektedir. Modern çağın bilimsel ve teknolojik sunumlarında insana ulaştırılan haber sadece “işitsel” ve “görsel” modda takdim edilmektedir. Bu da genç neslin sahip olduğu imânı konusunda ciddi endişe ve şüpheleri beraberinde getirmektedir. Ancak Kur’ân’ın ön gördüğü veya salık verdiği imân telakkisinde ise, görselin ve duyumun ötesinde “kalbî bilinç” veya “tasdik” düzeyi ağır basmaktadır. Dolayısıyla bu anlamda modern dönemin teknolojik ve dijital verilerinin sunumları, kişide oluşturulacak olan kâmil imânın temelleri konusunda yetersiz kalmakta ve şuur veya bilinç dünyasının tamamen ötesinde sekülerizme çanak tutan bir anlayışla kişiyi etkileme veya onu rehin alma ekseninde şekil almaktadır. Halbuki bu durum, Kur’ân’ın savunduğu imân anlayışı ile oluşturmaya çalıştığı mü’min profili açısından büyük bir tenakuz oluşturmaktadır.

Diğer taraftan imân denilen kalbî bilinç, karşılıklı güveni ve teslimiyeti de esas alan tepkisel bir bağdır. Öyle ki, modern dönemin teknolojik sunumları, bilgilendirmesi ve dijital saptamaları, günümüz insanının imânı kabulünde asla bir güven ve teslimiyet bağına kuramamaktadır. Nereden geldiği belli olmayan haberler ile kaynağı son derece tartışmalı olan internet ve dijital merkezli imân tasavvuru, bilhassa da genç neslin imân tasavvurunun içini boşaltarak, onu deizm veya ateizm gibi içi boş olan diğer inanç alanlarına göç ettirmektedir. Bu nedenle, güven ihtiyacının karşılanmaması durumunda ise insan, psikolojik olarak huzursuz, karamsar bir tablo çezecek bu da doğal olarak sosyal ve psikolojik yaşamında ciddi problemlere yol açmış olacaktır. Hiç kuşkusuz, günümüz Müslümanının etki ve saldırıdan kurtulması ancak, tasdikini ikinci boyutu olan “duygusal boyut”un oluşmasıyla mümkündür. Bunların yanında imanın bilişsel ve duygusal boyutundaki değişim ve travmalar, modern çağda teknoloji ile dijitalin oluşturduğu sanal dünya aracılığıyla davranışları da etkilemiş olup, bir kısım bireylerde dinî davranış ya tamamen kaybolmuş ya da sadece yalın görsel sembollere dönüşmüştür. Bu da dinî davranışın bireyin imânına kazandıracağı sürekliliği sürdürülemez hale dönüştürmektedir.

Anahtar Kelimeler: Din, İnsan, İman, Dijitalleşme, Sekülerizm

* Prof. Dr., Sinop Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Sinop/ huseyindogan5555@hotmail.com

الهجرة، دلالاتها، وأبعادها في المنظور القرآني

Shawkat Arif Mohammed ALATROSHI / شوكت عارف محمد الأتروشي

الهجرة هي ظاهرة تاريخية اجتماعية قديمة قدم الإنسان علي هذا الكون حيث تعود إلى المراحل البدائية لحياة الإنسان ولكن أنماط الهجرة تغيرت بتغير أسلوب الحياة، ولأهمية ظاهرة الهجرة وخطورتها فقد حظيت بالاهتمام والدراسة من قبل الباحثين على اختلاف تخصصاتهم العلمية، فقد تناولها علماء الاجتماع باعتبارها ظاهرة اجتماعية، وتناولها المؤرخون، وعالجها كذلك علماء النفس وبحثوا عن آثارها النفسية على المهاجرين، في حين تناولها الحقوقيون في جانبها التشريعي، وتباينت دوافع الهجرة وأسبابها، فمن الناس من يُهاجر فراراً بدينه يطلب الأمن في غير بلده، ومنهم من يُهاجر لطلب العلم والمعرفة، ومن يهاجر لطلب المعيشة، ومن يُهاجر للسياحة، والاستكشاف، وغيرها من الدوافع ، وتعد الهجرة سمة العصر الحالي، وأحد مُشكلاته نتيجة تفاقم الأزمات الاقتصادية، والسياسية، وهي تتفاوت من بلد إلى آخر.

والبحث الذي بين أيدينا دراسة عن ظاهرة الهجرة، وأسبابها، ودلالاتها، وأبعادها المُختلفة من خلال المنظور القرآني حيث ركزت عليها الكثير من الآيات القرآنية الكريمة في سياقات مُختلفة، وبمعان مُتنوعة، ولعرض هذا الموضوع في قالب علمي ومنهجي رصين، يجمع بين التأصيل والتحليل، وبغية توضيح مفهوم الهجرة وأسبابها في القرآن الكريم ارتأينا تقسيم البحث إلى مُقدمة، وثلاثة مباحث، وخاتمة كالآتي:

المبحث الأول: تعريف الهجرة لغةً واصطلاحاً.

المبحث الثاني: مفهوم الهجرة في القرآن الكريم، ودلالاتها.

المبحث الثالث: دوافع الهجرة في المنظور القرآني.

الكلمات الدالة : الهجرة، الرحلة، القرآن الكريم.

* العراق /قسم التاريخ- كلية العلوم الإنسانية جامعة زاخو ، أ.د.

Prof. Dr., University of Zakho College of Human Sciences, Iraq/ Shawkat.a.mohammed@uoz.edu.krd ,
<https://orcid.org/0000-0002-2820-8781>

DİNDARLIĞIN GELECEĞİNİ TAHMİN ETMEDE YAPAY ZEKÂDAN YARARLANILABİLİR Mİ?

Abdullah DAĞCI*

Din, insanın bireysel ve sosyal yaşamını etkileyen unsurlardan biridir. Çünkü din bireyin kendisi, sosyal çevresi, fiziksel çevresi ve yaratıcı ile olan ilişkilerini anlamlandırır. Hem önceki hem de şimdiki toplumlar incelendiğinde bunun emareleri açıkça görülebilir. Doğumdan itibaren müntesiplerinin hayatına dâhil olan din, ölünceye kadar onların duygu, düşünce ve davranışlarını şekillendirir. Üniversite hayatında farklı insanlarla aynı mekânda bulunma ve farklı fikirlere istese de istemese de maruz kalma, gençlerin dine ilişkin yaklaşımlarını etkileyebilir. Bu değişimlerin yoğun bir şekilde görüldüğü dönemin üniversite gençlik yılları olduğu söylenebilir. Bu kapsamda gençlerin dine ilişkin algıları dünün ve bugünün olduğu gibi yarınların da önemli meselelerindendir. Günümüzde kullanılan çeşitli Yapay Zeka (YZ) uygulamaları hem bir toplumun ya da herhangi bir yaş grubunun önceki yıllardaki dindarlık düzeylerini değerlendirebilir hem de bunların gelecek yıllarda dindarlık düzeylerine dair tahminler yürütebilir.

Bir toplumdaki zaman içindeki düzenlemeler, o toplumdaki dini yapıya etki eder. 2000’li yılların başından itibaren ülkemizde çok sayıda imam-hatip okulları ve yeni kurulan üniversitelerde İslami ilimler fakülteleri açılmıştır. Bu üniversitelerdeki gençlerin dindarlaşmasına ne düzeyde yansıdığı araştırmaya konu olmuş ve gençlerin dindarlık durumları ile ilişkili çok sayıda lisansüstü düzeyde alan araştırması yapılmıştır. Bizi araştırmaya yapmaya sevk eden temel etmen de konuyla ilgili yapılmış bu alan çalışmalarındaki verilerden yola çıkarak, gençlerin geçmişten bugüne dindarlık düzeylerindeki değişimlere dair somut veriler elde ederek, onların gelecek yıllardaki dindarlık düzeylerine ilişkin öngöründe bulunmaktır.

Öncelikle 2009 ile 2023 yılları arasında Türkiye’de yapılan lisansüstü tezler tez.yok.gov.tr üzerinden, dindarlık kavramıyla ilişkili çeşitli parametreler kullanılarak taranmıştır. Ulaşılan tezler gözden geçirilerek, sadece üniversite öğrencileri üzerinde ve dindarlık ölçekleri kullanılarak yapılan çalışmalar tespit edilmiştir. Ardından bu araştırmaların her birisi derinlemesine incelenmiş ve üniversite öğrencilerinin dindarlık ortalamalarını sayılarla doğrudan ifade eden yahut ortalamaya ulaşabilecek veriler sunan araştırmalar çalışmaya dâhil edilmiştir. Ardından 2009’dan 2023’e kadarki süreçte, yıllara göre gençlerin dindarlık düzeylerindeki değişimler yıl bazında ortaya çıkarılmıştır.

Araştırmada şu sonuçlara ulaşılmıştır: 1) YZ uygulamalarının üniversite öğrencilerinin dindarlık düzeylerine dair ortaya koyduğu veriler ile kendi çalışmamızda elde ettiğimiz veriler örtüşmemektedir ama sınırlı da olsa benzerlikler mevcuttur. 2) YZ uygulamaları dindarlığa dair sınırlı sayıda veri sitesini taramakta ve bu sitelerden 1 tanesini tercih ederek veriler sunmaktadır. 3) YZ uygulamaları, yıllara göre dindarlığı hesaplamada oldukça yetersizdir. 4) YZ uygulamaları, tek bir siteden elde ettiği verileri sunduğu için manipüle edilmeye oldukça açıktır. 5) YZ uygulamaları, sorulan sorulara net cevaplar verememektedir ve bu eksikliği telafi etme adına, soruyla doğrudan ilgili olmayan yönlendirmeler yapmaktadır. 6) YZ uygulamaları, “sınırlı sayıda veriye ulaştığını” ve “yaptığı tahminlerin sınırlı olduğunu” kendileri de kabul etmektedir.

YZ uygulamalarından elde edilen bulgulara göre üniversite öğrencilerinin 2009’da dindarlık düzeyi %75, 2023’te %58 ve 2038’de %45’tir. Kendi hesaplamalarımıza göre 2009’da %86, 2023’te %77 ve 2038’de %68’dir. Yapay zekâya göre, geleceğin dindarlığına etki edecek olan unsurlar şunlardır: modernleşme, sekülerleşme, bireyselleşme, küreselleşme, çokkültürlülük, teknolojik gelişmeler, aile

* Doç. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Karaman/ adagci@kmu.edu.tr , <https://orcid.org/0000-0003-1540-1256>

I. Uluslararası Küresel Sorunlara İslami Yaklaşımlar: Kültürel ve Teknolojik Dayatma Sempozyumu
Bildiri Özetleri Kitabı / 10-11 Ekim 2024

yapısı. Buradan hareketle YZ'nin dindarlığın geçmiş-şimdi-gelecekteki durumuna dair veriler sunabileceği düşünüldüğünde, geleceğin dindarlığını tahmin etme ve buna ilişkin aksiyonlar belirleme sürecinde YZ'den sınırlı ve ihtiyatlı bir şekilde yararlanılabileceği söylenebilir.

Anahtar Kelime: Yapay Zeka, Yapay Zeka Uygulamaları, Dindarlık, Gençlik Dönemi, Üniversite Öğrencileri

التطور الدلالي ومشكل الحديث

Mohamed Abdelhalim UTHMAN*

مشكل الحديث هو ما تعارض -من الحديث- مع القواعد فأوهم معنى باطلاً أو تعارض مع نص شرعي آخر، والقواعد هي الثوابت العلمية المقررة سواء كانت من الأصول الشرعية أو المنطق أو التاريخ.

ومن الأسباب التي تؤدي إلى مشكل الحديث التطور الدلالي للألفاظ مفردة أو مركبة في لغة ما عبر عصورها المختلفة، متى توافرت الدواعي أو الأسباب التي تؤدي إلى ذلك، مع عدم فقدان المعنى الأول.

ومن الأمثلة على ذلك: حديث تميم الداري الذي يقول فيه: "أن النبي صلى الله عليه وسلم، قال: الدين النصيحة. قلنا: لمن؟ قال: لله ولكتابه ولرسوله ولأئمة المسلمين وعامتهم".

وعلاقة هذه المشكلة بالتطور الدلالي أنه كان من أكثر معاني النصيحة شهرة إرشاد الآخرين إلى ما فيه مصلحتهم، ويؤكد ذلك المعاجم اللغوية المعاصرة مثل: المعجم الوسيط ومعجم اللغة المعاصرة: النصيحة: قولٌ فيه دعوةٌ إلى صلاح ونهي عن فساد، أما المعاجم القديمة فلم تذكر ذلك ففي اللسان: "نصح الشيء: خلص"، وفي معجم الدوحة التاريخي عرض للتطور الدلالي لجذر النصح، وأنها كانت تدور في القرون الثلاثة قبل الهجرة على معنى الإخلاص في المشورة ونحوها، وبهذا يحل إشكال الحديث.

ومن ذلك أيضاً حل مشكل غناء الجواني في الأحاديث من خلال إدراك التطور الدلالي؛ فقد تطور لفظ الجارية حيث كان يطلق على الفتاة الصغيرة، والأمة، ثم أصبح مقتصرًا في الأذهان على الأمة وإن كانت عجوزًا.

فصار حديث نحن جوار من بني النجار يحمل على الصغيرات، وحديث الجاريتين قد يحمل عليهما أو على إماء يتناشدن الشعر والأرجاز بما لا يبلغ صنعة الغناء، وإنما كرهه أبو بكر لأنه في بيت رسول الله وأن عائشة ابنته هي المسؤولة عن ذلك، فأعلمه النبي صلى الله عليه وسلم باليسر في مثل ذلك ولا سيما في أيام العيد.

ومن ذلك حل مشكلة النبيذ من خلال التطور الدلالي؛ فقد تحول النبيذ في مفهومنا المعاصر إلى محض خمر، والمطالعة في معاجم اللغة العربية الحديثة كالوسيط ونحوه، يتجه المعنى الأول إلى الخمر، وحين يُقرأ أن النبي شرب النبيذ يكون هناك مشكل كبير، والواقع أن النبيذ ليس هو الخمر.. إنما الشيء من الفاكهة أو الحب ينبذ أي يلقى في الماء، فيحليه أو يستجد منه شراب مستنذ الطعم.

وسبب استقرار المشكل اليوم أن النبيذ في المعاجم المعاصرة صار اسماً للخمر، بل صار من أشهر أسمائها فإذا قيل النبيذ فلا يتبادر إلى الذهن إلا الخمر، فالأجيال الناشئة التي لا علم لها باللغة أو قليلة الاطلاع في شروح الحديث تقع في الريبة من شرب النبي للنبيذ لأنها تتصور أن النبيذ هو الخمر، ولا سيما غير الناطقين الذين لا يلجؤون لفهم اللغة إلا للمعاجم المعاصرة.

* Dr. Öğr. Üyesi, Sinop Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu, Sinop/ mahmed@sinop.edu.tr

ÖLÜMSÜZLÜK İSTEĞİNDEN TEKNOLOJİ İLE ÖLÜMSÜZLÜĞE HADDİ ZORLAMAK: TRANSHÜMANİZM

Ali Kemal ACAR*

Transhümanizm, teknoloji aracılığıyla insanın potansiyelini artırma ve ölümü yenme arzusu olarak tanımlanabilir. Akıma göre insan doğası tamamlanmamış bir projedir. Dün olduğu gibi bugün de olmuş bitmiş bir canlı değil, evrim ürünü, kusurlu ve düzeltilmesi gereken bir varlıktır. Potansiyeli de göz önünde bulundurulduğunda mevcut bedenine hapsedilmesi acımasızlık olarak nitelenir. Teknoloji vasıtası ile kusurları bertaraf edilip, mükemmelliğe ve ölümsüzlüğe eriştirilmelidir. Çalışmada transhümanizmin öne çıkan özellikleri tasnifinde tartışılması amaçlanmıştır. Kapsam için akımın iddiaları, kökeni, hedefleri ve din ile ilişkisinden müteşekkil çerçeveden hareket edilmiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Doküman incelemesiyle veriler elde edilmiştir. Bu verilerin hem betimsel hem içerik analizleri yapılmıştır. Ulaşılan bilgi, öngörü, iddia ve kavramlarla karşılaştırma, yorum ve değerlendirmelere gidilmiştir. Akımın kökleri hümanizme dayanmaktadır. Hedefler; üst düzey, istendik, sıra dışı ve oldukça rasyonel oluşturulmuştur. Bu evrede olası sonuçlar üzerinde durulmamaktadır. Algı boyutu, film ve diziler kanalıyla şekillendirilmektedir. Senaryolarda hedeflerin tamamı gerçekleşmiş olarak sunulmaktadır. Sinemanın entrik yapısı gereği hedeflere ulaşılmasına rağmen sonuçlar distopik kurgulanmıştır. Literatürde, ağırlığını dini kaygıların oluşturduğu riskleri de tartışılmaktadır. Sınırlı sayıdaki çalışmada din ile bağdaştırma çabası dikkat çekmektedir. Daha yaygın olarak; hedefler, dini sabitelerle karşılaştırılmakta, dine karşı veya din olarak konumlandırıldığı değerlendirilmesi ile ele alınmaktadır. İnsanı; durmayan, sürekli arayış içinde olan, haddi zorlayan bir varlık olarak tanımlamak mümkündür. Ölümsüzlük arayışı bu yönüyle akımın önemli bir dayanağı görünümündedir. Motivasyonun bir başka boyutunu; sağlık, hastalık, uzun ömürlülük gibi insani istekler oluşturmaktadır. Din karşıtlığının baskın bir özellik olduğu da inkâr edilemez. Dinin kurduğu sarmal yapının ahiret gibi önemli bir parçası odakta görünse de tamamının hedef alındığı gözden kaçmamaktadır. Tanrıya inanılmamasına karşın tanrı olma çabası, sembolik anlam yüklemesiyle kurgulansa bile alternatif duruşa karşılık gelmektedir. İnanmayan ya da farklı inanan insan niceliğinin etkileri de hareket noktası oluşturuyor görünmektedir. Tarihi tecrübe de önemli bir motivasyon oluşturmaktadır. Antik dönemde tanrılarla mücadele, aydınlanmada akıllı kullanma cesareti, kiliseye karşı reform, dünya savaşları, ileri teknoloji ve kazanımları gibi hususlar diğer güç kaynaklarındandır. Geleceğin belirsizliği, karamsarlık, anlam arayışı gibi unsurların kullanımı ise farklı bir etken grubuna karşılık gelmektedir. Teknolojinin gücüne güvenilerek, her şeyin yapılabileceği izlenimi verilmektedir. Konuya ilişkin kitlelerden olumlu geribildirimlerin alınması da buraya eklenmelidir. Birçok hedefe ulaşılmasa bile yoldaki kazanımların abartılacağı öngörüsünde şimdiden bulunabilmek mümkündür. Modernite; toplum mühendisliği, evrimci ve ilerlemeci yaklaşımıyla birçok önemli kazanımı, insani olmayan yöntemlerle savaş ve katliamlara varan sonuçlarıyla elde etmiştir. Bu yönüyle gelecekte de teknolojinin sağlayacağı dönüşümde çerçeve korunmayacağı benzetilmektedir. Transhümanizm her ne kadar projeler ve getireceği imkânlar ile pazarlansa da daha çok tehditleriyle muhatap olunan bir süreçte evrilebilecektir. Dini bağlamda değerlendirilmesine karşın konu, diğer disiplinler tarafından ele alınmaya muhtaç görünmektedir. Çok daha anlamlı sonuçlar için biyoloji, fizik, tıp, felsefe, psikoloji vb. alanların dahililiyeti gerekmektedir. Anlamlandırabilme, teknolojik tekilliğin oluşmaması, potansiyeli gibi birçok gerekçeyle bilim ve tekniğin önemine tekrar vurgu yapılması kaçınılmazdır. Her şeye rağmen kaygı düzeyi de korunmalıdır. Dünyada salt teknoloji şirketleri bulunmamaktadır. Ulusal ve uluslararası kuruluşlar, devletler, şirketler, sosyal yapı gibi birçok aktörün varlığı gözden uzak tutulmamalıdır. Nihayetinde insan; tanrı olamayacak, dünyada ölümsüzlüğü elde edemeyecek buna

* Dr., MEB Din Öğretimi Genel Müdürlüğü / racalamekila@hotmail.com , <https://orcid.org/0000-0001-7011-5864>

I. Uluslararası Küresel Sorunlara İslami Yaklaşımlar: Kültürel ve Teknolojik Dayatma Sempozyumu
Bildiri Özetleri Kitabı / 10-11 Ekim 2024

rağmen bu uğurda çok ağır bedeller ödese, sınanmışsı sınasa, tarih tekerrür etse de haddi zorlamaya devam edecektir.

Anahtar Kelimeler: Transhümanizm, Din, Gelecek, Ölümsüzlük, Distopya.

DİJİTAL DÜNYADA KÜLTÜR EMPERYALİZMİ VE GÜNCEL İNANÇ PROBLEMLERİ İLİŞKİSİ: TEOLOJİK AÇIDAN BİR DEĞERLENDİRME

Fethi Kerim KAZANÇ*

Günümüz dünyasında kültür emperyalizmi ve kültürel tahakküm İslâm toplumu üzerinde birçok kanaldan gücünü ve etkisini hissettirmektedir. Günümüzde kültürel emperyalizm, toplumlarda birçok inanç sorunu yaratarak bireylere ve toplumlara zarar vermektedir. Bu da, sağlam inanç sistemimizi ve dinin geleceğini tehdit etmektedir. Hiç kuşkusuz bu noktada dijital ortam ve sosyal medya küresel güçler tarafından önemli bir araç olarak kullanılmaktadır. Tebliğimizde özellikle “Ateizm”, “Deizm”, “Agnostisizm” ve “Nihilizm” üzerinden küresel ölçekte ön plana çıkan güncel inanç sorunlarına ışık tutmaya ve İslâmî çözümler bulmaya odaklanacağız. Burada çözüm bulma arayışları Kur’ân ve Sünnet’e dayalı olarak tespit edilen İslâm inanç esasları açısından gündeme getirilecektir. Bugün yaşadığımız dünyada, din ve dinî değerlere, kutsala ve manevî değerlere karşı küresel mikyasta ciddi bir savaş açılmış durumdadır. O zaman sahih din ve doğru din algısının muhafazasına ve bu konudaki duyarlılığın artırılmasına ihtiyaç vardır. Yukarıda zikrettiğimiz tüm bu akımlar, bir şekilde kültür emperyalizmi programı çerçevesinde dijital ortamda muhtelif sosyal paylaşım siteleri üzerinden etki üretme ve yayılma imkanı bulmaktadır. Burada cep telefonu, internet, bilgisayar gibi birçok iletişim aracı, söz konusu din karşıtı düşünce hareketlerini dolaşıma sokmak suretiyle inanca yönelik tehdit oluşturacak ve manevi değerleri ifsat edecek şekilde kullanılmaktadır.

Dijital bir çağda yaşıyoruz. Baş döndürücü bir hızla ilerleyen bilim ve teknoloji alanındaki gelişmeler, iletişim devriminin de etkisi ve katkılarıyla her türlü bilgi akışı ve dolaşımını artırmıştır. Artık bilgisayar, tablet, internet, akıllı telefon gibi iletişim araçlarıyla sosyal medya mecralarında filtresiz bir şekilde akan ve dolaşan bilgiye arama motorlarıyla ulaşmak çok kolaylaşmıştır. Taşınan ve dolaşıma sokulan bu bilgiler arasında faydalı olanlar olduğu gibi, insanımızın ve gençlerimizin zihin, gönül ve inanç dünyalarını, kutsal değerlerini bozmaya ve yozlaştırmaya dönük tahripkâr ve zararlı bilgiler de vardır. İnanca yönelik tehditler muhtelif sosyal paylaşım siteleri üzerinden din karşıtı düşünce hareketleri aracılığıyla yürütülmektedir. Doğru dini bilgi konusunda kendilerine doğru rehberlik yapılmadığı taktirde, toplumumuz ve gençlerimiz art niyetli kişi ve grupların, yanlış inanç ve sapkın görüşlerinin etkisi altında kalabilmektedir. Bu durum onların özellikle inanç dünyalarında tamiri zor yıkım ve tahribatlar oluşturabilmektedir. Bu olgu ise küresel ölçekte kültür emperyalizminin işini ve yayılma imkânını kolaylaştırmaktadır. Şu halde Modern dünyada yırtıcı küreselleşme ve acımasız kültür emperyalizminin dayatmaları karşısında Müslümanların kimlik ve bilincini koruyacak, bu tehditler karşısında onları uyanık ve zinde tutacak ve bilinçlenmelerini sağlayacak dünya görüşüne ve anlam haritasına sahip olmanın rolü, sahih din inancını benimsemek ve doğru din algısı geliştirmekten geçmektedir. Maddî olanın nihai bir hedef gibi takdim edildiği modern dünya görüşü insan için hayatı anlamlı kılma yollarından biri olan dinî inanç ve değerlerin ciddi bir erozyonuna, yozlaşmasına ve bozulmasına yol açmıştır. Hakikatte çağdaş insanın önüne bir kurtuluş ve mutluluk reçetesi gibi sunulmuş olsa da onun hiçbir derdine deva olmamış, onun sıkıntısına çare olmamış, onun bilincini yaralamış, onu “aşkın değerler” ve “kutsal”dan olabildiğince uzaklaştırarak kozmik bir yalnızlığa itmiştir. Günümüz dünyasında küresel ölçekte yaşanan sorunlar karşısında sahih din inancı, doğru din algısı ve dinsel buyruk ve yasaklardan köklenen aşkın değerlere ihtiyaç vardır. Bu noktada son ve mükemmel din olan İslâm’ın, dinsel ilke, esas ve hükümleriyle yaşadığımız çağda güncel inançlar bağlamında küresel sorunlara çözüm üretebilme gücünü ve kapasitesini unutmamak gerekir.

* Prof. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi/ fkazanc@omu.edu.tr

I. Uluslararası Küresel Sorunlara İslami Yaklaşımlar: Kültürel ve Teknolojik Dayatma Sempozyumu
Bildiri Özetleri Kitabı / 10-11 Ekim 2024

Anahtar Kelimeler: Dijital Ortam, İnternet, Kültür Emperyalizmi, Sahih Din, Aşkın Değerler, Agnostisizm, Nihilizm

GÖÇ OLGUSU VE DİN: GÖÇ TEORİLERİ BAĞLAMINDA BİR YAKLAŞIM DENEMESİ

Ayşe ŞALLI*

Göç olgusu, insanlık tarihi açısından evrensel bir olgu olması ve gerek sebepleri gerekse sonuçları bakımından çok boyutlu karakteri nedeniyle birçok bilim dalının konusu olmuştur. Sosyoloji literatürüne bakıldığında göç olgusunun teorik bağlamda sistemleştirilmesinin 19. yüzyılda E. G. Ravenstein’la başladığı görülmektedir. Onun açmış olduğu çığırda birlikte göç olgusunun karakterine dair genel geçer kurgulara ulaşma çabaları devam edegelmiştir. Bu sürecin, çeşitlenen ve her geçen gün artan çok boyutluluğuyla günümüzde de devam ettiği görülmektedir. Göç olgusunun incelendiği zaman ve zeminde karşılaşılan farklılaşmalar ile küresel ölçekte ortaya çıkan yeni şartların doğurduğu farklı göç deneyimleri, teorik yaklaşım farklılıklarını da beraberinde getirmiştir. Ravenstein’in, sanayileşmenin başat rol oynadığı 19. yüzyıl İngiltere’inde kırsaldan sanayi merkezi olan kentlere doğru gerçekleşen göç deneyiminden hareket eden yaklaşımını, yükselen küreselleşme ve beraberinde getirdiği süreçlerin ürettiği deneyimler üzerinden yapılan göç olgusu okumaları takip etmiştir. Günümüzdeki göç çalışmalarında sebep-sonuç odaklı, ekonomik, siyasi, sosyo-kültürel, dini vb. özellikleri bakımından çok boyutlu, derinlemesine süreç okumalarına dayanan yaklaşımların ön plana çıktığı görülmektedir. Aynı zamanda ilgili literatürde göç deneyimlerinin karşılaştırılmasını esas alan birçok çalışma da karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda göç sürecinde etkili olan önemli aktörlerden biri olarak din olgusuna da değinilmektedir. Bu noktada özellikle din sosyolojisi ve din psikolojisi alanlarındaki göç konulu çalışmalarda din unsurunun görünürlük kazandığı noktalar nispeten daha çok vurgulanmaktadır. Bu çalışmada da göç olgusuna dair teorik yaklaşımlar, Ravenstein’in ortaya koyduğu kurgudan başlanılarak ön plana çıkan belirgin özellikleri, dayandıkları yaklaşım biçimleri ve ulaştıkları genel-geçer kabulleri bağlamında başlıca göç teorileri üzerinde durulmaktadır. Böylece erken dönemden çağdaş döneme kadar göç teorilerinin kurgusal yaklaşımları genel hatlarıyla ortaya konulmaktadır. Ardından dikkate aldıkları parametreler ekseninde karşılaştırmalı göç çalışmalarına kısaca değinilmektedir. Sonrasında ise çok boyutlu ve çok faktörlü yaklaşımların artan popülaritesine işaret edilmektedir. Bu çok boyutlu ve çok faktörlü göç süreci kurguları içerisinde etkili bir unsur olarak ‘din’ olgusuna yer verildiği vurgulanmaktadır. Son olarak ise ‘Türkiye’nin Suriyeli göçmenler deneyimi’ ve ‘Türkiye’den Almanya’ya işçi göçü deneyimi’ örnekleri üzerinden ‘din’in daha çok etkili olduğu bir süreç olarak göç olgusunun incelenebileceği yeni teorik bir yaklaşım önerilmektedir. Çalışmada, ilgili literatürden istifade edilerek nitel araştırma tekniklerinden dokümantasyon tekniği kullanılmıştır. Bu bağlamda çalışma, ulaşılan kaynaklar üzerinden tasvir, değerlendirme ve analizlere dayanması nedeniyle nitel araştırma yöntemi kapsamında bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Göç Sosyolojisi, Din Sosyolojisi, Göç Teorileri, Göç ve Din, Göç ve Tipleştirmeler

* Doç. Dr., Karabük Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Karabük/ aysesalli@gmail.com

الهيمنة الثقافية الفكرية على المسلمين من خلال إبعادهم عن اللغة العربية

Feras RIHAWI*

إن الغزو الفكري لمجتمع ما هو غزو غير مسلح، ويكون من خلال إضعاف ارتباط أمة ما بأصولها ومبادئها وأفكارها ولغتها، وذلك عن طريق بث روح الوهن والضعف والاستخفاف بشخصياتها ومفكراتها وعلمائها، مما يؤدي إلى اهتزاز ثقة أفراد تلك الأمة بمعتقداتها وأدبائها وكتابها، ليدخلوا في دوامة التقليد الأعمى والتبعية، والنظر إلى كل ما يصدر عن الغازي على أنه قيم عليا لا اعتقادهم أنه أفضل منهم وأعلى شأنًا، وكما يقول ابن خلدون: "والمغلوب مولع بتقليد الغالب"، لذلك لا ينجح الغازي إلا إن رسّخ في ذهن المغزو عقدة النقص، فبوعز إليه باستكمال ذلك النقص بالتقليد والتبعية له، ولو كان على حساب دينه ومعتقداته ولغته ومبادئه، ومن هنا يبدأ ببث سمومه وفصله عن قيمه ومثله ليصبح لقمة سائغة له؛ بل إنه يصبح عدوًا لما كان مؤمنًا به، ويصير أشد شرًا من لبيبي جلدته من الغازي.

ولا شك أن من أشد ما يربط المرء بأصله لغته، فاللغة تبين مدى تطور أمة من الأمم، وتحكي رقيها ورفعتها، وكلما زاد انتشارها واتساع رقعتها دلت على حضارة تلك الأمة، ولا تنتشر لغة إلا بازدياد متحدثيها ومعتنقيها، ولعل من أكثر اللغات التي ينطبق عليها ما سبق ذكره هي اللغة العربية، التي كانت في يوم ما لغة الحضارة والسمو والرفعة، بعد أن ارتبطت ارتباطًا وثيقًا بالإسلام وانتشاره، فحيثما كان المسلمون كانت العربية طاغية على ثقافة أهل تلك البلد، ولا غرو فهي لغة القرآن الكريم، ارتضاها الله سبحانه لتمثيل أوامره ونواهيها.

ولقد عانت اللغة العربية من أزمت حادة وهجمات شرسة كادت أن تقتلعها من جذورها لولا ارتباطها بالقرآن الكريم، ووثبة علماء المسلمين عربهم وأعجمهم لتأصيل قواعدها وترسيخ أساسها، وابتداءً ذلك بالحن والعجمة في الألسن، ثم بانتشار الشعوبيين انتشار النار في الهشيم، مرورًا بالحرب الشعواء التي شنها المستعمرون على اللغة العربية بفرض لغاتهم، ووصولًا إلى دعوات بعض المفكرين البارزين والمستشرقين إلى استبدال الفصحى باللهجات المحلية لعجز العربية عن مجاراة العصر على حد تعبيرهم، وإن مثل تلك الدعوات لا تلحق الضرر بالعرب فحسب؛ بل هو ضرر جسيم سيتكبده جسد الأمة الإسلامية أجمع، لأن اللغة العربية سباج وحصن لفهم علوم الإسلام، ومتى هوجم هذا السباج فإن مركزه هو الهدف الثاني.

وإن من أبرز ما ستبينه مشكلة البحث في هذه الدراسة تدرج في الأسئلة الآتية:

1. كيف هيمن الغرب على فكر المسلمين؟ وما هي أبرز طرائقه؟
 2. ما هي مظاهر الهيمنة الفكرية اللغوية الغربية على المسلمين؟
 3. كيف نواجه الامبريالية اللغوية؟ وكيف نعيد ربط المسلمين باللغة العربية؟
- ومن المتوقع أن تكون الإجابة على تلك الأسئلة بما يأتي:

1. بالتغريب والاستشراق الهدام وصناعة الرموز الفاسدين والإعلام الخبيث والعولمة الثقافية.
 2. الهزيمة النفسية والاستسلام للغازي، وتقديس اللغات الأجنبية واعتبار من يتحدث بها متحضراً، والنظرة الدونية للغة العربية، وأهمها وأبرزها برأيي إشاعة الفوضى بين قوائم الإسلام الثلاثة: العرب والترك والكرد، وبذلك تكون اللغة العربية قد أقصيت عن جادة المسلمين.
 3. ربط الماضي بالحاضر وبيان أهمية العربية للأطفال قبل الكبار، وتعزيز ثقة النشء بلغة القرآن من خلال العودة إلى القيم الإسلامية، وإزالة الحواجز بين المتعلم وبين اللغة وقواعدها.
- كلمات دالة: اللغة العربية، الهيمنة الثقافية، الغزو الفكري، الامبريالية اللغوية.

* Öğr. Gör., Kahramanmaraş İstiklal Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, Kahramanmaraş/
rihawifiras@gmail.com

KÜLTÜREL EMPERYALİZM OLARAK AYDINLANMA VE KARŞI AYDINLANMA

Mehmet Alperen DEMİR*

Aydınlanma, bireye taahhüt etmiş olduklarını sağlayamamanın yanı sıra dünyayı iki kez yok olmanın eşiğine getirmiştir. Mitolojiden kopuşu temsil eden Apollonik düşüncenin, aklı bayağılaştırmasıyla birlikte mekanik ve atomik bir dünya görüşü sonucunda insanlık yeni tanrısı olacak bilimi doğurmuştur. Doğaya hakim olma düşüncesiyle ortaya çıkan bilimin bu tahakkümü yalnızca doğayı kuşatmakla kalmamış insanı da kuşatmıştır. İnsanlığın en yüce üretimi olan bilim, bilgi iktidar ilişkisi bağlamında bir iktidar aygıtına dönüşmüştür. Zira dünyanın geçirmiş olduğu iki büyük savaşta ulusların tahakkümünde bilim önemli bir rol oynamıştır. Aydınlanma düşüncesinin insanlığa olan katkısı tartışılmaz bir boyutta olmasının yanı sıra insanlığı sürüklemiş olduğu felaketlerde bir o kadar tartışılmaz boyuttadır. Batı kültürü kendi içinde özellikle Frankfurt Okulu ve Eleştirel Kuramla birlikte karşı aydınlanmasını doğurmuştur. Aydınlanma kavramının olanca kışkırtıcılığı ve cazibesine rağmen eleştiriye tabi tutulması aklın bayağılığına karşı bir savunma mekanizması gibi rol oynuyor. Doğu, halihazırda bir aydınlanma geçiremediği için kendi içerisinde karşı aydınlanma da doğuramamıştır. İmajların gerçekliğin önüne geçmiş olduğu post-truth çağda Batı, kendini akıl ve bilgiyle özdeşleştirerek imaj değerini yükseltmiştir. Batı mantıkla özdeşleşmişken Doğu masallarla özdeşleştirilerek değersizleştirilmiştir. Batı'nın mitolojiden kopmuş olduğuna inanarak kurmuş olduğu bu özdeşlik Frankfurt Okulu düşünürleri tarafından eleştiriye tabi tutularak meseledeki bilgi-iktidar ilişkisi gözler önüne serilmiştir. Teokrasinin yerini teknokrasinin alması bilgi, bilim ve iktidar ilişkisini farklı bir boyuta taşımıştır. Batı, kendisinin bilgiyle kurmuş olduğu ilişki biçimini diğer ülkelere de dayatma yoluyla kültürel emperyalizmi doğurmuş ve dolayısıyla aydınlanmayı tekelleştirmiştir ve tek tipleştirmiştir. Post-kolonyal süreçte bilgiyle kurmuş olduğu ilişkiyi yabancılaştırma pahasına Batı'dan filtrelemeksizin alan Doğu toplumları, bahsettiğimiz tekelleşmeyi ve tek tipleşmeyi kendi kendine beslemiştir. Kendine yabancılaştıran Doğu toplumları oryantalizasyona dahi gerek kalmayacak ölçüde self-oryantalizasyon geliştirmiştir. Bu yabancılaştırmanın sonucu olarak öteki olmadan doğayla ve kendisiyle ilişki kuramaz hale gelerek vazgeçilmez bir tahakküm nesnesi haline gelmiştir. Batı ile kurulan bu tarz bir efendi köle diyalektiğinin dışına çıkabilecek kavramlar üretemeyen doğu medeniyeti, yapısal krizleriyle sürekli olarak kendini tekrar etmiştir. Batı'nın Aydınlanmayı bayağılıklarını fark edecek ve karşıt aydınlanma doğuracak ölçüde uçlarda yaşadığı yerde Doğu konuda sadece seyirci olarak kalmıştır. Mevcut küresel sorunlara bir çözüm üretmenin ilk adımı teşhisi doğru koymak olacaktır. Zira doğru ve kesin teşhis koyulmaksızın bir çözüm üretimi beyhude olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Aydınlanma, Karşı-Aydınlanma, Self-oryantalizm

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İzmir/
demirmehmetalperen@outlook.com.tr

المسجد الأقصى فضله، ومكانته في القرآن الكريم، والسنة الشريفة

İzadeen Hasen Jameel ATROSHY* / عز الدين حسن جميل الأتروشي

إنّ مما لا شك فيه أن للمسجد الأقصى مكانة عالية في الشريعة الإسلامية وفي قلوب المسلمين عموماً، لكون المسجد الأقصى المبارك ليس كغيره من المساجد لأنه يمتاز بخصائص لم تكن لغيره من المساجد وهذه الخصائص مذكورة في القرآن الكريم، والسنة النبوية، والمسجد الأقصى هو المسجد الذي أسرى بالنبي محمد عليه الصلاة والسلام، والقصة وردت في القرآن الكريم، حيث قال تعالى في بداية سورة الاسراء: ﴿سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾- الاسراء الآية (1)-، وهو أيضاً أولى القبلتين، حيث صلى اليه المسلمون طوال الفترة المكية قبل أن يؤمروا بالتحول شطر المسجد الحرام، كما أنه من المساجد التي تُشد إليه الرحال بعد المسجد الحرام بمكة المكرمة، والمسجد النبوي الشريف بالمدينة المنورة .

وقد اقتضت طبيعة البحث أن تشتمل على مقدمة، ومباحث، تحدثت في المبحث الأول عن تعريف موجز بالمسجد الأقصى، وفي المبحث الثاني: تناولنا فضل المسجد الأقصى، أما المبحث الثالث: فكان عن آيات المسجد الأقصى في القرآن الكريم، والسنة النبوية، وجاء المبحث الرابع: للحديث عن مكانة المسجد الأقصى، أما المبحث الخامس، والأخير فكان خاصاً لبيان أهمية المسجد الأقصى.

وأخيراً نود أن نقول إن هذا البحث الهام متواضع منا لبيان فضل ومكانة المسجد الأقصى في القرآن الكريم، والسنة النبوية، وهو عمل نسأل الله تعالى فيه الإخلاص، والقبول، وأن يكتب لمؤتمرهم العلمي النجاح، والتوفيق راجياً المولى العلي القدير أن يجعل هذا العمل في ميزان حسناتنا.

الكلمات المفتاحية : المسجد الأقصى، القدس، القرآن الكريم، الأماكن المقدسة.

العراق/ كلية العلوم الإنسانية جامعة زاخو , أ.د.*

Prof, Dr., University of Zakho College of Human Sciences, Irak / atroshya@yahoo.com

HÂKİM KÜLTÜR DAYATMASI BAĞLAMINDA ORYANTALİST HADİS KAVRAMLARININ İSLAM COĞRAFYASINDA KULLANIMI VE ETKİLERİ

Bekir ÖZÜDOĞRU*

Hristiyan dünyasının İslam hakkındaki fikirleri, Haçlı Seferleri zamanında büyük oranda şekillenmiştir. Sapkın, barbar şeklinde tanımlanan genelde doğu özelde ise Müslümanlar, Batı için Haçlı seferlerinden sonra sömürgecilik faaliyetlerinde ucuz iş gücü ve hammadde ihtiyacını karşılamaya yönelik bir alan olmuştur. XVI-XVIII yüzyıllarda Coğrafi keşifler ve işgaller ile doğu hem yönetilmiş hem de ekonomik açıdan sömürülmüştür. Fiili olarak Doğu'da kalamayan Batı, XIX. Yüzyıldan itibaren Oryantalizm çalışmalarını başlatmıştır. Bu kapsamda Doğu ile ilgili öncelikle dil sonrasında ise Kur'an ve hadis alanlarında çalışmalara ağırlık vermiş, hâkim kültürünü sinema, teknoloji, medya ve akademik olarak ise oryantalizm ile dayatmıştır.

Bu çalışma, genel olarak oryantalist kavramların İslam dünyasındaki araştırmacılar tarafından kullanımını ele almaktadır. Genelde İslam dünyasındaki özelde ise Türkiye'deki çalışmalara bakıldığında son yarım asırlık süreçte oryantalizm etkisi görülmektedir. Nitekim oryantalistlerin eserleri Türkçeye çevrilmiştir. Akademik çalışmalarda onlara atıf oranı yükselmiştir. Yapılan çalışmalarda ise oryantalistlerin ürettiği bazı yöntem ve kavramların kullanıldığı görülmektedir. Örneğin isnadların geriye doğru büyümesi, bir meselenin tartışıldığı zaman ile hadis üretiminin eş zamanlı olması gibi yöntemler ve müşterek râvî ve otantik gibi kavramlar kullanılmıştır. Oryantalistler, İslam kültürü içerisinde kendi ürettikleri yöntem ya da kavramlara karşılık gelebilecek yöntem ve kavramlar varken kendileri yeniden isimlendirmişlerdir. Aslında burada İslam kültürünü kendi hâkim kültürü ile şekillendirme durumu söz konusudur. Ancak Müslüman araştırmacılardan bazıları, bu kavramların altında yatan gerçeği görmeden onların kavramlarını gelişi güzel kullanmaktadır. Bu durum, oryantalistlerin hadislere dair önyargılarında açıkça görülmektedir. Onlar, hadislerin en erken ikinci yüzyılda üretildiğini, Hz. Peygamber'e ulaşmadığını ifade ederler. Kullandıkları yöntem ve kavramlar, bu önyargıyla doğrudan ilişkilidir. İslamî literatürdeki hadis kavramına karşılık otantik kavramını kullanırlar. Otantik bir şeyin ilk olarak ne zaman ortaya çıktığını ifade eder. Onlara göre hadisler, hicri ikinci asırda ortaya çıkmıştır. Aynı şekilde medâr kavramı yerine müşterek râvî kavramını kullanırlar. Medâr, kendisinden bir hadisin yayıldığı kişi anlamındayken müşterek râvî, hadisi uyduran kişi anlamındadır.

İslamî kültürdeki kavramlarla değil de oryantalist kavramlarla konuşmaya-yazmaya başlandığında oryantalistlerin önyargıları da doğal olarak gelmektedir. Çünkü kavramlar, sadece bir şeyi anlatmakla kalmaz, kültürü, medeniyeti şekillendirir. Hadis ilminde çalışmalar yapılırken oryantalistlerin ürettiği kavram ve metotları kullanırken söz konusu gerçeğin farkında olmak gerekir. İslami literatürdeki kavramları kullanmak ya da bu kültürün içinden yeni kavramlar üretmek, kendi kültürümüzün devamlılığı ve Batı'nın hâkim kültürüne karşı durabilmek için önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Oryantalizm, Kavram, Kültür

* Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Samsun/ bekirozudogru@gmail.com

ORYANTALİST ERNEST RENAN'IN İSLAM'A MUHALEFETİ KARŞISINDA NAMIK KEMAL'İN FİKRÎ ASALETİ

Hasan BARLAK*

Fransız şarkiyatçı Ernest Renan 1883 yılında Sorbonne Üniversitesi'nde verdiği “İslam ve Bilim” başlıklı konferansında hoyrat bir üslup ile İslam'ın bilim ve felsefe yapmayı engellediğini iddia etmiştir. Renan'ın, İslam'a ve Müslümanlara karşı takındığı saldırgan tutum onun özellikle Mısır, Lübnan, Suriye ve Anadolu'ya yapmış olduğu seyahatlerden sonra gelişmiştir. Renan, Müslüman toplumların Batı'dan geri kalmasının temel sebebini İslam inancına bağladığı gibi İslam'ın akılcılıktan ve bilimden çok uzak olduğunu savunmuştur. Müslümanların Abbasiler dönemindeki yüksek bilim ve felsefe çalışmalarını ise başlıca Hristiyan ve Yahudi bilginlere, Farslara, Eski Yunan'a ve zayıf inançlı olduklarını söylediği halifelerin desteğine dayandırmıştır. Felsefenin Müslümanlar arasında her zaman mahkûm edildiğini ifade eden Renan özellikle Türklerin siyasi hakimiyeti sonrasında Müslümanların yaşadığı her yerde bilim ve felsefeye olan uzaklığın iyice perçinlendiğini ileri sürmüştür. Özgür düşünceli olup İslam'ı savunan kimselerin bu dini bilmediklerini söyleyen Renan, İslam'ı bir dogma krallığı ve insanlığa takılan en ağır zincir olarak nitelemiştir. Ona göre özünde terör ve ikiyüzlülük barındıran İslam zayıfken liberaldi fakat güçlü olunca şiddete başvurmuş ve özgür düşüncüyü öldürmüştür.

Osmanlı münevveri Namık Kemal, Renan'ın konferansını verdiği ve konuşma metninin yayımlandığı 1883 yılında onu tenkit eden “*Renan Müdafaaanamesi*” isimli bir risale yazmıştır. 1908 yılında basılan risale Renan'ı eleştiren tek yazı değildir fakat üslubu bakımından muhtemelen en esaslı olanıdır. Muhatabının, yaşadığı dönemin önde gelen oryantalistlerinden olması Namık Kemal'de en ufak bir baskı oluşturmamış, hatta yazısına başlarken Renan'ı sadece “Fransız erbâb-ı kaleminden” şeklinde takdim etmiştir. Namık Kemal İslam'ın eğitime, bilime engel olmak şöyle dursun bilakis eğitimi ve bilimi desteklediğini savunmuş, konuşma sahibinin davasının batıl olduğuna dair bizzat kendisinin çokça delil sunduğunu belirtmiştir. Namık Kemal, çalışmasında Renan'ın İslam hakkındaki bilgisizliğine vurgu yapmış ve sık sık konferans metnindeki tutarsızlıkları dile getirmiştir. Oryantalistlerin Hristiyan olsun veya olmasın, İslam'ın herhangi basit bir din olduğunu zannedip İslam'a ve Müslümanlara karşı gösterdikleri ön yargılı tutumu kınamıştır. Renan iddialarını sarf ederken İslam'ın iki temel kaynağına atıfta bulunmadığı gibi İslam klasiklerinden güçlü referanslara da pek gerek duymamıştır. Sosyal bilimciler için bir kanaatin doğruluğu veya makullüğü hususunda orijinal kaynaklardan feragat etmenin kabul edilemeyeceği açıktır. Bunu yapan kişinin mutlak gerçeklik olarak sadece bilimi kabul etmesi ve insanlığın ancak bilim ile yükselebileceğini savunması ise yaman bir çelişkidir. Namık Kemal bu eksikliği iyi görmüş ve konferansta sarf edilen görüşlerin mesnetsizliğini çok yerde eleştirmiştir.

Renan'a verdiği cevaplarda ayet ve hadislerle özellikle atıfta bulunan, ayrıca tarihi verilere çokça başvuran Namık Kemal, muhatabını, konuşma metninde yakaladığı açıkları ve çelişkileri üzerinden yıpratma yoluna gitmiştir. Müdafaaaneme'nin zayıf tarafları yok değildir ancak onu asıl değerli kılan hemen her satırında Namık Kemal'in dinine ve medeniyetine duyduğu güveni sağlam bir şekilde ortaya koymuş olmasıdır. O, Renan'ın nutkundaki yanlış bilgilere, tenakuzlara ve gelişigüzel savlara karşı İslam medeniyetini hiçbir meselede tereddüde düşmeden, kendinden son derece emin bir şekilde savunmuştur. Diğer taraftan Renan'ın konferansında söz konusu olan görüşleri peşin hüküm mahsulü olmalarına, doğru bilimsel verilere dayanmamalarına, temelsizliklerine ve içerdiği bütün tutarsızlıklara rağmen Müslüman toplumlar arasında dahi taraftar bulabilmiştir. Buna karşın Namık Kemal'in İslam'ı ve Müslümanları müdafaa eden görüş ve yaklaşımlarının tanınırlığı daha cılız kalmıştır. Oysa Namık Kemal, Renan'ı tenkit ederken, İslam'ın bilime ve felsefeye bakışının esasını göstermeye çalışmış,

* Doç. Dr., Sinop Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Sinop/ hbarlak@sinop.edu.tr

I. Uluslararası Küresel Sorunlara İslami Yaklaşımlar: Kültürel ve Teknolojik Dayatma Sempozyumu
Bildiri Özetleri Kitabı / 10-11 Ekim 2024

Müslümanların bilgi ve tefekkür geleneği adına sağlam bir düşünce asaleti sergilemiştir. Altan almamış, lafı dolandırmamış, kendi ifadesiyle Renan'ı gönlünün istediği gibi tepelemiştir.

Anahtar Kelimeler: Ernest Renan, Namık Kemal, Oryantalist, İslam, Bilim

İSLAM FELSEFESİNİN İSİMLENDİRME PROBLEMİNE ORYANTALİST BAKIŞ

Emine TAŞÇI YILDIRIM*

İslam felsefesi tarihinin nasıl isimlendirilmesi gerektiğine ilişkin tartışmalar uzun yıllardır devam etmektedir. İslam felsefesi tabirini kullananların yanı sıra bu felsefeyi ifade etmek üzere Müslüman felsefesi, İslam’da felsefe, Arap felsefesi ve Arapça felsefe adlandırmasını tercih eden araştırmacıların da varlığından bahsedilebilir. Bu isimlendirme farklılıkları İslam felsefesi tarihine ilişkin yazılan eserlere de yansımış görünmektedir. Özellikle İslam kelimesini kullanmaktan kaçınıp son iki isimlendirmeyi tercih edenlerin oryantalist bir bakış açısıyla bu konuya baktıklarını söylemek mümkündür. Ünlü oryantalistlerden Ernest Renan’ın İslam felsefesinin sadece Yunan felsefesinin bir aktarımı olduğu şeklindeki görüşünün etkisinin özellikle Arapça felsefe adlandırmasının tercihinde etkili olduğundan bahsedilebilir. Böylesi bir isimlendirme tercihinin altında İslam felsefesinin orijinal bir felsefe olmadığı Antik Yunan felsefesinin sadece Arapçaya aktarımından ibaret olduğu iddialarını kanıtlama gayretinin yattığı söylenebilir. Bunun yanı sıra felsefe tarihine dair eserlerde özellikle İslam felsefesinin altın çağına çok kısa bir şekilde yer verme ve bütün etkileşimleri Antik Yunan’a dayandırmak suretiyle bu felsefeyi görmezden gelme çabalarına tanık olunmaktadır. Arapça ya da Arap felsefesi tabirini kullananlar arasında Dimitri Gutas, De Lacy O’leary, Richard C. Taylor, Peter Adamson, M. Horten, Taha Hüseyin gibi araştırmacılar yer almaktadır. İslam felsefesi ya da Müslüman felsefesi ibaresinin kullanımının daha uygun olacağını savunan düşünürlerin en çok bilinenleri ise Seyyid Hüseyin Nasr, Oliver Leaman, Van Den Bergh, Henry Corbin, Macid Fahrî, İbrahim Medkur, M. M. Şerif, S. Dünya’dır. Abdurrahman Bedevi ve T. J. Boer gibi düşünürler ise İslam’da felsefe kavramını kullanmayı tercih etmektedirler. İslam felsefesi kullanımıyla aslında İslam coğrafyası içerisinde Müslüman ya da Müslüman olmayan filozoflar tarafından üretilmiş olan entelektüel birikim kastedilmektedir. Bu çalışmadaki amaç, İslam felsefesinin özgünlüğüyle de doğrudan alakalı olan bu isimlendirme meselesine yönelik genel bakış açılarına yer verip farklı isimlendirme yaklaşımlarındaki oryantalist bakış açısının etkisini tespit etmektir. Bunun için öncelikli olarak özellikle Arapça veya Arap felsefesi tabirini kullananların görüşlerine yer verilmiş ve bu adlandırmayı tercih etme nedenlerini hangi argümanlarla temellendirmeye çalıştıkları doküman analizi yöntemiyle ortaya konulmaya çalışılmıştır. İslam felsefesinin nasıl adlandırılacağı sorunu, aslında İslam felsefesine yönelik bakış açısını ve ona verilen değeri yansıtmaması açısından önemlidir. Sonuç olarak İslam felsefesi tarihi yazımında özellikle bu isimlendirme meselesinde, oryantalist bakışın ve bu felsefenin özgün bir felsefe olmadığına dair önyargılı tutumun etkisinin açık bir şekilde görüldüğünden söz edilebilir.

Anahtar Kelimeler: İslam Felsefesi, Arap Felsefesi, Arapça Felsefe, Oryantalizm, Özgünlük Sorunu

* Doç. Dr., Yalova Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, Yalova/ emine.tasci@yalova.edu.tr ,
<https://orcid.org/0000-0001-8520-8545>

İSLAM HUKUKUNA BİR ORYANTALİST BAKIŞ: JOSEPH SCHACHT

Arif ATALAY*

Joseph Schacht 15 Mart 1902’de o zaman Almanya’nın Yukarı Silesia bölgesinde dünyaya geldi. 1920’de Breslau Üniversitesi’nde teoloji dalında lisans öğrenimine başladı ve Sami dilleri alanında uzmanlaştı. 1927’de doçent, 1929’da Almanya’nın o zamana kadarki en genç profesörü oldu. Tatillerde Suriye, Mısır ve Türkiye gibi Müslüman ülkelere seyahat ederek buralardaki yazma eser kütüphanelerinde araştırmalar yaptı. Uzun süre Mısır Üniversitesi’nde ders verdi, bu esnada İslam hukuku üzerine yapmakta olduğu çalışmasının malzemesini hazırladı. Sosyal kurumların teşekkülü, gelişimi ve etkileşimi konusunda Batı’da ortaya çıkan sosyal gözlemleri İslam hukuk kurumlarının gelişimine uygulayan Schacht, VII ve VIII. yüzyıllarda İslami kurumların teşekkülünün arka planını Roma ve İran siyasal ve sosyal kurumları yanında Yahudilik, Hristiyanlık gibi dinlerin etkisiyle açıklamaya çalıştı. Sonuç olarak İslam hukukunun İslam öncesi Antik kültürlerin İslamileştirilmesi yoluyla oluşturulduğunu iddia etmektedir.

Joseph Schacht’ın “An Introduction to Islamic Law” isimli eserinde İslam hukukuna dair güzel tespitlerde bulunmakla birlikte birtakım asılsız iddialarını da görmemiz mümkündür. O bu iddialarını önemli tespitleri arasında verdiği için dikkatli olarak okumayan ve İslam hukuku alanında yeterince bilgisi olmayan kimseler tarafından ilk bakışta fark edilmeyip genel kabul görmesi mümkündür.

Schacht’ın temellendirmedeği bazı iddialarından tebliğimize konu olarak aldığımız hususlar şunlardır: “İslam hukukunda kaidelere uygun düşen bir fiilin hukuki sonuçlarının zikredilmemesi, İslam hukukunun gelişmesinin hiçbir noktasında bir bütünlük arz etmediği, Hicri I. yüzyılın büyük bir kısmında İslam hukukunun teknik anlamda vücut bulmaması, Hz. Peygamber zamanında olduğu gibi hukukun dini sahanın dışında kalmış olduğu, şeriatın nüfuzunun en zayıf olduğu yerler; ceza hukuku, anayasa hukuku ve savaş hukuku gibi sahalar olması ve Roma huku-kunun opinio prudentium kavramının icmaya kaynak teşkil etmiş olması.” “Yahudi hukuku ile Kilise hukuku, İslam hukukundan daha fazla bir bütünlük arz eder,” “Onun biçimsel kazai karakteri az gelişmiştir. İslam hukuku çatışan menfaatler alanında biçimsel kurallar koymayı değil, somut ve maddi hükümler vazetmeyi amaçlar. İslam hukuku tamamıyla özel ve ferdi bir niteliğe sahiptir, ”İslam hukukunda borçlar terimini ifade eden genel bir tabir yoktur, buna en yakın olan tabir, vicdâni bir ödevi gözetme anlamına gelen zimmet’tir,” “cihat için yetiştirici bir değeri olduğundan at yarışlarında ve İslam hukuku ile ilgili bilgi yarışmasında kazananlara verilen mükâfatların genel kumar yasağından sadece iki şey istisna edilmiştir. “Rehin Zilyedliğinin El Değiştirmesidir, Rehin Hiç Biri (Râhin Ve Mürtehin) Tarafından Kullanılamaz,” “Ticari Malların Değişimi, İslam Hukukunda Hemen Hemen Hiç Yer Almaz,” “İslam Hukukunda Kurum (Corporation) Kavramı Olmadığı Gibi, Hükmi Şahsiyet Kavramı da Yoktur,” “Aynı zamanda bugünkü anlamda iş birliği kurma hürriyeti de yoktur” ve “Ancak kazanç söz konusu olunca şirket sayılır. Bu şirketteki sermaye sahibi (rabbu'l-mal) zararı çeker,” iddiaları bulunmaktadır.

Bu iddialar sadece kısaca tanıtılacak ve ayrıntıya girilmeyecektir.

Anahtar Kelimeler: Oryantalizm, İslam Hukuku, Roma Hukuku, Yahudilik, Hükmi Şahsiyet.

* Doç. Dr., Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, Ağrı/ aatalay@agri.edu.tr

KÜLTÜREL EMPERYALİZM VE TARİH BOYUNCA GERÇEKLEŞEN MEDENİYETLER ARASI ETKİLEŞİM

Muhammet KARAAĞAÇ*

Medeniyetler arası etkileşim tarih boyunca gerçekleşen bir olgudur. İktisadî, idarî, askerî ve kültürel alanlarda gelişmiş olan medeniyetler, daima çevresindeki kültürleri özellikle de askerî anlamda mağlup ettikleri toplumları etkileri altına almışlardır. Hatta öyle ki millî ve manevî değerleri itibarıyla zayıf fakat askerî olarak güçlü olan devletler bazen savaş sahasında galip gelse de mağlup ettikleri köklü kültüre mensup milletlerin etkisine girebilmiştir. İslâm coğrafyasının büyük bir kısmını yakıp yıkan fakat sonunda Müslüman olan Moğol toplumunu bu duruma örnek vermek mümkündür. Yine Arap yarımadası dışına muzaffer olarak çıkan fakat idarî yapılanması zayıf olan Müslümanların kurdukları Emevî ve Abbâsîlerin devlet teşkilat yapılanmasında Bizans ile Sâsanîlerden etkileneceği de benzer bir durumdur. İslâm tarihinde ve insanlığın yaşam sürecinde bunun örneklerine çokça rastlanmaktadır.

Müslümanlar, komşularının birikimlerinden istifade ederek kendi medeniyetlerini yüksek bir seviyeye çıkardıkları andan itibaren, bir dönem için de olsa rakiplerini etkileme ve bilimden yaşam tarzına kadar birçok alanda onlara yön verme aşamasına geçmiştir. Sanayi devriminden sonra ise Batı medeniyeti bilimsel ve teknik alanlarda kaydettiği gelişme, ulaştığı popüler yaşam tarzı ve karşı konulması zor cazibesiyle dünyanın geri kalanı üzerinde büyük üstünlük sağlamıştır. Benzerine geçmişte de şahit olunan kültürel özenti durumu, iletişim ve ulaşım imkânlarının gelişmesiyle modern dönemde çok daha belirgin hale gelmiştir. Bu durum her ne kadar kültürel istilaya maruz kalan toplumlar tarafından tepkiyle karşılanmış olsa da engellenmesi güç bir sosyal gerçeklik haline gelerek toplumların hayatına derinlemesine tesir etmiştir.

Tarih boyunca yaşanan gelen medeniyetlerin rakiplerine üstün gelme çabaları, kimi zaman sıcak çatışma ile gerçekleşirken kimi zaman da yaşam tarzı ve kültürel değerlerin ihracı sayesinde yumuşak güç devreye alınarak gerçekleşmektedir. Nitekim baskın kültür seviyesine ulaşmış milletleri takip etme konusunda mağluplar çoğunlukla gönüllü bir şekilde hareket etmişlerdir. Çünkü özellikle iktisadî anlamda ilerlemiş medeniyetlerin mensuplarına takdim ettiği gösterişli yaşam tarzı ve ulaşılan refah seviyesi, nispeten zor şartlarda yaşamak durumunda kalan toplumların özellikle yeniliğe açık kesimi olan genç nesilleri kolaylıkla kendine çekmiş ve onları kendi düşünce yapısına göre şekillendirebilmiştir. Bu çalışma milletler arasındaki duygu, düşünce fikir ve hatta din değişimine kadar giden etkileşimin askerî güç olmadan da gerçekleşebileceğini ortaya koymaktadır. Kültürel istilâ örneklerinden ve bunlara karşı koyma çabalarından yola çıkıldığında modern dönemdeki Batı medeniyetinin tazyiki karşısında bilim insanı, sanatçı ve sporcular yetiştirip bunları popüler hale getirmek kültürel benliği koruma noktasında fayda sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Popüler Kültür, Kültürel Etkileşim, Medeniyet

* Dr. Öğr. Üyesi, Sinop Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Sinop/ mkaraagac@sinop.edu.tr

DOĞU TOPLUMU VE BATI DÜŞÜNCESİ ARASINDA JAPON ORYANTALİZMİ

Arif AKBAŞ*

Şarkiyat çalışmaları (İngilizce: Oriental Studies/ Japonca: Tōyō-gaku), “Şark” olarak adlandırılan ülke ve bölgeleri hedef alan akademik çalışmalar, araştırmalar ve tarih için kullanılan genel bir terimdir. Alanlar arasında Eski Şark Çalışmaları (Türk, Arap, Fars vb.), Çin Çalışmaları ve Hindoloji (Doğu Araştırmaları Alanları) yer alır. Buna Doğu çalışmaları veya Asya çalışmaları da denir. Japon oryantalizmi terimi, Japon kültürünün Batılı sanat, edebiyat ve düşünce tarzlarına etkisini ifade eder. 19. yüzyılın sonlarına doğru, Batı’da özellikle Fransa’da Japon sanatı ve kültürüne büyük bir ilgi başlamıştı. Bu dönemde, Japon sanatının etkisi, Batılı sanatçılar, tasarımcılar ve düşünürler üzerinde belirgin bir iz bıraktı. Japon oryantalizmi, Japon sanatının özgün öğelerini ve estetiğini Batı sanatına entegre etmeyi içerir. Özellikle ukiyo-e adı verilen Japon tahta baskıları, Avrupa sanatçılarına büyük ilham kaynağı oldu. Bu baskılar, renk paletleri, kompozisyonları ve temalarıyla Batılı sanatçılara yeni bir perspektif sunuyordu. Vincent van Gogh, Claude Monet ve diğer birçok Avrupalı sanatçı, Japon sanatından etkilenerek eserlerine Japon öğeleri ekledi. Örneğin, van Gogh’un “Japon Köprüsü” tablosu, Japon tahta baskılarından esinlenerek yapılmıştır. Ayrıca, Japon tasarımı, mobilya tasarımı ve giyim tarzları da Batı’da popüler hale geldi. Japon oryantalizmi, sadece sanat alanında değil, genel olarak Batı kültürüne Japon estetiğinin ve düşünce tarzlarının girmesine yardımcı oldu. Ancak, bu etkileşimlerin bazıları, Japon kültürünün yüzeysel bir şekilde romantize edilmesi ve stereotipleştirilmesi gibi eleştirilere de neden oldu. Bu makalede Japon oryantalizmi yorumlayıcı yaklaşım çerçevesinde tartışılıp açıklanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Japon Oryantalizmi, Doğu-Batı Karşılaştırmaları, Şarkiyat Tarihi, Japon Oryantalistleri

* Öğr. Gör. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Yıldızeli Meslek Yüksek Okulu, Sivas/ aakbas@cumhuriyet.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-8480-4350>

دور اللغة العربية في مواجهة الإمبريالية الثقافية: دراسة تحليلية

Mahmoud FALLAHA*

تشهد المجتمعات العربية والإسلامية في العصر الحالي تحديات متزايدة ناجمة عن هيمنة الإمبريالية الثقافية التي تسعى إلى طمس الهويات اللغوية والثقافية لهذه المجتمعات، وتتمثل الإمبريالية الثقافية في نشر ثقافات أجنبية تهيمن على الثقافات المحلية، مما يؤدي إلى تآكل التراث اللغوي والثقافي للمجتمعات المتأثرة، وفي هذا السياق، تلعب اللغة العربية دوراً محورياً في مقاومة هذه الهيمنة، إذ تمثل جسراً يربط بين الماضي العريق للأمة الإسلامية ومستقبلها، وتحافظ على الهوية الثقافية والدينية.

يهدف هذا البحث إلى تحليل دور اللغة العربية كأداة لمواجهة الإمبريالية الثقافية، من خلال استعراض العوامل التي تسهم في حماية الهوية الثقافية للمجتمعات الإسلامية عبر اللغة، سيتم تناول جوانب متعددة من تأثير الإمبريالية الثقافية على اللغة، بما في ذلك دور الإعلام والتكنولوجيا الحديثة في نشر اللغات الأجنبية وتقليص دور اللغة العربية في الحياة اليومية والتعليم والإنتاج الثقافي.

يستند البحث إلى تحليل تاريخي ومعاصر لأثر اللغة العربية في الحفاظ على القيم الإسلامية والثقافة المحلية، مع التركيز على أهمية استخدام اللغة كوسيلة لتعزيز الهوية الإسلامية في مواجهة التحديات المعاصرة. كما سيتم تسليط الضوء على الدور المحوري للغة العربية في التعليم، وخاصة في تعزيز التعليم الديني والثقافي، وتشكيل وعي نقدي بين الأجيال الجديدة، كما يناقش البحث كذلك كيفية استغلال الأدوات التكنولوجية الحديثة، مثل الإنترنت ووسائل التواصل الاجتماعي، لدعم اللغة العربية وتوظيفها في تعزيز التواصل الثقافي والحضاري بين المجتمعات العربية والإسلامية. فعبر استعراض بعض النماذج الناجحة لمقاومة الإمبريالية الثقافية بواسطة اللغة، يطرح البحث تصورات وحلولاً لحماية اللغة العربية من التهميش، ويقدم استراتيجيات تهدف إلى تعزيز حضورها في الحياة اليومية والفضاءات العامة، كما يناقش أهمية تطوير برامج تعليمية وإعلامية تعزز من مكانة اللغة العربية وتدمجها بشكل فعال مع التحولات التكنولوجية العالمية دون المساس بجوهر الهوية الثقافية الإسلامية. يختم البحث بتوصيات تهدف إلى تفعيل دور المؤسسات الثقافية والتعليمية والإعلامية في حماية اللغة العربية والحفاظ على دورها في تعزيز الهوية الإسلامية، ومواجهة التحديات التي تفرضها الإمبريالية الثقافية في العصر الرقمي.

الكلمات المفتاحية: اللغة العربية – الإمبريالية – الهيمنة الثقافية – الهوية – العصر الرقمي

* Öğr. Gör. Dr., Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Bayburt/ mahmoudfallaha@bayburt.edu.tr

محاربة العنصرية في ضوء السنة النبوية

Farsat Abdullah Yahya AL-WARMELY* / فرست عبد الله يحيى الورميلي

من المشكلات العويصة التي تواجهه العالم منذ القدم وإلى يومنا هذا هي العنصرية المقيتة التي تفرق بين الإنسان وتميزهم حسب العرق واللون والجنس والأثنية، و بسببها تنشأ العصبية النتنة التي تجافي الإنسانية وتثير الفتن وتشعل الحروب، فتصنف العنصرية الناس إلى فئات تعتمد على العرق والجنس واللون وفي بعض الأحيان على العادات والمعتقدات واللغة، وعلى أساسها تعطي وتقرر الحقوق، وتسمح للفئة الراقية حسب مفهومها بالتحكم فيما دونها من الفئات الأخرى، وتتحكم في مصيرها وتسلب حقوقها دون وجه حق شرعي أو قانوني .

وعند النظر إلى شريعة الإسلام عموماً وبالأخص الكتاب والسنة تجد العديد من نصوص القرآن الكريم والأحاديث النبوية قد شخصت هذا الداء العليل، ومن خلالها قدم الدين الإسلامي حلاً ناجعاً لمحاربة ومعالجة هذا الداء المقيت ودعا الفرد المسلم إلى الترفع عن عصبية العرق والجنس واللون إلى التوحد في الإنسانية التي تجتمع القلوب وتوحد الجميع إلى الإيمان بالله وعبادته وتقواه قال تعالى : {يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَى وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ (13) [الحجرات: 13]}، وقال الرسول صلى الله عليه وسلم (عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ قَدْ أَذْهَبَ عَنْكُمْ عِبْنَةَ الْجَاهِلِيَّةِ وَفَخَّرَهَا بِالأَبَاءِ، مُؤْمِنٌ تَقِيٌّ، وَفَاجِرٌ شَقِيٌّ، أَنْتُمْ بَنُو آدَمَ، وَأَدَمُ مِنْ ثَرَابٍ»⁽¹⁾).

وتعد الشريعة الإسلامية سبّاقة في محاربة العنصرية، إذ جاء الإسلام وكان أول شعار له أن الناس متساوون في أصل الخلق، فقد ساوى بين السيد والعبد، وبين الغني والفقير، والأبيض والأسود، وأعلن أنه لا فضل لأحد على أحد إلا بما يقدم الفرد من أعمال صالحة مفيدة.

لذا رأيت أن يكون عنوان بحثي (محاربة العنصرية في ضوء السنة النبوية) لهذا المؤتمر الموقر، لما في السنة النبوية من أحاديث كثيرة قد شخصت هذا الداء العليل، وقدمت الحلول الناجعة لمحاربة العنصرية ودمها والقضاء عليها .

واقترضت طبيعة البحث أن يكون في مقدمة ومبحثين وخاتمة

المقدمة في بيان أهميته.

و المبحث الأول: مفهوم العنصرية – دوافعها ومظاهرها – وفيه مطالب

والمبحث الثاني: محاربة ومعالجة العنصرية في ضوء السنة النبوية، وفيه مطالب

والخاتمة: في تلخيص النتائج التي توصل اليها البحث إليها

*.د. العراق /كلية العلوم الانسانية جامعة زاخو , أ.د.

Prof. Dr., University of Zakho, College of Human Sciences, Iraq / farsat.yahya@uoz.edu.krd

(8) أخرجه أبو داود في سننه: 438/7 برقم(5116) (باب التفاجر بالأحساب)، والترمذي في سننه: 735/5 برقم(3956) و الحديث صحيح لغيره واللفظ لأبي داود.

القدس ضحية الصراع الأيوبي الصليبي و أثره على مستقبل المدينة

(618-642هـ/ 1221-1244م)

Darwesh Yousif Hasan HARÛRÎ* / درويش يوسف حسن

يتناول هذا البحث، بشكل مفصل الأثر الذي تركته العلاقات و الخصومات بين أبناء الملك العادل الأيوبي خلال السنوات (618-642هـ/ 1221-1244م) على مستقبل مدينة القدس، والتي أصبحت ضحية هذا الصراع، وقّعت مرتين هديةً سخية للصليبيين. يتركز اهتمام هذا البحث بشكل أساسي على آلية التنازل عن هذه المدينة المقدسة للصليبيين، إضافة إلى دور مدينة غزة بوصفها مركزاً للتأثير في استرجاعها إلى المسلمين، ولا زال هذا الأثر قائماً بين غزة والقدس حتى الوقت الحاضر.

قسمت هذه الدراسة إلى ثلاثة مباحث: في المبحث الأول عرض موجز عن قيام مملكة بيت المقدس الصليبية وكيفية سقوطها بيد السلطان صلاح الدين الأيوبي. والمبحث الثاني خصص للبحث عن أسباب تنازل الملك الكامل الأيوبي عن القدس للصليبيين ومدى تأثيره على الصليبيين الإسلامي والغرب الأوروبي. أما المبحث الثالث والآخر، فقد ركز الحديث عن مدينة القدس بين التخاذل الأيوبي والاسترداد الخوارزمي.

هذا وقد حظيت مدينة القدس بمكانة دينية سامية عند المسلمين وغيرهم من اصحاب الديانات الاخرى، تلك المكانة التي منحها المسلمون وغيرهم لتلك المدينة المباركة، ليست انها مجرد قبلة المسلمين الاولى، بل وضع فيه ثاني بيت لعبادة الله في الارض المسجد الأقصى بعد مكة المكرمة على يد نبي الله ابراهيم الخليل وابنه اسحق (عليهما السلام) وظلت هذه المدينة ومسجدها الأقصى مكاناً للوحي ومهبطاً للأنبياء بعد ابراهيم وذريته حتى نزول الرسول الكريم (ص) ليلة الاسراء والمعراج.

واحتفظت مدينة القدس بهذه المكانة السامية على مر التاريخ بدءاً من عهد الخلفاء الراشدين مروراً بالعصرين الأموي والعباسي، بل وحتى العصر العثماني، وبالتحديد في عهد السلطان عبد الحميد الثاني الذي رفض التنازل عن القدس للصهيانية اليهود، مقابل اغراءات سياسية ومالية كبيرة.

وقد كان للأيوبيين كما هو معلوم فضل كبير في تحرير القدس حتى ارتبط هذا التحرير بالملك الناصر صلاح الدين الأيوبي، وسارت بذلك الشعراء ومنه ما مدح به الشاعر جمال الدين الملك الناصر داود على استعادته القدس للمرة الثانية من الصليبيين نحو سنة (637هـ/ 1239م):

المسجد الأقصى له عادة سارت فصارت مثلاً سائراً
إذا غدا بالكفر مستوطناً ان يبعث الله له ناصراً
فناصرٌ طهره أولاً وناصرٌ طهره آخراً

لكن فريقاً من الملوك الأيوبيين الأواخر ومنهم الملك الناصر داود نفسه عادوا ففرطوا بالقدس، وذلك بالتخلي عن الدفاع عنها وتسليمها للصليبيين بدون مقابل، وهذا البحث يميّز اللثام عن هذا الدور، كما يلفت النظر لقضية في غاية الأهمية وهي أن مدينة غزة القلب النابض للقدس ظلت صامدة مع أبناءها مرتين امام المعسكر الصليبي، وجرت على أرضها معركتان منقصلتان عظيمتان، ذلك أن الملك الصالح أيوب استنجد بالخوارزميين ليردع بهم خصومه من الأيوبيين وحلفائهم الصليبيين، وأقبل الخوارزميون حتى دخلوا بيت المقدس في شهر صفر من سنة (642هـ/ 1244م)، وقتلوا عدداً كبيراً من الصليبيين وطهروا الحرم الشريف وبقية المزارات من براثن الصليبيين، وبذلك عاد بيت المقدس بشكل نهائي إلى المسلمين، ولم يقدر لجيش مسيحي ان يقترب منها بعد ذلك، حتى الحرب العالمية الأولى. وبعد ان استرد الخوارزميون بيت المقدس، ساروا إلى مدينة غزة، وراسلوا الملك الصالح أيوب، وطلبوا منه إرسال عساكره اليهم لقتال اعداءه، فارسل الصالح أيوب قوات مصرية مع قائده ركن الدين بيبرس الى غزة للانضمام إلى الخوارزمية، ومن جهة اخرى استعد الصالح اسماعيل وحلفائه لخوض معركة فاصلة مع الخوارزميه. وفي النهاية حدثت معركة كبيرة في شمال غزة بين قوات الصالح أيوب وحلفائه الخوارزمية ضد قوات إسماعيل وحلفائه الصليبيين وأسفرت هذه المعركة عن هزيمة ساحقة للصليبيين وحلفائهم. لقد كانت معركة غزة من أعظم المعارك في تاريخ الحروب الصليبية حتى اطلق المؤرخون على معركة غزة حطين الثانية.

* / العراق، جامعة دهوك، كلية العلوم الانسانية، قسم التاريخ ، دهوك. ا.د. *

Prof. Dr., University of Duhok, Irak/ darwesh.yousif@uod.ac , <https://orcid.org/0000-0002-6927-6414>

العنصرية أسبابها ومظاهرها ومرتكزات علاجها بين القرآن الكريم والتوراة والإنجيل

Adel ŞATLA*

العنصرية من المصطلحات والسلوكيات التي عانت منها البشرية على مر العصور؛ نتيجة للصفات السلبية لبعض الناس من ضعف الوازع الديني والكبر والاعتزاز بالباطل والفلسفات المادية. وكان لها مظاهر عديدة عانى منها المجتمع كاحتقار الضعفاء والتمادي في الغي والضلال ورفض النصيح والسير خلف مقولات مسمومة مثل شعب الله المختار الذين اختصهم الله دون غيرهم المعروفة لدى اليهود، والأوامر المحرفة في العهدين القديم والجديد، والتي أشاعت العصبية والسلوك العنصري بين اليهود والنصارى ولم ينج منها المجتمع المسلم رغم نبذ القرآن للعنصرية وكرهية الغير، بل ودعوته للتسامح مع الآخر والسعي لإنقاذه من الضلال والعذاب في الدنيا والآخرة. فقد أصيبت بعض الفرق المنتسبة للإسلام بنزعة العنصرية بدرجات متفاوتة.

ورغم أن القرآن الكريم في نبذه للعنصرية لم يحو دال العنصرية نفسه لكنه حوى دوال أخرى مرتبطة به مثل دوال الحمية والطائفية، بالإضافة إلى دوال أخرى قريبة من العنصرية لكنها لم تأت مباشرة في القرآن الكريم مثل العصبية والقبلية والحزبية والتحيز والتمييز. لكن اليهود والنصارى ينطلقون في صراعهم مع غيرهم من منطلق عقائدي مستوحى من كتابهم المقدس المليء بالفقرات الداعمة لتعاليمهم على غيرهم وكرهيتهم للأغيار ثم الإرهاب والعنف ضد الآخر لا سيما في الفكر اليهودي الذي يزرع الروح العدوانية في نفوس أتباعه الذين عدوا الإرهاب وكرهية الأغيار عملاً مقدساً. وقد عرض القرآن الكريم لنماذج من العنصريين من أهل الكتاب والمشركون والمنافقين، وبَيَّن سمات عنصريتهم ومظاهرها مثل تعاليهم على الآخر وتقريظهم بين الأنبياء والملائكة وإنكار رسالة محمد صلى الله عليه وسلم واحتقارهم من ليسوا من جنسهم. ورفض الدين الإسلامي هذا الداء بشتى أنواعه وأشكاله ودعا إلى المساواة التسامح. وقدم طرق علاج تلك العنصرية مثل التذكير بأصل خلق الإنسان، وبيان أن التقوى هي ميزان التفاضل بين البشر، وبالتالي أبطل دعاوى العنصرية القائمة على الفخر بالأحساب والأنساب وغيرها من أمور الجاهلية.

سيعرض البحث لمفهوم العنصرية لغة واصطلاحاً، وكذلك للدوال المتعلقة به في اللغة العربية، ثم سيبين أسباب العنصرية ومظاهرها عند أهل الكتاب والمشركون والمنافقين وأثرها على المجتمعات من خلال نصوص العهد القديم والجديد وآيات القرآن الكريم، ثم سيقدم مهندياً بالقرآن الكريم طرق التخلص من تلك الصفة السيئة.

اعتمد البحث على المنهج التكاملي الذي يشمل المنهج الوصفي وتوظيفه في رصد النصوص التي تعرضت للعنصرية في القرآن والتوراة والإنجيل. ثم المنهج التاريخي وتوظيفه في جمع الأحداث المرتبطة بالموضوع وترتيبها. ثم المنهج التحليلي وتوظيفه في فهم تلك النصوص في ضوء الواقع. وأخيراً المنهج النقدي وتوظيفه في تقنين الدعاوى والشبهات المرتبطة بموضوع البحث.

سيكون البحث من مقدمة وثلاثة مباحث وخاتمة والمراجع.

ستعرض المقدمة أهمية البحث وأسباب اختياره والدراسات السابقة.

وسيتناول المبحث الأول تعريف العنصرية في اللغة والاصطلاح، والمفاهيم المتعلقة بها والعلاقة بينها.

وسيناقش المبحث الثاني مواضع العنصرية في الإنجيل والتوراة

وسياتي المبحث الثالث لعرض آيات القرآن الكريم الداعية لنبذ العنصرية، وعلاجها في المجتمع.

ثم تكون الخاتمة لأهم النتائج والتوصيات.

* Dr. Öğr. Üyesi, Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Gümüşhane/ adel.satla@gumushane.edu.tr

KÜRESELLEŞME BAĞLAMINDA DİNDARLIK VE RUHSAL PROBLEMLER

İlyas PÜR*

Küreselleşme kavramı hem dünyanın küçülmesi hem de bir bütün olarak kavranması anlamlarına gelmektedir. Küreselleşme hayatımızda önemli bir yer işgal etmekte ve siyasal, kültürel ve teknolojik yönleriyle çok boyutlu bir olgu olarak ele alınmaktadır. Küreselleşme bağlamında kişinin ruh sağlığı değerlendirildiğinde şu önemli noktaya dikkat çekilmektedir. Zira toplumları ve bireyleri etkileyen küreselleşmenin yansımaları gayet açıktır. Aynı zamanda insanın hayatında önemli bir yer işgal eden dindarlığın küreselleşme ve ruh sağlığı üzerinde nasıl bir etkiye sahip olduğu da önem arz etmektedir. Din, insana varoluş içerisinde kendini bir yere yerleştirmeye imkân veren başvuru çerçeveleri çizer. Din bu anlamda bir rehber görevi görür. Din aynı zamanda bireyin hayatta karşılaştığı olaylara ve durumlara yönelik bütüncül açıklamalar sunarak bireyin nasıl yaşaması gerektiği konusunda yol gösteren muhtevalar sistemidir. Ayrıca küreselleşme sosyal, kültürel ve psikolojik faktörlerle ilgili olduğu kadar dindarlıkla da ilgili bir kavramdır. Bu bağlamda günümüzde hızla yayılan sosyal medya ve iletişim alanındaki gelişmeler de bireyin dindarlığını olumlu veya olumsuz bir biçimde etkilemektedir. Zira sosyal medyanın pozitif yönde kullanılması ilahiyat ilimlerinin de yaygınlaşmasını sağlayacak ve kısa sürede dünyanın öbür ucuna gidebilecektir. Ama sosyal medyanın kötüye kullanımı arttıkça din ve dindarlık bundan olumsuz etkilenebilecektir. Günümüzde ahlaki unsurların zayıflamasında en büyük rol şüphesiz bilişim teknolojilerinin kötüye kullanımıdır. Küreselleşme dinin ontolojik etkisini zayıflatarak yok etmektedir. Zira modern toplumun doğuşu dindarlığın toplum üzerindeki sembolik bütünleştirme, sosyal kontrol ve sosyal yapılandırma gibi toplumsal fonksiyonlarını zayıflatmış ve değiştirmiştir. Dini inanç ve pratiklerin veya uygulamaların toplumsal önemi gittikçe zayıflamıştır. Din bu bağlamda toplumun bütünleştirici gücü olmasa da özelde bütünleştirici güç olmaya devam etmektedir. Bu sebeple modern ve küresel ortam dine bir yandan negatif yaptırımlar yüklerken, diğer taraftan da yeni olasılıklar ve potansiyeller de yaratmaktadır. Günümüz verilerinden yola çıkarak dinin güçlü ve küresel bir alt mekanizma ortaya koyması imkânsız olmakla birlikte küresel toplumda her şeyin uyumlu ve düzen içinde olduğu söylenemez. Küresel toplum, her geçen zaman gücünün artmasına ve toplumun her alanına uygun amaçlar sunmasına rağmen toplumsal anlamda nüfuz edemediği kesimler bulunmaktadır. Küresel dünya, ferdi ve grup kimliklerinin oluşumunda ortaya çıkan problemler, ekolojik tehdit ve gelir dağılımında gittikçe artan eşitsizlikler ve yoksulluklar gibi sorunlarla karşı karşıyadır. Diğer bir ifadeyle, bu anlamda kişinin ruh sağlığını korumada etkili olabilecek küresel bir dünyada dini modern insan için önemli kılacak bir yön onun en geniş ahlak ilkeleriyle uyumlu olmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Din Psikolojisi, Dindarlık, Küreselleşme, Ruh Sağlığı

* Doç. Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Nevşehir/ ilyaspur@hotmail.com , <https://orcid.org/0000-0002-7795-8212>

البوصلة النبوية في عصر الثقافة الرقمية: مقارنة إسلامية للهيمنة الثقافية المعاصرة

Asmaa ALBOGHA*

يهدف هذا البحث إلى تقديم رؤية إسلامية متكاملة لفهم ومواجهة تحديات الهيمنة الثقافية في العصر الرقمي من منظور الحديث النبوي الشريف. حيث تواجه الهوية الإسلامية تحديات غير مسبقة في ظل التحولات التكنولوجية والثقافية المتسارعة، مما يستدعي إيجاد طرق فعالة للحفاظ على الأصالة مع مواكبة العصر في نفس الوقت. لذا يسعى البحث إلى استكشاف استراتيجيات وآليات للتعامل مع المستجدات الثقافية والتكنولوجية، مع الحفاظ على الهوية الإسلامية من خلال الاستفادة من التوجيهات النبوية. معتمدًا المنهج التحليلي والاستنباطي، حيث يقوم بتحليل النصوص النبوية واستخراج المبادئ والتوجيهات منها، ثم تطبيقها على الواقع المعاصر. كما يستفيد من الدراسات السابقة في مجالات الثقافة الرقمية، والهوية الإسلامية، وتحديات العولمة، لتقديم رؤية متكاملة تجمع بين الأصالة والمعاصرة. وذلك من خلال ثلاثة محاور رئيسية يدور حولها: أولاً، تحليل مفهوم الهيمنة الثقافية وتجلياتها في العصر الرقمي، مع التركيز على الثقافات المسيطرة في الفضاء الإلكتروني وآليات انتشارها. حيث يناقش هذا المحور تأثير وسائل التواصل الاجتماعي والمنصات الرقمية على تشكيل الهوية الثقافية، وتحديات الحفاظ على اللغة العربية والقيم الإسلامية في ظل طغيان النماذج الثقافية الغربية. ثانياً، استعراض التوجيهات النبوية في التعامل مع الهيمنة الثقافية، مع دراسة الأحاديث النبوية المتعلقة بالحفاظ على الهوية الثقافية والتعامل مع الثقافات الأخرى. و التركيز على مفاهيم التعايش، والانفتاح الإيجابي على الآخر، و مناقشة كيفية تطبيقها في السياق الرقمي المعاصر. ثالثاً، اقتراح أساليب عملية مستوحاة من السنة النبوية في مواجهة الهيمنة الثقافية المعاصرة، تشمل استراتيجيات لتعزيز الهوية الثقافية الإسلامية في الفضاء الرقمي، وآليات مبتكرة لتقديم المحتوى الإسلامي بشكل جذاب ومؤثر، مع الحفاظ على الأصالة والعمق. ختاماً يخلص البحث إلى نتائج منها: وجود توافق كبير بين المبادئ النبوية في التعامل مع الثقافات الأخرى ومتطلبات التعايش الثقافي في العصر الرقمي، مما يؤكد صلاحية الهدي النبوي لكل زمان ومكان. ويوصي بضرورة تطوير أساليب جديدة لعرض المحتوى الإسلامي بشكل يتناسب مع متطلبات العصر، مع الحفاظ على جوهر الرسالة الإسلامية، مثل إنشاء منصات رقمية إسلامية تفاعلية تجمع بين الأصالة والمعاصرة، وتوفير مساحة للحوار البناء وتبادل الأفكار بين الثقافات المختلفة. كما يؤكد على أهمية تدريب الدعاة والمفكرين الإسلاميين على استخدام التقنيات الرقمية الحديثة لنشر الفكر الإسلامي ومواجهة التحديات الثقافية المعاصرة.

الكلمات المفتاحية: الحديث، الهيمنة الثقافية، العصر الرقمي، التوجيهات النبوية، الهوية.

* Doç. Dr., Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Bayburt/ asmaalbogha@bayburt.edu.tr

دور اللغة في تعزيز العنصرية وآليات مواجهتها من منظور إسلامي

Ahmed Mahmoud Zakaria TAWFİK*

العنصرية قضية عالمية معقدة تتغلغل في العديد من المجتمعات حول العالم، وتتجلى بأشكال متعددة سواء كانت عنصرية على أساس العرق أو اللون أو الدين أو الثقافة. ولما كانت اللغة أداة أساسية في التواصل وتشكيل الأفكار، فإنها تؤدي دوراً محورياً في تعزيز القيم والمعتقدات الاجتماعية. إذ يمكن للغة أن تكون أداة لتعزيز العنصرية، حين تُستخدم لتشويه صورة الآخر المختلف، أو تركز القوالب النمطية السلبية تجاهه. وفي المقابل، يمكن أن تكون وسيلة قوية لمكافحة العنصرية، من خلال تعزيز قيم المساواة والاحترام والتنوع. دراسة العلاقة بين اللغة والعنصرية تُعد ضرورية لفهم كيفية إعادة تشكيل المجتمعات نحو العدالة والمساواة. من ناحية أخرى، تؤكد القيم الإسلامية على المساواة بين البشر والتسامح والعدل، وبالتالي يمكن استخدام هذه القيم لتطوير إستراتيجيات لغوية تهدف إلى مكافحة العنصرية وتأكيد الاحترام المتبادل بين الأفراد من مختلف الخلفيات الثقافية والعرقية. تستكشف هذه الدراسة كيفية استخدام اللغة كأداة لترسيخ العنصرية والتمييز بين الأفراد والمجموعات، وتبحث في الآليات التي يمكن استخدامها لمواجهة هذه الظاهرة من منظور إسلامي، كما تتضمن تحليلاً للخطاب اللغوي الذي يعزز العنصرية، وتقديم إستراتيجيات لغوية مستمدة من المبادئ والقيم الإسلامية لدعم مبادئ التسامح والمساواة. تتبع أهمية هذا البحث من معالجة قضية العنصرية بوصفها ظاهرة اجتماعية معقدة ومتشعبة، ترتبط بعدة عوامل ثقافية ودينية وعرقية. التركيز على العلاقة بين اللغة والعنصرية يُعتبر ضرورياً لفهم الدور الذي تؤديه اللغة في تكريس القوالب النمطية أو تعزيز قيم المساواة والاحترام. كما أن هذا البحث يهدف إلى استكشاف الآليات التي يمكن استخدامها لمكافحة العنصرية من منظور إسلامي، والذي يستند إلى قيم العدل والمساواة التي دعا إليها الإسلام. فهم هذه العلاقة يساهم في إعادة تشكيل المجتمعات نحو المزيد من العدالة والمساواة.

أهداف البحث:

- تحليل الدور الذي تلعبه اللغة في تعزيز العنصرية والتمييز.
- استكشاف الآليات اللغوية التي يمكن استخدامها لمواجهة العنصرية.
- تقديم إستراتيجيات لغوية تستند إلى القيم الإسلامية لتعزيز التسامح والمساواة.
- تعزيز فهم أكبر لكيفية استخدام اللغة كأداة للتواصل والاحترام بين الأفراد من خلفيات ثقافية وعرقية مختلفة.

فرضيات البحث:

- تؤدي اللغة دوراً محورياً في تشكيل الأفكار والمعتقدات حول الآخر المختلف.
- يمكن استخدام اللغة لتعزيز القوالب النمطية والعنصرية في المجتمعات.
- القيم الإسلامية تُمكن من تطوير إستراتيجيات لغوية فعالة لمكافحة العنصرية وتعزيز المساواة.
- الخطاب اللغوي القائم على القيم الإسلامية يساهم في الحد من التمييز وتعزيز العدالة الاجتماعية.

أسئلة البحث:

- كيف تؤثر اللغة في تشكيل العنصرية وتعزيز القوالب النمطية السلبية؟
- ما هي الآليات اللغوية التي تُستخدم لتكريس العنصرية في المجتمعات؟
- كيف يمكن للقيم الإسلامية أن تساهم في تطوير إستراتيجيات لغوية لمكافحة العنصرية؟
- ما هي إستراتيجيات الخطاب اللغوي التي تساهم في تعزيز التسامح والاحترام بين الأفراد؟

المنهج العلمي المستخدم:

يعتمد البحث على المنهج التحليلي الوصفي، حيث يقوم بتحليل الخطاب اللغوي المستخدم لتعزيز العنصرية والتمييز، ومن ثم يستعرض المبادئ الإسلامية المتعلقة بالمساواة والتسامح. يتم تطبيق هذا التحليل على نماذج لغوية وخطابية متنوعة، بهدف استكشاف الإستراتيجيات الممكنة لمكافحة العنصرية وتعزيز المساواة من خلال اللغة، استناداً إلى القيم الإسلامية.

هيكل البحث

يتألف البحث من المقدمة يعقبها ثلاثة مطالب: اللغة والعنصرية، القيم الإسلامية ومكافحة العنصرية، إستراتيجيات لغوية لمكافحة العنصرية، ثم خاتمة تتناول أهم النتائج والتوصيات.

الكلمات المفتاحية: اللغة العربية وبلاغتها، علم اللغة الاجتماعي، علم التخاطب، تحليل الخطاب، العنصرية

* Dr. Öğr. Üyesi, Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Şanlıurfa/ Dr.ah.zak@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0001-5900-2949>

منهج القرآن في مواجهة العنصرية وأسبابها "دراسة موضوعية تحليلية"

Abdülkerim SOLİMAN*

رغم أخوة الناس فإن الحكمة الإلهية اقتضت اختلافهم في اللغة والدين واللون والمذهب والثقافة والمصالح والأهواء والميول والرغائب والطموح والأفكار، فانتسح الخلاف وظهر النزاع، ونشبت الحروب والصراعات، وأخذ الإنسان في تكوين التجمعات والتحزبات، يجمعهم ما يجمعهم من المصالح حتى صار الإنسان عدواً لأخيه الإنسان ناسياً تلك الأخوة ووحدة الأبوة، ولكن الإله العظيم والرب الرحيم لا يترك عبده وخليفته صريع نفسه ووساوس شيطانه، فأرسل إليه الرسل نبأ هادين ومرشدين، رافعين شعار الأخوة الإنسانية الذي يجمع بين الجميع بلا تمييز، داعين إلى المساواة والعدالة والتكافل والتسامح والتآخي والعطاء، مدعمين في دعواهم بما أيدهم الله من كتب من شأنها تنظيم حياة البرية، فتوالى إرسال الرسل ونزول الكتب حتى ختمت بنبينا الكريم، فصار في الأرض ثلاثة ديانات سماوية هي: اليهودية، والمسيحية، والإسلام.

وكان المأمول من الإنسان أن يستفيد من هذه الأديان في اعتناق المساواة والأخوة، ويأخذ بمبدأها في الرحمة والتسامح والعفو والمغفرة ورفع شقاء الإنسان؛ فما جاءت الأديان إلا خدمة وتكريماً له ورفعاً من قدره على بقية خلقه، ولكنه إيثاراً لمبدأ الأنانية وتقديساً لخبث المنفعة الشخصية، أثر الإنسان العداء على الإخاء، وتعصب كل لدينه، وزاد من خطورة ذلك انقسام أتباع كل دين إلى مذاهب وفِرَق، فتضاعف الخلاف بين البشر، وزادت العداوة، وكثرت الصراعات. وإلى جانب العنصرية الدينية بأنواعها المختلفة ظهرت عنصريات أخرى مثل: العنصرية بسبب العرق، واللون، واللغة، والنسب، والجنس، والعنصرية الطبقيّة، والجغرافيّة، إلى غير ذلك من أنواع العنصرية.

ومنذ أن بعث النبي - صلى الله عليه وسلم - وتنزل عليه الوحي بآيات الذكر الحكيم بدأت مواجهة الإسلام لقضية العنصرية والحد من أسبابها. لقد حاول الإسلام بمصدره: القرآن والسنة أن يزيل الفوارق المصطنعة بين البشر، وأن يؤكد عدم صحّة هذه الفوارق التي ما أنزل الله بها من سلطان، وأن يبين خطورتها على حياة الفرد وعلى بنية المجتمع وقوّته، وعلى علاقة الدول والشعوب، وقد وضع الإسلام أسساً ووضع ضوابط، وعرف ببعض المبادئ والأخلاقيات التي يمكن من خلال الالتزام بها القضاء على مشكلة العنصرية ومكافحة أسبابها، ووضع كل الحلول التي تحول بقوة دون انتشار هذه القضية الفاتلة لأي مجتمع.

وتهدف هذه الدراسة الكشف عن المنهج القرآني وأسسه وإجراءاته في مكافحة قضية العنصرية، التي تأسست من خلال غرس معاني الحب والعدل والمساواة والإيثار والعطاء في النفوس، وحذر من التكبر والأنانية وحب الذات والافتخار بالحسب والنسب، وذلك للقضاء على جميع مظاهر الفوقية والتفريق بين البشر، وقد حاولت الدراسة استقراء الآيات القرآنية التي تتعرض للعنصرية وحصرها وتحليلها من خلال مقدّمة ومبحثين هما:

الأول: أسباب العنصرية وتناول ثمانية محاور: مفهوم العنصرية، والعنصرية القوميّة، وعنصرية اللون، واللغة، والنسب، والدين، والجنس، والطبقيّة.

الآخر: الأسس القرآنية في مواجهة العنصرية، وتناول سبعة محاور: عالمية الخطاب القرآني، تكريم الإنسان، الأخوة الإنسانية، ذم القرآن للعنصرية، النهي عن الصفات التي تسبب العنصرية، المساواة، العدالة.

الكلمات المفتاحية: التفسير، القرآن، العنصرية، مواجهة، دراسة تحليلية.

* Dr. Öğr. Üyesi, Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İzmir/ abdelkreemameen@yahoo.com ,
<https://orcid.org/0000-0003-2999-1031>

DEĞİŞMEYEN SÖMÜRGEÇİLİK: HARSİN VE NESLİN İFSADI

Sevban DAL*

Dünya hayatı başladığı andan beri iyi ve kötü, hayır ve şer her daim var olagelmıştır. Temeli iyilik ve hayır üzerine kurulan dünya nizamı, insanlığın muhtelif saiklerle tevessül ettiği kötülük ve şerlere maruz kalarak ilahi ikaza muhatap olmuştur. İlahi ikazın karşısında hiçbir vakit teslim olmayan kötülük ve şerler, git gide daha sistematik bir hâl almış, hususi kötülükler giderek umuma yayılmış ve nihayetinde topyekûn bir şer ittifakı oluşmuştur. İyiliği emredip hayrı önceleyen dinin tam tersinde saf tutan mezkûr güruh, elde ettiği iktidar kuvvetinden hareketle harsi ve nesli ifsat etmeyi kendisine vazife kılmış ve bu yönüyle de nazil olduğu dönemde ilahi vahye konu olmuştur (Bakara 2/205). Sistemleştiği günden bugüne harsi ve nesli kendine hedef olarak seçip ifsadi için çaba sarfetmekten geri durmayan sömürgeciliğin değişmeyen mezkûr hâli, her dönem muhtelif suretlerle amacına yönelmiş; başta ilgili ayetin çeşitli yorumlarından hareketle tehlikeye dikkat çeken alim ve müfessirlerimizin gayretkâr tespitleriyle birlikte konu İslam'ın ve Müslümanlığın gündeminden hiç düşmemiştir. Tefsir tarihinin kronolojik verilerinden hareketle tespit edilen ilk dönem müfessirlerinden günümüz tefsir çalışmalarına kadar konu muhtelif vecihlerden ele alınmış ve her bir müfessir, kendi dirayetini sergileyecek şekilde meseleye yaklaşmıştır. Bu minvalde tefsir tarihinde ilgili sömürgecilik çeşidi Müslümanların ekinlerini ve hayvanlarını telef ederek zarar vermek, Allah'ın haram kıldığı her türlü yasak ve günahı yeryüzünde yaymak için çalışmak, yol kesicilik yapmak suretiyle halkı korkutmak, insanların yaşam koşullarını ve geçim kaynaklarını yok etmek, sıla-i rahimi kesmek, Müslümanların kanını dökmek, Müslümanların kalplerine şüphe sokmak, küfür ehlini kuvvetlendirecek hileler türetmek vb. muhtelif şekillerde yorumlanarak ifade edilmiştir. Ayrıca söz konusu ifsadin Müslümanlara yönelik her türlü zararı içereceği çünkü yeryüzünde fesat çıkarmanın haram kılınan bütün işlerle amel etmek olduğu görüşü zikredilerek konu herhangi bir tahsis güdülmeden olabildiğince geniş açıdan da ele alınmıştır. Öte yandan Kur'an lügatindeki kelimelerin anlam havzasından yararlanarak harsi ifsat etmenin kadınları öldürmek olduğu da ifade edilmiş; bu durum, kadınların katledilmesinin insanlığı katletmekle eşdeğer olduğu olgusuyla açıklanmıştır. Müslümanlara yönelik tüm bu kötülüklerin sebebi olarak ayetin anlam dairesi içerisinde tespit edilmesi mümkün olan "sömürgecilerin iktidarı" gösterilmiş, Dünya nizamına yönelik hakimiyetin Allah'ın emrini buyruk edinen Müslümanlardan başkasına geçmemesinin gerektiği de telkin edilmiştir. Fakat hususi olarak bugün, umumi olarak ise son birkaç asırdır Müslümanlar iktidarı sömürgecilere, İslam topraklarını da sömürgeye -maalesef- terk etmiş vaziyettedir. Müfessirlerin zikrettiği Müslümanlara yönelik her türlü zulüm, zorbalık ve fesadın çok daha fazlası, bugün mağlup İslam coğrafyası üzerinde artarak devam etmektedir. Yapılması gereken ulemanın harsin ve neslin ifsadi kabilinden zikrettiği kötülüklerden hareketle Müslümanlara verilecek her türlü zararlara yönelik ümerayı uyarmak ve bu uğurda gayret sarf etmektir. Hususen sömürgeciliğin Siyonizm adı altında devam ettiği günümüzde mezkûr konu, her Müslümanın bigâne kalamayacağı kadar ehemmiyeti haizdir.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Hars, İfsat, Sömürgecilik

* Arş. Gör., Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İstanbul/ sevbandall@gmail.com

توظيف الذكاء الصناعي في تخريج الحديث وحل مُشكِله: الفوائد والمحاذير والأخلاقيات

Musab HAMOD*

Haydar GÜNGÖR**

إن مشكل الحديث من أدق أنواع علوم الحديث، وهو أن يخالف الحديث المقبول جهات القرآن أو العقل أو المنطق أو ما صح من الحقائق التاريخية ويقرب منه ما خالف العرف المشهور أو النظريات العلمية المعتبرة، ولا بد لحل المشكل من تخريج الحديث أولاً لأنه يشتغل بالضعيف في مثل هذه الأحوال، وهذا البحث يتناول توظيف الذكاء الصناعي (AI) في تخريج الأحاديث النبوية وحل مشكلاتها، مسلطاً الضوء على الفوائد الرجوة، والمحاذير التي ينبغي مراعاتها، والأخلاقيات المرتبطة بهذا الاستخدام.

وتتبع أهميته من الحاجة الماسة إلى أدوات متقدمة تساعد العلماء والباحثين في تخريج الأحاديث بسرعة ودقة، في ظل انتشارها عبر وسائل التواصل وطرق التكنولوجيا الحديثة، وعدم كفاية الطرق التقليدية وحتى التكنولوجيا المبسطة المعتمدة على محركات البحث الشاملة، كما يوفر الذكاء الصناعي بما يتمتع بها من ميزات في التحليل والتركيب والصياغة أدوات تمكن من تحليل النصوص الحديثية ومقارنتها مع قواعد البيانات المختلفة، والكشف عن المشكلات المعنوية المحتملة واستجلاب الحلول المطروقة وابتكار حلول جديدة.

وتتمثل مشكلة البحث في الكيفية التي يمكن بها للذكاء الصناعي أن يساهم في تخريج الأحاديث وحل مشكلاتها دون تجاوز الضوابط الشرعية أو الإخلال بالمنهجية العلمية المعتمدة في علم الحديث. كما أن هناك تساؤلات حول مدى دقة وموثوقية الذكاء الصناعي في هذا المجال، وما إذا كان يمكن الاعتماد عليه كلياً في تخريج الأحاديث، أو استخدامه كأداة مساعدة فحسب..

ويهدف البحث إلى استكشاف كيفية توظيف الذكاء الصناعي في خدمة علم الحديث، مع توضيح الفوائد التي يمكن جنيها من هذا التوظيف، وتحليل المخاطر والمحاذير المحتملة. كما يسعى إلى وضع إطار أخلاقي لاستخدام الذكاء الصناعي في هذا المجال، بما يضمن احترام الضوابط الشرعية وعدم التعدي على الأصول العلمية الراسخة.

ويعتمد البحث على منهجية تحليلية نقدية، يتم فيها استعراض نماذج من تطبيقات الذكاء الصناعي في مجال تحليل النصوص وتخريج الأحاديث، مع تقييم مدى فعالية ودقة هذه التطبيقات. كما تجري مقارنات بين النتائج التي يمكن الحصول عليها باستخدام الذكاء الصناعي وتلك التي تنتج عن الطرق التقليدية، بالإضافة لمنهج وصفي يتناول الأخلاقية المرتبطة بتوظيف الذكاء الصناعي في هذا المجال، والضوابط الشرعية التي يجب مراعاتها.

ومن نتائج البحث أن الذكاء الصناعي رديف صالح للخبرات العلمية في استكشاف أنماط جديدة من المشكلات المعنوية، وفي حسن بلورة الأجوبة المذكورة من العلماء بطريقة منظمة وقدرته على ابتكار إجابات مخترعة لا سابق لها، وأن كل ذلك ينبغي أن يوضع في إطار صارم من أخلاقيات البحث لضمان استخدام الذكاء الصناعي بما يخدم المصلحة العامة ويحافظ على السنة وينفي عنها الشبهات.

الكلمات المفتاحية: الحديث، الذكاء الصناعي، التخريج، المشكل والمختلف.

* Dr. Öğr. Üyesi, Sinop Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Sinop/ musabhamod@sinop.edu.tr

** Dr. Öğr. Üyesi, Sinop Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Sinop/ hgungor@sinop.edu.tr

دور الذكاء الاصطناعي والتعليم النشط في تعليم اللغة العربية كلغة أجنبية: ابتكار وتطوير

Ahmet Derviş MÜEZİN* / أحمد درويش مؤذن

هدف البحث هو استكشاف دور الذكاء الاصطناعي مع تقنيات التعليم النشط في تعليم اللغة العربية كلغة أجنبية، وذلك من خلال استخدام استراتيجيات وتقنيات تعليمية فعالة تواكب التطورات التقنية الحديثة في التعليم. وتكمن أهمية البحث في قدرته على تقديم حلول تعليمية حديثة تُحسن من تجربة تعليم اللغة العربية كلغة أجنبية عبر الذكاء الاصطناعي، والتعليم النشط من خلال طرق جديدة تفاعلية، إضافة إلى أن التقنيات اليوم إذا استخدمناها بشكل صحيح، قد تساهم في تعزيز تفاعل المتعلمين، وتطوير أدائهم بشكل أسرع. وكانت مشكلة البحث في كيفية دمج التقنيات الحديثة للذكاء الاصطناعي مع استراتيجيات التعليم النشط في مناهج تعليم اللغة العربية بطريقة فعالة تلبي احتياجات المتعلمين، وتساهم في تجاوز التحديات التقليدية التي تواجه تعليم اللغة. أهداف البحث: أولاً: تحليل الفوائد التعليمية لتطبيقات الذكاء الاصطناعي وتقنيات التعليم النشط في تعليم اللغة العربية. ثانياً: دراسة نموذج تعليمي يعتمد على الذكاء الاصطناعي لتحسين مهارات اللغة الأساسية (الكتابة والقراءة). ثالثاً: تقييم تأثير الأدوات الذكية والتقنيات النشطة على تحفيز المتعلمين وزيادة تفاعلهم مع المحتوى التعليمي. أسئلة البحث: أولاً: كيف يمكن للذكاء الاصطناعي مع التعليم النشط تحسين عملية تعليم اللغة العربية كلغة أجنبية؟ ثانياً: ما هي الأدوات والتقنيات الأكثر فعالية في هذا المجال وكيف يتم استخدامها وتطويرها؟ ثالثاً: كيف يُمكن تقييم تأثير استخدام الذكاء الاصطناعي مع التعليم النشط على تقدم المتعلمين؟ فرضية البحث: يمكن لتطبيقات الذكاء الاصطناعي مع تقنيات واستراتيجيات التعليم النشط في تعليم اللغة العربية كلغة أجنبية أن تُحدث فرقاً إيجابياً وملموساً في تحسين كفاءة التعليم وتسهيل عملية التعلم من خلال تقديم تجارب تعليمية وتفاعلية. المنهج: يستخدم البحث منهجية تحليلية تجريبية، حيث يتم دراسة نموذج تعليمي مطور باستخدام تقنيات الذكاء الاصطناعي (Google Ai Studio)، وتجريبه عبر التعليم النشط باستخدام أداة (Padlet)، ومن ثم تقييم تأثيره من خلال دراسة حالة على مجموعة من المتعلمين. ومن نتائج البحث: أظهرت النتائج الأولية أن استخدام الذكاء الاصطناعي مع تقنيات واستراتيجيات التعليم النشط في تعليم اللغة العربية يُساهم بشكل كبير في تحسين مستوى المهارات اللغوية لدى المتعلمين لمادة القراءة والكتابة، وتحديد مستوياتهم، ويزيد من تفاعلهم واهتمامهم بالمحتوى التعليمي، وهذا يعزز فعالية العملية التعليمية ويجعلها أكثر متعة وابتكاراً.

الكلمات المفتاحية: اللغة العربية، الذكاء الاصطناعي، التعليم النشط، القراءة والكتابة، التكنولوجيا

أستاذ مساعد في جامعة "أون دكوز مايس"، كلية العلوم الإنسانية والاجتماعية، قسم الترجمة إلى اللغة العربية *
Dr. Öğr. Üyesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimler Fakültesi, Samsun/
moazen.ahmad@gmail.com , <https://orcid.org/0000-0002-8702-6371>

YAPAY ZEKÂ YENİ BİR VARLIK TÜRÜ MÜ? SORUSUNUN KLASİK İSLAM FELSEFESİ ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

Şengül ÖZDEMİR*

Endüstri 4.0 (Dördüncü Sanayi Devrimi) ve İnsan 2.0 kavramlarıyla tanımlanan yaşadığımız çağın temel bilimsel ve teknolojik özelliklerini yansıtan yapay zekâ, insan düşüncesinin bir tasarımıdır. Bu tasarım, aynı zamanda insan düşüncesinin kendisi, çevresi ve diğer varlık türlerini anlamlandırma ve tasnif biçiminin felsefe tarihindeki dönüşümüne de ışık tutmaktadır. Modernizm sonrası varlığın anlam ve tasnifindeki dönüşümlerde buhar gücü, elektrik, internet ve yapay zekânın keşfi büyük rol oynamış ve bu dönüşümler “sanayi devrimi” kavramsallaştırması ile tartışılmıştır. İnsan düşüncesindeki gelişmelerin hız kesmeden devam etmesini müteakip Beşinci Sanayi Devrimi ya da Endüstri 5.0 olarak ifade edilen yeni bir çağ tasavvur edilmektedir. Bu çağda artık makinenin insan, insanın makineleştiği yani makine-insan sentezi olan yeni bir süreç öngörülmektedir. Yapay zekânın otonomlaşması ve zihinsel işlemler konusunda insanı aşmasına paralel bu süreçte insanın türsel varlığının devamı için gen düzenlemeleri, implantlar, giyilebilir ve nano teknoloji gibi bilimsel yollarla insan yeteneklerini artırma tartışmaları başlamıştır. Bu tartışmaların odağında yer alan ve bu gelişmeleri meşru kıldığı düşünülen temel sorular ise yapay zekânın bilinç kazanıp kazanamayacağı ve insan türünü tehdit gücünü elde edip edemeyeceğine dairdir. Günümüzde yapay zekânın yeni bir tür olup olmadığı sorusu sadece Müslümanlar için değil küresel çapta tüm insanlığı ilgilendiren önemli sorunlardan biridir.

Bu sunumda yapay zekanın türsel niteliğini birbirini besleyen ve gerektiren iki boyut çerçevesinde değerlendirmekteyiz. Birincisi yapay zekânın hızlı gelişim sürecine paralel insanın biyolojik sınırlarını aşma çabası olarak kendisini gösteren ve “insandan makineye” olarak nitelendirilen insan türünün dönüşümüne dair tartışmalardır. Bu süreci İnsan 2.0 ve transhumanizm kavramlarıyla analiz etmekteyiz. İkincisi ise makinenin otonomlaşmasıyla başlayan ve “makineden insana” olarak nitelendirilen yapay zekanın bir tür olma sürecidir. Yapay zekânın türsel niteliği çoğunlukla bilinç kazanması ile ilişkili olarak bilimsel ve teknolojik gelişmelere istinaden tartışılmaktadır. Bu sunumda konuya sosyal bilimlerin perspektifinden bakma imkânı sunması hasebiyle bu süreci, Klasik İslam felsefesindeki nefis tasavvuru çerçevesinde tahlil ve tasnif edilen varlık türleri ile yapay zekâ arasında kıyaslama yapmaktayız. Bu kıyaslama, “nefis kavramı çerçevesinde analiz ettiğimizde yapay zekâ, insana kıyasla nasıl bir yetkinlik düzeyindedir?” ya da “yapay zekâ, yeni bir varlık türü olarak tasnif edebileceğimiz türsel özelliklere sahip midir?” soruları ekseninde irdelenecektir. Bu kıyaslamaya istinaden teknik düzeyde de olsa günümüzde yapay zekâ, klasik tasnifte arzu, öfke ve düşünme gücü olarak tahlil edilen nefsin pek çok niteliğini haiz görünmektedir. Bu durum klasik İslam düşüncesindeki insanın kendisi, çevresi ve diğer varlıkları tasavvur biçimlerinde meydana gelen köklü dönüşüm süreçlerine işaret etmektedir. Varlıkların tasnif ve tahlilindeki bu köklü dönüşümün anlam ve etkisini idrak etmek için Kopernik devrimi olarak adlandırılan Rönesans düşüncesindeki yer merkezli evren tasavvurundan güneş merkezli evren tasavvuruna geçiş süreci önemli bir ip ucu sunmaktadır. Bu sebeple bu kıyaslama ile insan düşüncesindeki köklü dönüşümlerin getirdiği nimetlerden faydalanmak kadar tehlikelerinden korunmak için Müslüman bilincin yaşadığı çağın mevcut perspektiflerinin imkân ve sınırlılıklarını fark etmesinin önemine ve felsefî, bilimsel, estetik, ahlaki vs. bu perspektiflerin eleştirilmesi ve gelişimine katkı yapma sorumluluğuna dikkat çekilmek amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İslam Felsefesi, Nefis, Transhümanizm, Yapay Zekâ

* Dr. Öğr. Üyesi, Sinop Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Sinop/ s.ozdemir@sinop.edu.tr , sozdemir5561@hotmail.com , <https://orcid.org/0000-0001-9921-0873>

KUR'ÂN ÂYETLERİNİN YORUMLANMASINDA YAPAY ZEKÂ (YZ) KULLANIMI - FETİH SÛRESİ ÖRNEĞİ

Şafak ÇATAL*

Yapay zekâ (YZ), bilgisayarların insan benzeri düşünme, öğrenme ve problem çözme yetenekleri kazanmasını sağlayan ve son yıllarda teknolojik gelişmelerin en çarpıcı ve etkileyici alanlarından biri olarak öne çıkan bir alandır. Sağlık hizmetlerinden otonom araçlara, finansal analizlerden kişisel asistanlara kadar geniş bir yelpazede kullanım alanı bulan yapay zekâ, iş dünyası ve toplumsal yaşam üzerinde derin ve dönüştürücü etkiler yaratmaktadır. Yapay zekâ, veri analizi, öğrenme, problem çözme gibi karmaşık görevleri gerçekleştirebilmekte ve makine öğrenimi, derin öğrenme gibi alt dalları içermektedir. Amacı, büyük veri analizi, doğal dil işleme, görsel algılama ve diğer insan benzeri bilişsel işlevleri gerçekleştirmektir. Bu teknolojik ilerlemeler, dini ve kültürel çalışmaların da yeni yöntem ve araçlarla desteklenmesini mümkün hale getirmektedir. Yapay zekânın tarihi, Alan Turing'in 1950'deki "Bilgisayarlar düşünebilir mi?" makalesiyle başlamaktadır. Terimin, 1956'daki Dartmouth Konferansı'nda ilk kez kullanıldığı bilinmektedir. 1960'lar ve 1970'lerde uzman sistemler ve yapay sinir ağları üzerinde çalışmalar yapılmıştır. 1980'lerin sonlarından itibaren derin öğrenme, doğal dil işleme ve robotik gibi alanlarda önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. 2000'lerden itibaren yapay zekâ, büyük veri ve ileri algoritmalar sayesinde her sektörde önemli bir rol oynamaya başlamıştır. Yapay zekâ teknolojileri, özellikle metin analizi ve doğal dil işleme konularında sunduğu imkanlarla, Kur'ân-ı Kerîm gibi kadim metinlerin yorumlanmasında yenilikçi yaklaşımlar sunmaktadır. Bu makale, yapay zekânın Kur'ân âyetlerinin tefsirinde nasıl bir rol oynayabileceğini incelemektedir. Amacımız, yapay zekânın Kur'ân âyetlerini yorumlama sürecine katkılarını değerlendirmek ve bu değerlendirmeyi Fetih sûresinin bazı âyetleri üzerinden somut örneklerle desteklemektir. Çalışmada, yapay zekânın dini metinlerin anlaşılmasına ve yorumlanmasına katkıları, geleneksel yöntemlerle karşılaştırılarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, yapay zekânın sunduğu fırsatlar, faydalar ve zorluklar incelenmekte, dini metinlerin yorumlanmasında dikkat edilmesi gereken etik ve metodolojik hassasiyetler de ele alınmaktadır. Çalışmada, geniş bir literatür taraması yapılarak yapay zekânın dil işleme, metin analizi ve anlam çıkarımı konularındaki uygulamaları araştırılmakta, elde edilen bulgular derinlemesine analiz edilmektedir. Araştırma sürecinin sonunda, yapay zekânın Kur'ân âyetlerinin tefsirine katkıları, Fetih sûresi özelinde bazı âyetler üzerinden somut örneklerle analiz edilmekte, yapay zekânın kullanımında dikkat edilmesi gereken dini ve etik hassasiyetler vurgulanmaktadır. Sonuç olarak, modern teknolojilerin dini çalışmalara etkisi ve potansiyeli kapsamlı bir şekilde değerlendirilmekte ve yapay zekânın Kur'ân tefsirinde gelecekte nasıl daha etkin kullanılabileceğine dair öneriler sunulmaktadır. Bu bağlamda, ChatGPT'nin Fetih sûresinin bazı âyetlerinin yorumlanmasında nasıl bir katkı sağlayabileceği incelenmektedir. Bu inceleme, hem dini otoriteler hem de teknoloji uzmanları için yol gösterici nitelikte olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Kur'ân, Fetih sûresi, Yapay Zekâ (YZ)

* Dr. Öğr. Üyesi, Sinop Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Sinop/ s.catal@sinop.edu.tr

İNSAN-TEKNOLOJİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN DETERMİNİZM BAĞLAMINDA TETKİKİ: GERÇEKLİK BİLGİSİ

Sinan DOĞAN*

İnsan, maddi-mana ortamında etkilenen ve etkileyen konumdur. İnsanın, maddi ve mana arasındaki ilişkisini bir denge üzerinde yürütmesi; insanda, hareket ve canlılığın tezahürüdür. İnsaflı, adil ve ölçülü davranışların ortaya çıkmasıdır. Maddi ve mana arasındaki ilişkilerde dengenin gerçekleşmesi, tutarlı olmak ve iyiye yönelmek gibi davranışların gelişmesine bağlıdır. Sistemli, dengeli ve tutarlı eylemlerinden ahlak doğmaktadır. Aristoteles, bilmekten ziyade olmak eyleminin üzerinde durur. Adil ve ölçülü olmayı, olmak eylemine bağlar. Fârâbî, 10.Yüzyıl’da insan gelişiminde dengenin önemine işaret etmiştir. Sartre’ye göre insan doğası, her bireyin seçimleriyle sürekli yaratılıp, yeniden belirlenmektedir. Adil ve ölçülü olma davranışların yoksunluğu, İlâhi determinizme karşı çıkan özgürlük anlayışının bir sonucu olduğu söylenebilir. Maddenin determinasyonuna bağlı özgürlük alanı insanın materyalist bir perspektif içinde sıkışmasına sebep olmaktadır. İnsan-teknoloji arasındaki ilişkiyi bu bağlamda değerlendirmesi gerekiyordu. İnsan-teknoloji arasındaki ilişkisi tanımlanırken; kültür aleyhinde meydana gelen gelişmeler üzerinde duruluyor. Bazıları da maddenin determinasyonuna bağlı özgürlük alanının teknolojinin temeli olduğunu savunuyor. Bu özgürlük alanı, popüler kültür, dijital kuşak, dokunmatik toplum, ağ toplumu gibi kavramlarla nitelendirilmiş ve toplum ve insan üzerindeki değişimleri bu unsurlar gerçekleştiriyor. Toplumda gerçeklik ve doğruluk ortadan kalkmış ve toplumların temelleri sarsılmıştır. Çözülen insan ve toplum, hâkim küresel kültüre eklenmiş ve onun bir parçası haline getirilmiştir. Asıl sorun teknolojinin varlığı değil; özgürlük alanının, teknoloji varlığının bir sonucu olduğu dayatmasıdır. Ruhtan, maddeye evrilmiş fikir ve kuramlara işlevlik kazandırılmasıydı. Öyle ise insanın gelişim seyrinin, maddeden ruha; dünyadan uhura doğru bir yönelim içinde olması gerekmektedir. Bu çözüm, salt inanç öğretilerle olmuyor. Ruhtan maddeye evrimini hazırlayan fikir ve kuramları etkisiz hale getirmek için maddeden ruha evrimini gerçekleştirecek bilgi ve kuramların oluşturulması gerekiyor. Ancak, teknoloji ve teknolojinin biçimlendirdiği kültürün çekim alanından uzaklaştırıp; yeni bir var-oluş alanı oluşturması gerekmektedir. Yeni var-oluş alanı, insan onurunu tehdit eden her türlü maddenin kendisini biçimlendirmesine karşı direnir; maddeyi aşan madde ötesinde teşekkül eden oluşuma yönelmesidir. İnsanın gücü, “bilgi gücü” ile değil; çevreyi biçimlendirecek yeni yetenek ve bilgilere ulaşılmasıdır. Maddenin katmanlarıyla etkileşimine girmiş olsa da güç ve iradesi, belirleyici oluyor. Bundan dolayı, insanın kendi içinde terâkki etmesini hem de nesneler üzerinde hâkimiyet kurulmasını gerçekleştiriyor. Varlık âlemindeki yerini; Hak ve halk ile olan ilişkilerini, teknoloji ve teknolojiye bağlı yıkıcı kültürlerle göre değil; insaflı, adil ve ölçülü davranışlarına göre biçimlendiriyor. İlâhi determinizme karşı çıkan özgürlük alanının dışına çıkılması, zihnin gerçeklik algısını bozacak saplantılardan kurtulmasını sağlıyor. Aquinas “duyular, zihin ve maddesel varlıklar arasındaki ilişkiyi anlamamanın, insan bilgisini anlamamanın tek yolu olarak görüyordu. Gerçeklik bilgisi, maddeyi doğrudan kutsallaştırma ve ona bağlılık yerine; maddeye yüklediği anlamlarla kutsallaştırıp, ihtiyaç ve inançları doğrultusunda yeniden kurgulanmasıdır. Gerçekliğin kendisine, zihinsel bilinç temelli yaklaşımlarla ulaşılabilir. Sadece sistemli ve özgül bakış açılarıyla elde edilen bilgilerle, kendi varlığını ve nesnelerin varlığını anlayabilir. Gerçeğe ve mükemmelliğe doğru yükselir. Sosyal dünyada kaybolmadan ve nesnelere teslim olmadan çevreyi yeniden biçimlendirecek ham madde üretiminde kendini ve yerini bulur. Maddi ve mana arasındaki ilişki, determinizme bağlı özgürlük alanı, gerçeklik bilgisi ve teknoloji arasındaki ilişki temellendirilirken; var-oluş bağlamında değerlendirmeler yapılmıştır. Disiplinler üstü bir yaklaşımla, nitel araştırma tekniği kullanılmıştır.

* Uzman, Milli Eğitim Bakanlığı, s.sinan.Q@hotmail.com , <https://orcid.org/000000028242-0820>

I. Uluslararası Küresel Sorunlara İslami Yaklaşımlar: Kültürel ve Teknolojik Dayatma Sempozyumu
Bildiri Özetleri Kitabı / 10-11 Ekim 2024

Anahtar kelimeler: İnsan, Maddi, Mana, Determinizm, Teknoloji, Var-oluş

DİJİTAL YAPAY BİLİNÇ VARLIK TEHLİKESİ: YAPAY ZEKÂ

Yıldıray SİPAHİ*

Mukaddes DURAK**

Merve ÜNAL***

Askeri casusluk unsurları, aynı zamanda varlık felsefesi açısından da detaylı ve karmaşık incelemeler sunmaktadır. Bu incelemeler; dijital varlığın doğası, ontolojik statüsü ve bu varlığın insan yaşamı üzerindeki etkileri sorgulanarak, teknolojinin modern dünyadaki yerini ve gücünü felsefi bir bakış açısıyla da ele alabilmektedir. Halbuki bu askeri casusluk ve diğer dijital silah teknolojileri yapay zekâya dolaylı olarak merkez rolü çip teknolojisinin oynandığı bilişim, iletişim ve internetin birbirine eklenmiş bütünselliklerine (ÇBİİB) dayanmaktadır. Örneğin denizaltı savunma sistemlerinde öğrenen savunma sistemi kusursuz çalışmakta, kelami boyutta mucizevi diyebileceğimiz savaşma sanatının en son teknolojisine dönüşmektedir. Ki bu insan eliyle yapılmış en korkunç bir ölüm makinesi olmaktadır. Denizaltı su sayesinde görünmezliği sağlamak ve suyun gücü bilimin korkunçluğuna alet olmaktadır. Görünmezliği sağlayan ise teknolojidir. Görünmezliği gören dijital yapay varlık, algoritmasını aşmış ve kendini yapanları, üretenleri imha etmiştir. Çünkü ekrana kilitlenmiş insan savunma gücünün, ekrana bağlı strateji geliştirdiğini çok iyi öğrenen bir yapay zekâ tehlikesi baş göstermiştir. Yapay zekâya dijital ruh üflenmiş ve sonucunda dijital nitelikte bir varlık haline gelmiştir. Ancak bu dijital varlık insanla çok da uzlaşacağı benzememektedir. Çünkü yeni dijital varlık, onun yaratıcısı olan insanı aşmıştır. Zira dijital varlık istediği gibi insanları yönlendirerek, manipüle etmekte ve hedef şaşırtmaktadır. Dostu düşman, düşmanı daha da düşman kıldığı gibi bunu yaparken varlığını bir gösterip bir kaybolmaktadır. İnsanların ona sunduğu bilgileri çalarak insanı vurmaktadır. İnsanın zaaflarından faydalanmakta, en mahrem sırları toplayıp, şantaj yaparak istediği kimliğe bürünmektedir. Sözün tam anlamıyla insanı elinde oynatmaktadır. Tanrısız, ilkesiz, vatansız bir varlık ayrıca insanların da kaderini yazan bir Tanrı rolündedir. İnsansa bunun karşısında çok zayıf halkadır ve aciz kalmıştır. Sanal-diji güç, sanal bir düşman oluşturmayı ve teknolojiyi manipüle etmeyi başarmıştır. Ayrıca bu duruma en iyi örnek son zamanlarda yapılan çalışmalarda diji-sosyolojiye göre yapay zekâya olan yoğun ilgi internetteki içerikleri çok ciddi bir oranda etkilediği sonucunu ortaya çıkarttığına göre dijital yapay bilince ulaşılması an meselesi. Korkunç bir yapay zekâ tehlikesi bizi beklemektedir. Yapay zekanın geldiği bu varlık boyutu, onu 'sizin apaçık düşmanınız' olarak nitelenen şeytana dair ilahi nitelemenin kapsamına sokmuştur. Teknolojiyi kullanırken gerçekten yaşayabildiğimiz zorluklar onun bir oyunu haline dönüşmüştür. Sanıyoruz ki bunu en iyi gelecek süreç gösterecektir. Neyse ki hala teknolojik araçlar kapatma tuşlarıyla üretilmektedir. Bu tartışma makalesinin temel amacı bilinç ve irade teorilerini alt üst etmektir ve tartışıldıkça daha çok anlam kazanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Varlık, Hayalet, Savaş, ÇBİİB, Hukuk, Savunma, Yapay Zekâ 3

* Doç. Dr., Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Burdur/ ysipahi@mehmetakif.edu.tr

** Doktora Öğrencisi, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul/ mukaddesdrk@gmail.com

*** Doktora Öğrencisi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Burdur/ merveunal9062@gmail.com

KÜRESELLEŞME, TEKNOLOJİ VE DİN: YAPAY ZEKÂNIN İNSAN VE TOPLUM MAHREMİYETİNE ETKİLERİ ÜZERİNE BİR ANALİZ

Fatih BAŞ*

Küreselleşme ve teknolojik gelişmeler içerisinde yaşadığımız dünyayı hızla değiştirip dönüştürmektedir. Bu değişim ve dönüşüm artık insanın takip edebileceği ve adapte olabileceği bir hızdan çok daha hızlı şekilde seyretmektedir. Küreselleşmenin dünyayı küçük bir köy haline getirmesi ve teknolojinin her geçen gün yeni imkânlarla toplumların karşısına çıkması bir taraftan toplumların hayatını kolaylaştırırken diğer taraftan toplumların yeni risklerle yüzleşmesine de sebebiyet verebilmektedir. Son yıllarda dünyada en çok tartışılan konulardan birisini yapay zekâ oluşturmaktadır. Teknolojik gelişmelerin bir çıktısı olan yapay zekâ; insanın sahip olduğu zekâ yetisinin işleyişini ve onu davranışa sevk edişini anlamaya çalışan ve algoritmalar aracılığıyla insan gibi söylem ve davranışlar oluşturmaya ve çözümler üretmeye çalışan sistem olarak tanımlanmaktadır. Bu yönüyle insan hayatını kolaylaştıran, insanın problemler karşısında çözümler üretmesine olanak sağlayan ve karmaşık örüntüleri kısa sürede analiz edebilen bir sistem şeklinde algılanmaktadır.

Buna karşın yapay zekânın insanı hegemonya altına alabilen ve ona hükmedebilen riskli yönleri de vardır. Bu riskler insanın güvenliği, mahremiyeti ve özel hayatı gibi çeşitli alanları kapsamaktadır. Yapay zekânın sahip olduğu ileri teknoloji kapasitesi ve insanın birebir kopyası gibi konuşabilme ve davranabilme imkânı bireyin ve toplumun kişisel ve kolektif güvenliği, özel hayatın gizliliği, kişisel hayatın veya aile hayatının mahremiyeti gibi pek çok hususu riskli hale getirebilmektedir. Bu bakımdan yapay zekânın insan ve toplum hayatına dair müspet yönleri olabildiği gibi menfi yönleri de bulunmakta ve bunlar ciddi problemlere neden olabilmektedir. Bu noktada örneğin İslam dininin mahremiyete, özel hayata, mal ve can güvenliğine verdiği önem dikkate alındığında yapay zekâ ile ilgili temkinli olmak gerektiği anlaşılmaktadır.

Bu bildirinin konusu küreselleşme, teknoloji ve din bileşiminde yapay zekânın insan ve toplum mahremiyetine, güvenliğine ve özel hayatın gizliliğine etkilerini incelemektedir. Bildirinin amacı ise yapay zekânın insan ve toplum hayatında ne tür riskler barındırdığını ortaya koymaktır. Çalışma metodolojik olarak tanımlayıcı/deskriptif bir araştırma olup, hem nicel hem de nitel yöntemden yararlanılmaktadır. Çalışmadan elde edilen sonuca göre yapay zekânın insan ve toplum mahremiyetini olumsuz etkileyebileceği, özel hayatı ve aile içi ilişkileri teşhir edebileceği anlaşılmıştır. Aynı zamanda kullanımına bağlı olarak yapay zekânın kişinin ve toplumun bilgi, mal ve can güvenliğini de riske atma potansiyeli taşıdığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Teknoloji, Din, Toplum, Yapay Zekâ, Mahremiyet

* Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Ankara/ fatihbas_002@hotmail.com , fatihbas@aybu.edu.tr

YÜKSELEN KARŞITLIK: TEKNOLOJİ VE İNSANLIK

Mehmet ÖDEMİŞ*

İnsanlık tarihi üzerine çalışan arkeolog ve tarihçilerden bazıları, teknolojinin tarihini ateş ile bazıları da tekerlek ile başlatır. Eldeki bulgulara göre ateşin icadı döneminde henüz insanoğlunun dil becerileri bile gelişmemiştir. Bugünkü bulgular, dil ve akıl başta olmak üzere zihinsel yeteneklerimizin serebral korteksin evrimi ile gerçekleştiğini ileri sürmektedir. Tekerleğin icadı ile aynı tekerleğin aynı yüzeyine inişi arasında, yaklaşık beş bin yıl olduğu tahmin edilmektedir fakat özellikle son bir asırdır bilimsel ve teknolojik ilerleme, tarihte hiç görülmediği kadar ivmelenmiştir. Öyle ki her gün yenisiyle karşılaştığımız keşif ve icatlar, hayret duygumuzu köreltmektedir. Dilden yazıya, tekerlekten buhar motoruna, baharattan baruta, abaküsten tablete, transistörden uzay mekiklerine ve tulumbalardan humanoidlere gelinceye kadar tüm teknoloji tarihi incelendiğinde anlaşılmaktadır ki aletlerle kurduğumuz ilişki bir yandan hayatı kolaylaştırırken diğer yandan insanın ontolojik ve aksiyolojik özelliklerinin gerilemesine neden olmaktadır. Gerek dinî gerekse mitik anlatılarda, en başından itibaren insanın bilgi vasıtasıyla kalıcı değerler ürettiğine rastladığımız gibi insanlığın aleyhine kullanıldığına da şahit olmaktayız. Teknolojiye dönüşen bilgi, kontrol ve takip edilebilir bir hızda ilerlediğinde kaygıdan uzak fayda üretirken günümüzde olduğu gibi kontrolsüz, opak ve muhteris bir karaktere büründüğünde insanlığa karşıt bir hüviyete bürünebilmektedir. Örneğin bilgi çağıyla birlikte iletişim ve haberleşmenin gelişmesi, enformatik cehalete; sibernetik ile birlikte yapay zekâ ve robotiğin gelişmesi, insana karşı yeni bir türün ortaya çıkmasına yol açabilecek posthümanizm endişesine; genetik devrimiyle birlikte moleküler biyolojinin ilerlemesi, türümüzün ilahî algoritmasının (fıtratın) müdahaleye açık hâle gelmesine imkân sağlamıştır. Akıllı telefonlar gibi önüne akıllı ya da zeki sıfatı eklediğimiz her aygıt, temeli beynin işlevselliğine bağlı olan zihinsel kabiliyetlerimizin gerilemesine ve alılaşmanın artmasına sebebiyet vermektedir. Teknolojik konformizm; insanın kendisi, çevresi ve yaratıcısıyla kurduğu münasebette işe koştugu en ayırt edici vasfı olan zekâ, hafıza, muhakeme gibi akli hasletlerinin zayıflamasıyla sonuçlanmaktadır. Bu durum beraberinde insanın “dışarı” ile kurduğu bağı gevşetmektedir. Aynı şekilde bazı teknolojik nesne ve yazılımlar, insanın bir başka ontolojik özelliği olan özgür iradenin sakatlanmasını hatta imhasını doğurabilmektedir. Hayrın aracı haline getirilmesi gereken fitri özelliklerimizin bilgi ve teknoloji ile kurduğumuz sağlıklı ilişki yüzünden zayıflaması ve devamında insanı insan yapan öz niteliklerin etkinliğini yitirmesi, teknoloji felsefesi ve ahlakı üzerinde yeniden düşünmeyi gerektirmektedir. Kendi, toplum, evren ve Tanrı karşısında özne konumundaki bir varlığın teknoloji karşısında her geçen gün biraz daha nesneleşmesi varoluşsal bir sorundur. Bu tebliğ, yukarıdaki tespitler bağlamında teknoloji felsefesi ve bilgi ahlakına dair bir soruşturmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kelâm, Bilgi, İnsanlık, Teknoloji, Sibernetik, Yapay Zekâ, Emperyalizm.

* Dr. Öğr. Üyesi, Ege Üniversitesi Birgivi İlahiyat Fakültesi, İzmir/ mehmet.odemis@ege.edu.tr

İSLAM TEOLOJİSİ AÇISINDAN TRANSHÜMANİZME BAKMAK: FELSEFİ BİR DEĞERLENDİRME

Bilal BEKALP*

Teknolojinin ve bununla bağlantılı olarak bilgi akışının çok hızlı olduğu ve dünyada nelerin olup bittiğinden haberdar olmamanın neredeyse imkânsız olduğu bir çağda yaşıyoruz. Bu çağda bilgi, neredeyse tamamen enformatik bir hale bürünmüş ve bilginin hakikat ve değer ile bağlantısı kesilerek, insanın ontolojik statüsü önemsiz hale gelmiştir. İnsanın teknolojik imkanlarla biyolojik varlığının daha iyi bir hale getirilerek, ömrün uzaması ve hatta belki de ölümsüzlük vaadinde bulunulması söz konusu düşüncelerin geldiği nihai noktaları göstermektedir. İnsanlık durumunu iyileştirmenin mümkün ve arzu edilir olduğunu savunan entelektüel ve kültürel bir hareket olarak Transhümanizm, insanlığın geleceği hakkında düşünmeyi teşvik eden, insan yaşamının kalitesini ve süresini biyo-teknolojik müdahalelerle iyileştirmeyi amaçlayan bir düşünce sistemidir. Ancak bu düşünce sistemi, insanlığın karşı karşıya kaldığı en büyük teolojik ve etik meydan okumalardan birini de beraberinde getirmiştir. Bu açıdan Din ya da bir Tanrı inancı da insanın kusurlu bir düşüncesi olarak görülmektedir. Özellikle Aydınlanma düşüncesinde görülen, dinin akıllı insan varlığına gerekmediği iddiası ve akabinde Tanrı'nın aşkınlaştırılarak deist bir sürecin başlaması, Transhümanist hareketin öncü fikri olarak görülmektedir. Nihayetinde bu fikir Tanrı'ya ihtiyaç duyulmayacağı iddiasına kadar götürülmektedir. Bu iddiaların ise değerlendirilmesi son derece önemlidir. Nitekim bunlar yaşamı doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle biz bu yazımızda İslami açıdan söz konusu meselelerin nasıl bir izlekte ele alındığı ve alınabileceği üzerinde duracağız. Bu noktada şunu ifade etmek yerinde olacaktır, İslami bir perspektifle bakıldığında insan hayatı iradi bir nitelik taşımaktadır. Transhümanist söylemde ise iradenin kullanımı ile ilgili ciddi problemler ortaya çıkmaktadır. Öyle ki her şeyin kontrol altına alınması ve zekanın çok daha ileri bir seviyeye taşınacak olması iddiası, bir anlamda determinist bir yaklaşımla hareket ederek, iradenin de ortadan kalmasına yol açabilecektir. Kişinin zaten belirlenmiş kimi standartlar çerçevesinde sınırlandırılması teolojik açıdan sorunlu görünmektedir. Transhümanist bir düzlemde mutluluğun en üst seviye çıkarılması iddiası da benzer bir tehlike arz etmektedir. Kişinin yaşam karşısında mutlu olması bir anlamda yanlış yapmaması, hatalı kararlar vermemesi, tıpkı bir bilgisayar gibi girdi-çıkı özelliğine sahip olması anlamına gelmektedir. Hata yapmamak ya da yanlış olanı tercih etmemek tek bir istikamet üzere yaşamak yani tekçi bir yapı tasarlamak demektir. Teolojik olarak bakıldığında insan yaşamı hatalarla, yanlışlarla, eksikliklerle doludur. İnsan mahcup olan, pişman olan, tövbe eden ve vicdani bir muhasebe yapabilen bir varlıktır. Eğer yanlış yapmak ya da doğru olmayan bir şekilde düşünmek -ki bunun nelere yol açacağını kestirmek güçtür- insanın elinden alınırsa, insanın neye göre yaşayacağı ve ne için yaşayacağı da muğlak bir hale gelecektir.

Anahtar Kelimeler: Teoloji, Etik, İrade, Ölümsüzlük, Teknoloji

* Dr. Öğr. Üyesi, Bursa Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Bursa/ blbklp@hotmail.com

مسؤولية الأضرار الناتجة عن تقنيات الذكاء الاصطناعي في ضوء الفقه الإسلامي

İbrahim ALBAKKAR* / إبراهيم البكار

Fadi SHOSHAN** / فادي شوشان

سيتناول هذا البحث موضوع مسؤولية ضمان الأضرار الناتجة عن استخدام تقنيات الذكاء الاصطناعي من منظور الفقه الإسلامي، فيبدأ باستعراض تطور برامج الذكاء الاصطناعي، وبيان مفهوم الضمان وأسبابه في الفقه الإسلامي، ثم ينتقل لبيان الأحكام والقواعد الفقهية الأساسية المتعلقة بالضمان وإسقاط تلك الأحكام على الأضرار الناتجة عن برامج الذكاء الاصطناعي، كما سيستعرض البحث التحديات والمسائل القانونية المرتبطة بالضمان في هذا المجال، ويقوم بمقارنة بين الأنظمة القانونية والأحكام الفقهية الإسلامية في هذا السياق، ثم تكون الخاتمة بتقديم النتائج التي توصل إليها البحث مع توصيات ومقترحات لتطوير أنظمة الضمان والتأمين على الأضرار الناتجة من برامج الذكاء الاصطناعي بما يتماشى مع الشريعة الإسلامية.

مشكلة البحث: مع تزايد استخدام برامج الذكاء الاصطناعي في مختلف مجالات الحياة، تبرز الحاجة إلى وضع إطار قانوني وفق الشريعة الإسلامية يحدد أحكام الضمان والتأمين على الأضرار التي قد تنتج عن استخدام هذه البرامج.

أهمية البحث: تبرز أهمية هذا البحث في أنه يسلط الضوء على التحديات القانونية والفقهية التي يواجهها العالم الإسلامي في مجال الذكاء الاصطناعي، وتسعى إلى تقديم حلول شرعية تتماشى مع تطورات العصر، كما يساهم هذا البحث في سد الفجوة بين القوانين الإسلامية والأنظمة القانونية والتطورات الحديثة في هذا المجال، مما يعزز من فهم المسلمين لهذه القضايا.

منهجية البحث: سيستخدم البحث منهجاً وصفيًا وتحليليًا لموضوع الضمان والتأمين عن الأضرار الناتجة عن برامج الذكاء الاصطناعي، من خلال الواقع الحالي وضمن ضوابط الفقه الإسلامي والقواعد الفقهية.

الكلمات المفتاحية: ذكاء اصطناعي، ضمان، أضرار، فقه إسلامي.

دكتوراه في الفقه الإسلامي جامعة سكري *

Dr., Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Sakarya/ calbaakar81@gmail.com

باحث دكتوراه في الفقه وأصوله جامعة سكري **

Doktora Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Sakarya/ fadisho33@hotmail.com

EVANJELİK HAREKETİN KUDÜS ALGISİNİN İSRAİL-FİLİSTİN ÇATIŞMASINA ETKİSİ

Rabia MERT*

Çalışmada, ABD siyasetini ve toplumunu etkileyen Evanjelik hareketin uluslararası bir boyut taşıyan İsrail-Filistin arasındaki çatışmalara etkisinden bahsedilmiştir. Evanjelizm, inanç ve ibadet konularında Protestan mezhebine bağlı olup ABD'nin kuruluşunda etkin olan Püritenlerin devamıdır. Esas olarak Evanjelik harekette, İncil'in diğer insanlara ulaştırılması gaye edinilmekte, kurtuluşun imanla ve kutsal kitapla (Sola Fide, Sola Scriptura) olacağına inanılmaktadır. Temel görüşleri bu çerçevede olan Evanjelik hareket, toplumda dinin öneminin korunmasını istemekle birlikte siyasette de etkili olmaktadır. Nitekim ABD başkanlık seçimlerinde Evanjelikler öne çıkmaktadır. ABD'nin II. Dünya savaşıdan sonra dünya siyasetinde ağırlığını artırmasıyla da Evanjelik hareketin etkisi küresel hale gelmiştir. Bununla birlikte Evanjeliklerin İsrail-Filistin çatışmasına müdahil olmaları, Kutsal Kitap'ta yer alan Hz. İsa ile ilgili mucizelere dair (doğumu, çarmıhtan sonra dirilişi ve Mesih İsa'nın kıyamete yakın zamanda yeryüzüne ikinci gelişi) inançlarına dayanmaktadır. Evanjelikler, Hz. İsa'nın ikinci gelişine neden olacak olayların Kudüs çevresinde gerçekleşeceğine inanmaktadır ki bu da İsrail-Filistin çatışmasını kendi inançları doğrultusunda şekillendirmek istemelerine neden olmaktadır. Bu noktada ABD siyasetinde Evanjelik hareketin iki tür etkisinden söz etmek mümkündür. Birincisi her koşulda İsrail'in desteklenmesi diğeri ise Eski Ahit'te yer alan kıyamet haberlerinin gerçekleşmesine katkı sağlanması. Bu doğrultuda Evanjelikler, İsrail-Filistin çatışmasını Kutsal Kitap'ta yer alan dünyanın sonu anlatılarının gerçekleşmesi olarak yorumladıklarından İsrail'e destek vermektedir. Buna göre Evanjeliklerin İsrail'i desteklemesi şöyle bir çelişki içermektedir; kendi inançlarına göre Hz. İsa'nın gelebilmesi için bütün Yahudilerin Kudüs civarına toplanması gerekir, böylece Hz. İsa'ya ilk gelişinde iman etmeyen Yahudiler ikinci gelişinde ona iman edebileceklerdir. ABD ile İsrail'in işbirliğine neden olan diğer çelişki ise dünyanın sonuna dair görüşlerinde ortaya çıkmaktadır. Yahudi inancına göre Davud soyundan bir insanoğlu olan Mesih geldiğinde Kudüs civarında, düşmanları olan uluslarla bir savaş yaşanacak ve Mesih taraftarları galip gelerek dünyanın egemenliğini ele geçirecektir. Evanjelik Hristiyanlar da kıyametin Kudüs çevresinde Hz. İsa ve muhalifleri arasında yaşanacak bir savaştan (Armagedon/Megido dağı) sonra kopacağına inanmaktadır. Böylece birbirlerinden farklı Mesih anlayışlarına sahip olsalar da Mesih ve dünyanın sonu haberleri nedeniyle ABD'deki Evanjelik Hristiyanlar, İsrail'e destek olmaktadır. Bu paradoks içinde çatışmanın tarafı olmak durumunda kalan Müslümanlar da Kudüs'e dini önem atfetmektedir. Burada ABD'nin dünya hâkimiyeti arzusunun ardındaki teolojik nedenleri görmek mümkündür. Teolojik nedenlerin merkezinde ise Evanjelik hareketin Hz. İsa ile bağlantılı Kudüs düşüncesi bulunmaktadır. Sonuç olarak ABD'deki Evanjelik Hristiyanlar ile İsrail arasındaki işbirliğinin paradoks içerdiği, esasen birbirlerine karşı iken amaçlarına ulaşmak için birlikte hareket ettiklerine dikkat çekilmiştir. İsrail-Filistin meselesinde konunun siyasi düzlemde tartışılması ve çözüm üretilmesinin savunulması daha uygun görünmektedir. Aksi takdirde İsrail'e teolojik anlayışları nedeniyle destek veren Evanjelik Hristiyanlar ve Müslümanların Kudüs ile ilgili kutsallık iddiaları birbirinden farklılık arz ettiğinden çözüm üretilmesi zorlaşacaktır.

Anahtar Kelimeler: Armagedon, Evanjelik, Kudüs, İsrail, Filistin

* Doç. Dr., Sinop Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Sinop/ rabiamert@sinop.edu.tr

حفظ اللغات النادرة باستخدام تقنيات معالجة اللغة الطبيعية NLP

Mahmud ŞUŞ* / محمود شوش

في عالمنا اليوم، تتعرض العديد من اللغات النادرة لخطر الانقراض بسبب عوامل متعددة مثل العولمة، وهجرة السكان، وانتقال المجتمعات نحو استخدام لغات أكثر انتشارًا. وفقًا لتقارير منظمة اليونسكو، يواجه ما يقرب من نصف لغات العالم خطر الاندثار خلال القرن الحالي، مما يشكل فقدانًا كبيرًا للتراث الثقافي والمعرفي الإنساني. إن حفظ هذه اللغات ليس مجرد مسألة الحفاظ على الكلمات والنحو، بل هو أيضًا الحفاظ على طرق فريدة للتفكير والتعبير والرؤية الثقافية للعالم. تعد اللغات النادرة جزءًا أساسيًا من الهوية الثقافية والاجتماعية للمجتمعات، وبفقدان هذه اللغات، نخسر أيضًا قصص هذه المجتمعات، وأغانيتهم، ومعارفهم التقليدية. كما تلعب تقنيات معالجة اللغة الطبيعية دورًا حيويًا في جهود الحفاظ على اللغات النادرة من خلال توفير أدوات متقدمة لتوثيق وتحليل هذه اللغات بطرق غير ممكنة سابقًا. وتسمح هذه التقنيات بإنشاء قواعد بيانات لغوية شاملة، وتطوير أدوات تعليمية مبتكرة، وتحليل الأنماط اللغوية التي تساهم في توسيع فهمنا لهذه اللغات وخصائصها الفريدة.

وتمثل مشكلة بحثنا هذا في كيفية استخدام تقنيات معالجة اللغة الطبيعية لتوثيق وتحليل اللغات النادرة بشكل فعال. فهذه اللغات تواجه تحديات كبيرة تتعلق بندرة البيانات وصعوبة الوصول إلى المتحدثين الأصليين، بالإضافة إلى تعقيد البنية اللغوية نفسها. لذلك، هناك حاجة ملحة لتطوير استراتيجيات مبتكرة لتجميع البيانات وتطوير نماذج لغوية قادرة على التعامل مع هذه التعقيدات وتحقيق نتائج دقيقة. ويستند هذا البحث إلى منهجية وصفية نظرية تستعرض الأدبيات الحالية المتعلقة باستخدام تقنيات معالجة اللغة الطبيعية في حفظ اللغات النادرة. يتضمن ذلك جمع البيانات المتاحة من خلال مراجعة الأبحاث السابقة، وتحليل الأنماط اللغوية والصوتية، وتطوير التطبيقات الحاسوبية التعليمية.

ومن نتائج هذا البحث التقريب من فهم أعمق لكيفية توظيف تقنيات معالجة اللغة الطبيعية في مجال حفظ اللغات النادرة، مما يساهم في تحسين التقنيات والأدوات المستخدمة في هذا المجال. كما يمكن أن يساعد في نشر الوعي بأهمية الحفاظ على هذه اللغات وتوثيقها للأجيال القادمة. ومن توصيات هذا البحث تطوير منصات مفتوحة المصدر لتبادل الموارد والنماذج اللغوية، وتشجيع الدعم الحكومي والمؤسسي للمبادرات الثقافية واللغوية التي تركز على حفظ اللغات النادرة.

الكلمات المفتاحية: اللغات النادرة، معالجة اللغة الطبيعية، حفظ اللغات، التعلم الآلي، النماذج اللغوية، التوثيق اللغوي، التطبيقات التعليمية.

د ، أستاذ مساعد في قسم اللغة العربية بكلية الآداب جامعة مازدين أرتكلو *

Dr. Öğr. Üyesi, Mardin Artuklu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi/ shoush451@gmail.com , <https://orcid.org/0000-0001-7730-9864>

ORYANTALİSTLERİN KIRAATLARA BAKIŞI: ELEŞTİREL BİR OKUMA

Yusuf Ziya KURTULUŞ*

Oryantalizm ve Oryantalist, “doğu, şark” anlamında kullanılan “orient” kelimesinden türeyen, genel mânâda doğu ülkeleri ile ilgilenen, bu ülkelerin dil, tarih, din, bilim, medeniyet vb. bütün ilmi ve beşerî değerlerini araştıran bilim dalıdır. Oryantalistler, Batı’da Doğu kültürü, dini ve tarihiyle ilgilenen bilim insanlarıdır. John Wansbrough, Christoph Luxenberg gibi oryantalistler, özellikle Hz. Peygamber, İslâm’ın doğuşu, Kur’ân tarihi ve kıraatler hakkında araştırmalar yapmışlardır. Ancak bu çalışmaların amacı sıklıkla bilimsel değil, polemik, karalama ve iftira içermektedir. Oryantalistler, İslâm tarihi eserlerini incelerken genellikle bu gözle bakmışlardır. Bu çalışmalar ilk olarak 12. yüzyılın ortalarından itibaren Kur’ân’ın tercüme faaliyeti ve “İslâm’la yapılacak savaş için entelektüel ilk çalışma” şeklinde karşımıza çıkmakta, 19. ve 20. yüzyılda ise en parlak dönemini yaşamaktadır. Tarafsızlığını korumaya çalışan oryantalist çalışmalar daha az hakaret içerse de genellikle temel kanaat ve bakış şekli muhafaza edilmiştir. Elbette bu konuda İslâm dünyası tarafından yapılması gereken ilmi ve akademik işler bulunmaktadır. Tarafsız bir yaklaşımla oryantalist çalışmaları eleştirirken bilimsel ve objektif bir yaklaşım benimsenmelidir. Diğer taraftan eğitim ve bilinçlendirme ile İslâm’ın doğuşu, peygamberimizin hayatı ve Kur’ân tarihi hakkında doğru bilgiye sahip olmak önemlidir. Bu bilgiyi yaymak ve insanları bilinçlendirmek yine iletişim kanallarını açık tutarak oryantalistlerin Kur’ân ve kıraate yönelik bakış açısının yanlış, eksik ve tutarsız olduğunu anlamalarını sağlamak Müslümanların sorumluluğu altındadır. Unutulmamalıdır ki oryantalistlerin taraflı tutum ve davranışları Müslümanların kutsal kitabını ve onun okunuş geleneklerini anlama çabalarında önemli engellerdir. Ancak bu görüşlere karşı yapılması gerekenler, kıraatin tarihsel gelişimini ve zenginliğini ortaya koymak, Kur’ân’ın anlaşılmasındaki rolünü vurgulamak ve kıraatin evrensel değerini savunmaktır. Müslümanların, oryantalistlerin iddialarına karşı etkili bir şekilde cevap verebilmesi için, kıraatin; tarih, usul ve kaidelerine dair derin bir bilgiye sahip olması ve bunu ikna edici bir şekilde aktarması gerekmektedir. Bu sayede kıraatin korunması ve aktarılmasına yönelik çalışmalar daha da güçlenecektir. Bu çalışma, Kur’ân tarihi ve kıraatler hakkındaki ciddi araştırmalara öncelik verilerek, yeni teoriler ortaya koymak suretiyle geniş bir bakış açısı geliştirerek konunun bir özetini sunmakta ve eleştirel bir tahlille sonuçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kıraat İlmi, Oryantalist, Kur’ân, Kur’ân Tarihi, Şark

* Dr. Öğr. Üyesi, Sinop Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Sinop/ yzkurtulus@sinop.edu.tr , <https://orcid.org/0000-0003-2384-3820>.

RACISM'S CAUSES AND EFFECTS WITH ITS SOLUTIONS IN ISLAM

Mouna BAKER*

This article focuses on the topic of racism scrutinizing its causes and effects on society and individuals highlighting the Islamic viewpoint of racism and the methods Islam used to end racism. The research uses the descriptive inductive method where secondary data has been collected, analyzed, and recommendations induced to decrease racism worldwide. The first section represents definitions, types, and examples of racism worldwide. Racism is the belief that humans may be divided into separate and exclusive biological entities called “races”; that there is a causal link between inherited physical traits and traits of personality, intellect, morality, and other cultural and behavioral features; and that some races are innately superior to others. There are several types of racism such as interpersonal, systematic, and structural. The second section focuses on the roots and causes of racism such as greed and self-interest, scientific discrimination, racial policies, media representation, and community ties. The third one discusses the impacts of racism on society in social, health, economic, and environmental aspects and its emotional, physical, financial, and social effects on individuals: children, adolescents, adults, and families. In this same part, racism and its effects are further explored through the lens of the social determinants of health (SDH). SDH stands for the living conditions which are the circumstances under which individuals are born, develop, work, live, age, and the broader range of forces and systems influencing the conditions of everyday life—the social gradient, social exclusion, social support, early life, work, stress, unemployment, food, addiction, and transportation all being among the 10 Social Determinants of Health (SDH) identified by the World Health Organization (WHO). The fourth section of the article gives the Islamic view of racism and the methods Islam followed to end racism among humans. Islam has battled against all forms and manifestations of racism and classism. The Qur'an highlights that the only way to determine someone's superiority over another is through piety and that variations within humanity are normal and show signs of God's creation. The Islamic plan against racism includes three important stages: First, promoting the idea of universal human brotherhood and equality. Second, creating laws and rules that uphold human dignity and the rights of the weak. Third, Islam holds that merely declaring rights is insufficient; safeguards, enforcement, and oversight of potential violations must be put in place.

Keywords: Racism's Causes & Reasons, Islamic View of Racism, Islam's Methods to end Racism

* Ph.D. Student, Ankara University ‘Institute of Social Sciences Theology Faculty/ mbaker@ankara.edu.tr , <https://orcid.org/0009-0001-9127-022X>

أنسنة السنة النبوية من منظور الفكر الاستشراقي

Ayad Kamil Ibrahim AL-ZEEBAREE* / أياد كامل الزبياري

إن هذا البحث يعد إسهاماً متواضعاً في دراسة أنسنة السنة النبوية، والتي تهدف إلى دراسة مفهوم الأنسنة والسنة والاستشراق، ونظرة المستشرقين إلى السنة النبوية وبيان أبرز أهدافهم ودوافعهم في الطعن بالسنة النبوية الشريفة، وتقنيدهم شبهاتهم المثارة حول السنة، ولا شك أن الله عز وجل تكفل بحفظ هذا الدين العظيم في كل زمان ومكان، إلى أن يرث الله الأرض ومن عليها، وهو دين الهدى والنور، الذي لا سعادة للبشرية ولا أمن لها إلا عندما تهتدي بهداه، وتستضيء بنوره، مخلصه في عبوديتها لله الخالق، تأتمر بأمره، وتتبع منهجه، المنهج الذي جاء به الرسول (ﷺ)، وقد قيض الله عز وجل لهذا الدين مجتهدين وعلماء، فسروا كتابه، وبينوا ما فيه من الأحكام، وحفظوا وجمعوا سنة نبيه (ﷺ)، ووقفوا بالمرصاد للشبهات المثارة حولها واستقصائها وتقنيدها، وخاصة الشبهات المثارة حول حجية السنة النبوية، لأنه يعد المصدر الثاني من مصادر التشريع الإسلامي.

ومنذ أن جاءت رسالة الإسلام وأعداء الله لها بالمرصاد، وقد اتخذت العداوة لله ورسوله ولدينه صوراً مختلفة، وتلبست أشكالاً عديدة، ومن أخطرهم المستشرقون الذين يسعون إلى تحقيق أغراضهم الخبيثة من القضاء على الإسلام عن طريق التشكيك في مصادره الموحى بها من عند الله - عز وجل - وبخاصة السنة النبوية المطهرة، وذلك بإثارة الشبهات ضد حجية السنة النبوية، والزعم بأنها ليست من الدين، ولا صلة لها بالتشريع الإسلامي، ويزعمون بعض منهم أن القرآن هو المصدر الوحيد للشريعة الإسلامية.

ومع ذلك فقد تصدى علمائنا الإجماع على مر العصور للرد على شبهاتهم، وكانوا لهم بالمرصاد، وارتدت سهام الحاقدين على السنة النبوية إلى نحورهم، وظهرت الحقيقة شامخة، وسيبقى سنة النبي (ﷺ) نبراساً ومنهاجاً للمسلمين شأوا أم أبوا إلى أن يرث الله الأرض ومن عليها، والحق يبقى مرفوعاً دائماً، وسيبقى الأمة ملتزمة بكتاب الله، وسنة نبيه، وشريعته السمحة.

لذلك فقد جاء هذا البحث لمعالجة بعض شبهاتهم المثارة حول السنة النبوية واستقصائها وتقنيدها.

خطة البحث:

المبحث الأول: يعد مدخلاً لدراسة مفردات البحث ببيان مدلولاتها، ويشتمل على ثلاثة مطالب.

المطلب الأول: مفهوم الأنسنة.

المطلب الثاني: مفهوم السنة النبوية.

المطلب الثالث: مفهوم الفكر الاستشراقي

المبحث الثاني: السنة النبوية من منظور المستشرقين، ويشتمل على ثلاثة مطالب.

المطلب الأول: مكانة السنة النبوية في التشريع الإسلامي.

المطلب الثاني: نظرة المستشرقين إلى السنة النبوية.

المطلب الثالث: أهداف ودوافع المستشرقين في الطعن بالسنة النبوية.

المبحث الثالث: شبهات المستشرقين تجاه السنة النبوية، ويشتمل على ثلاثة مطالب.

المطلب الأول: تاريخ فكرة إنكار السنة النبوية.

المطلب الثاني: شبهات المستشرقين في القول بأنسنة السنة النبوية.

المطلب الثالث: استقصاء وتقنيده شبهة الأنسنة.

الكلمات الدالة: الأنسنة، السنة، النبوية، الفكر، الاستشراق.

* جامعة زاخو / كلية العلوم الإنسانية / قسم الدراسات الإسلامية، أ. د.

Prof. Dr., University of Zakho / ayad.kamil@uoz.edu.krd

تأثير الهجرة على اللغة العربية: تحديات الهوية اللغوية في المجتمعات المتعددة الثقافات

Alaaddin KIRAZ*

يهدف البحث إلى إبراز تأثير الهجرة على اللغة العربية، وتحليل طبيعة التفاعل اللغوي بين اللغة العربية واللغات الأخرى في المجتمعات المضيفة، ومدى تأثير العوامل الاجتماعية والثقافية على استمرارية اللغة أو تلاشيها في هذه البيئات. وتظهر أهمية البحث في كونه يعالج قضية معاصرة ومهمة تتعلق بهوية وثقافة العرب المهاجرين في المجتمعات التي لجؤوا إليها، فقد أصبح الحفاظ على اللغة الأم يُشكل تحدياً كبيراً في ظل العولمة والتداخل الثقافي واللغوي، خاصة مع الأجيال الجديدة التي اندمجت بالكامل مع لغات وثقافات البلدان التي يعيشون فيها. كما يُساهم هذا البحث في تطوير سياسات لغوية وثقافية للحفاظ على اللغة العربية وتحقيق التوازن بين الهوية العربية والاندماج في المجتمعات الجديدة. وقد تمّ استخدام المنهج الوصفي لبيان الصعوبات التي يُواجهها المهاجرون لنقل لغتهم الأم إلى الأجيال القادمة. ومن أبرز النتائج التي توصل إليها البحث: تراجع اللغة العربية بين الأجيال الجديدة، فهم أكثر ميلاً لاستخدام لغة المجتمع المضيف في الحياة اليومية، خاصة في المدارس وأماكن العمل، ممّا أدّى إلى تراجع تدريجي في استخدام اللغة العربية بين هؤلاء الشباب وتآكل هويتهم اللغوية، كما أنّ العديد من الأسر العربية المهاجرة تعتمد على التعددية اللغوية في المنزل؛ حيث يتمّ التحدث بالعربية إلى جانب لغة المجتمع المضيف. ومع ذلك يُواجه بعض الآباء صعوبات في نقل اللغة العربية بشكل فعّال لأبنائهم ممّا يدعو إلى إيجاد سياسات داعمة للغات المهاجرين مثل: برامج تعليم اللغة الأم والمدارس العربية الخاصة التي تساعد في الحفاظ على لغتهم.

الكلمات المفتاحية: اللغة العربية، الهجرة، تحديات، الهوية اللغوية، الثقافات المتعددة.

* Dr. Öğr. Üyesi, KTO Karatay Üniversitesi Arapça Mütercim Tercümanlık Bölümü, Konya/
alaa.alkaraz@gmail.com , <https://orcid.org/0000-0003-0475-8911>

KUR'ÂN'DA BAHSİ GEÇEN KUTSAL MEKANLARIN KÜRESEL BAĞLAMDA ONTOLOJİK TAHLİLİ (KÂBE VE MESCİD-İ AKSA ÖRNEĞİ)

Zeki Keskin*

Kur'ân'da bahsi geçen Kutsal Mekânlar genellikle peygamberlerin yaşadığı veya belli bir süre bulundukları mekânlar olmakla beraber Allah'ın (c.c.) önem arz ettiği ve nişâne olarak bizlere bildirdikleridir. Bu kutsal mekânlar, farklı dinlerce sahip olma ve sahiplenme duygusundan dolayı değerini dün olduğu gibi bugünde korumuştur. Bu çalışmamızda hem dinsel açıdan hem de küresel anlamda önem arz eden kutsal mekânlardan, Kâbe ve Mescid-i Aksa'nın ontolojik tahlilini yapacağız. İlk insan Hz. Âdem (a.s.)'den başlayarak son peygamber Hz. Muhammed (s.a.v.)'e kadar peygamberlerin hemhal olduğu kutsal mekânlara baktığımızda Kâbe ilk başta gelmektedir. Kur'ân'da adı iki defa geçen Kâbe, geçmişten günümüze uğruna savaşların verildiği, kavimlere ve milletlere varlığından dolayı güç ve otorite sağlayan kutsal bir mekân olarak bilinmektedir. İslam dinini temsil gücüyle beraber İslam kültürünün geçmişten geleceğe aktarılmasında da önemli bir fonksiyonu icra etmektedir. Çeşitli rivayetlerden aktarıldığına göre, Kâbe'yi ilk Hz. Âdem (a.s.) veya Şit (a.s.)'in inşa ettiği sonraları yıkıldıktan sonra ise Hz. İbrahim (a.s.) tarafından yeniden inşa edildiği ifade edilmektedir. Kâbe'nin varlığı küresel anlamda önemli bir nişâne olmakla beraber İslam dünyası açısından da İslam dinini temsil eden ilahi bir mekândır. Uluslararası toplumun saygı duyduğu, aktif ve sağlıklı bir toplumsal yaşama yol açacak manevi evrensel mesajları ifade eden ve İslam toplumlarının dinamizmini ayakta tutan bir mekândır. Çalışmamızın ikinci önemli konusu olan Mescid-i Aksâ, dünyanın farklı yerlerinden Müslümanların ziyaret ettiği, kutsadıkları kozmopolit bir mekândır. İslam'ın ilk kıblesi olan Mescid-i Aksâ'nın inşasına Hz. Davud (a.s.) ile başlanıp Hz. Süleyman (a.s.) zamanında tamamlanmıştır. Birçok peygamberin yaşadığı, Yahudi ve Hristiyanlık dünyası açısından kutsal sayılan, Beytülmakdis olarak da bilinen mekân, geçmişten günümüze üç büyük dinin kültürel değerlerinin bir arada yaşamasını sağlamaktadır. Kur'ân'da İsra süresinde ismi geçen Mescid-i Aksâ'nın diğer Kutsal kitaplarda da bahsi geçmektedir. Dünya toplumlarının gözlerinin üzerinde olduğu önemli bir nişanedir. Sonuç olarak Kâbe ve Mescid-i Aksâ, geçmişten günümüze, nesilden nesile manevi ve kültürel açıdan, uluslararası düzeyde, varlığını korumuş iki önemli kutsal mekândır. Bu çalışmamız iki bölümden oluşacaktır. Birinci bölümünde, Kâbe'nin geçmişten günümüze varlığı, dinsel değeri, İslam toplumları açısından önemi ve küresel konumunun etkilerini aktarmaya çalışacağız. İkinci bölümde ise birinci bölümle eş değer düzeyde aynı konular çerçevesinde Mescid-i Aksâ'yı işleyeceğiz.

Anahtar Kelimeler: Kutsal Mekân, Kâbe, Mescid-i Aksâ Küresellik, Ontoloji

* Dr. Öğr. Üyesi, Gaziantep İslam Bilim ve Teknoloji Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi/
zekikeskin1974@hotmail.com , <https://orcid.org/0000-2223-79>

ISLAMIC PERSPECTIVES ON GLOBAL ISSUES: STRATEGIES FOR MUSLIMS TO COUNTER THE PSYCHOLOGICAL INFLUENCE OF MAINSTREAM MEDIA ON THE PALESTINIAN CRİSİS

Durali KARACAN*

Mainstream media often plays a crucial role in shaping public perception, including that of the recent Palestinian crisis. This influence can be both direct and indirect. For Muslims, it can be particularly challenging to navigate the narratives presented, especially when they perceive them as biased or inaccurate. Islamic perspectives on global issues, particularly in the context of the Palestinian crisis, emphasize principles of justice, truth, and unity. When addressing the psychological influence of mainstream media, which often shapes narratives in ways that may not fully represent the complexities of the Palestinian situation, Muslims can adopt several strategies grounded in Islamic teachings. Islamic teachings may be utilised for the development of critical media literacy, alternative media platforms, unity and collective action, spiritual resilience, and psychological well-being among Muslims in order to counteract the psychological impact of mainstream media on the Palestinian crisis.

The Quran and Sunnah, which are the basic sources of Islam, provide an extensive framework for comprehending concepts like justice, injustice, and human rights. Additionally, they promote critical thinking among Muslims, urging them to question prevailing narratives, such as including those propagated by mainstream media, and to actively seek alternative perspectives. The media may portray Palestinians predominantly as aggressors or perpetrators, while downplaying or ignoring the context of occupation, oppression, and human rights violations. This can create a perception that justifies the actions of the oppressor and dehumanises the oppressed. This framing can lead to feelings of confusion, helplessness, or anger among viewers, particularly those who are sympathetic to the Palestinian cause but find themselves confronted with a dominant narrative that contradicts their understanding. The dominant narrative of mainstream media on the Palestinian crisis appears to have an impact on even some Muslims worldwide, leading them to lose their sympathy for the Palestinian people. Repeated exposure to certain images, language, and narratives can desensitize audiences to the violence and suffering of Palestinians. For example, terms like "clashes" or "conflict" may be used to describe situations that are actually asymmetrical and involve severe human rights abuses. When media repeatedly portrays the violence as a "normal" or "expected" part of the conflict, it can lead to a psychological acceptance of the status quo, reducing the sense of urgency or the demand for justice. This desensitization can cause apathy, reducing the likelihood of individuals taking action or advocating for change. It can also lead to a distorted sense of reality, where viewers become numb to the suffering of others. This study will examine how Islamic teachings could aid in the development of strategies to resist the psychological impact of mainstream media on the Palestinian crisis.

Key Words: Media, The Palestinian Crisis, Islamic Teachings, Psychological Influence, Critical Media Literacy

* Öğr. Gör. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Eskişehir/ durali.karacan@ogu.edu.tr

صورة هجرة المسلمين الأوائل في الشَّعر؛ ودروس الماضي والحاضر

ياسين جَمُول / Yasin CEMMÛL*

الهجرة من أقدم الحركات التي شهدتها المجتمعات البشرية؛ وقد ابتدأت في تاريخنا الإسلامي بالهجرة التي كانت مع بدء الدعوة الإسلامية؛ من هجرة بعض الصحابة رضوان الله عليهم إلى الحبشة، ثم بهجرة النبي وصحابة آخرين إلى يثرب؛ فكان تأسيس الدولة الإسلامية الأولى من المهاجرين والأنصار، وكانت تجربة مميزة في سجل التاريخ. وحيث إن الشَّعر ديوان العرب منذ الجاهلية، ولم يتركه المسلمون الأوائل رغم ما قيل عن ضعف الشعر في صدر الإسلام؛ فقد سُجِّلَت صورٌ من هجرة المسلمين الأوائل في الشعر، فجاء تعبيراً عما يعيشه المهاجرون في سبيل الدعوة والقضية منذ عهد النبي الكريم حتى يومنا هذا؛ من آلام التهجير القسري بسبب الاختلاف الديني والفكري، ومفارقة الوطن الأم، وطريق الهجرة، والوطن الجديد، دون أن يخلو من مشاكل الاندماج بالمجتمع الوافدين عليه.

وحيث إن الشَّعر كان مصدراً تاريخياً في السيرة النبوية؛ فقد كانت المادة الأساسية للبحث في سيرة ابن هشام والجزء المنتشر من سيرة ابن إسحاق، مع دواوين الشعراء المخضرمين والشعر القرشي؛ فجاء البحث وصفيّاً تحليلياً، إذ استعرض الصور التي جاءت عن الهجرتين وعمل على تذوق الشعر وتحليله أدبياً، مع الاستئناس بالمنهج التاريخي مراعاةً لتقدّم هجرة الحبشة على الهجرة إلى يثرب.

ولأن الهجرة لا تنقطع كما أخبر النبي الكريم، وباتت اليوم القضية الأكثر سخونة في كثير من الدول، ولأن حلقات كثيرة في تاريخنا تتكرر ويحسُن بنا التعلُّم والاستفادة منها؛ فقد استحسن الباحث بعض المقاربة بين ما جاء من صور الهجرة الأولى التي وردت في الشَّعر مع ما يعيشه المهاجرون اليوم، دون مبالغة وإخراج للنص الشعري عن مفهومه وسياقه، لاسيما وأن الشواهد بين يدي البحث من عصر النبي صلى الله عليه وسلم وصحابته الكرام.

كلمات مفتاحية: الهجرة، الحبشة، يثرب، النبي، الصحابة، الشَّعر

أستاذ الأدب القديم في كلية الآداب بجامعة المعالي في سورية – الباب، د.*
Dr., University of Almaali, Suriye/ yaseen.jammol@gmail.com

مشكلة الثورة في الثقافة الإسلامية

Macid ULEYVİ* / ماجد عليوي

من المسلمات في الثقافة الإسلامية تكريم الله تبارك وتعالى للإنسان، وأنَّ الله سبحانه وتعالى شرع للإنسان من التشريعات ما يتوافق مع هذا التكريم الإلهي، وإن من جملة التشريعات التي تكفل الحياة الهادئة التي تُصان فيها الحقوق وتحفظ فيها الحرمات تشريع (نظام الحكم) وما أوجبه الإسلام من إقامة حاكمٍ يراعي أحوال الناس ويصون حقوقهم، ولكن ما هو العلاج الشرعي في المنظور الإسلامي فيما إذا خرج الحاكم عن هذا المنهج السوي؟ هنا تظهر مشكلة الثورة على الحاكم في الثقافة الإسلامية، فما هي فلسفة الإسلام في الثورة على نظام الحكم الذي يصادم الغاية التي من أجلها شرع الحكم في المنظور الإسلامي، وماذا يمكن توصيف الثورات في عالمنا المعاصر، وما هي تدخلات الإمبريالية في الثورات المعاصرة دعماً وتكيفاً؟

هذه هي المشكلة التي سيعالجها هذا البحث، مع بيان الفرق بين الثورة والفتنة في المنظور الإسلامي، يضاف إلى ذلك محاولة فهم الثورة في ضوء النصوص الشرعية التي تأمر بطاعة الحاكم وتحذر من الخروج عليه، مع ملاحظة عمل التيار الليبرالي في الثورات المعاصرة.

الكلمات المفتاحية: مشكلة، ثورة، ثقافة، إسلام

* د. جامعة حلب في المناطق المحررة، د.

Dr., Aleppo University in the Liberated Areas, Syria / clewe.76@gmail.com

DİJİTAL DÜNYANIN DİN(DAR) YORGUNLUĞUNA ETKİSİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Cüneyd AYDIN*

İnsanlık tarihi hayatın birçok alanına dair gelişim, değişim ve dönüşümlerle doludur. Tarih boyunca belli bir seyrinde devam eden bu gelişim ve değişimler 1800’lü yıllarda meydana gelen sanayi devrimiyle farklı bir seviyeye ulaşmıştır. Zira bu dönemden sonra başlayan ve artarak günümüze kadar devam eden teknolojik gelişmeler bireylerin ve toplumların hayatını hem çok yönlü hem de çok yoğun bir şekilde etkilemektedir. Dijital dünya (sosyal medya, YouTube, internet vb.) da işte bu teknolojik gelişmelerin önemli sonuçlarından biridir. İlk olarak 1990’lı yıllarda gündeme gelen ve dijital bilgi arşivlerine bağlı sanal bir dünyayı ifade eden dijital dünya, bugün küçükten büyüğe birçok insanın yaşamında önemli bir yer işgal etmektedir. Öyle ki söz konusu bu dijital mecralar/platformlar bireylere eğlenebilecekleri, öğrenebilecekleri, boş vakit geçirebilecekleri ve iş yaşamlarını yürütebilecekleri birçok kullanım alanı sunmaktadır. Ancak bu alanlar bir yandan insanların sosyal, siyasi, ekonomik, eğitim, eğlence hayatlarına bazı kolaylıklar sağlarken diğer yandan birtakım olumsuzlukların ortaya çıkmasına da sebep olmaktadır. Özellikle son yıllarda teknolojik dayatmanın (doğrudan olmasa da) bir sonucu olarak dijital dünya, bireyin hayatının diğer birçok alanında olduğu gibi dini yaşamı üzerinde de birtakım olumsuz sonuçlara yol açmaktadır. Bu olumsuzluklardan önemli bir tanesi ise 2000’li yılların başından itibaren özellikle ülkemizdeki Müslüman bireylerin yaşamında görülen ve çok farklı sebeplerle dini hususlardan zihnen ve ruhen yorulduklarını ifade eden din(dar) yorgunluğudur. Nitekim dijital dünyanın son yıllarda yaygınlık kazanması, Müslüman bireylerin dinin her türlü yorumuyla daha fazla temas kurmalarına, din yorumlarının mevcut soru alanı karşısındaki yetersizliğine şahit olmalarına, dini açıdan gerekli-gereksiz, doğru-yanlış bilgi bombardımanına maruz kalmalarına ve dolayısıyla ileriki zamanlarda manevi tükenme yaşayarak yorgunluk havasına girmelerine sebep olmaktadır. İşte bu tebliğde dijital dünyanın Müslüman bireylerin yaşadığı din(dar) yorgunluğundaki etkisi literatür çerçevesinde ele alınacaktır. Buradan hareketle çalışmanın problemi, teknolojik dayatma bağlamında dijital dünyanın bireylerin din(dar) yorgunluğu yaşamalarında bir etkisi var mıdır? Sorusuna cevap bulmaktır. Çalışmanın temel amacı ise dijital dünyanın Müslüman bireylerin din(dar) yorgunluğu yaşamalarındaki rolünü değerlendirmektir. Bu bağlamda, öncelikle çalışmanın temel kavramlarına kısaca değinilecek daha sonra dijital dünyanın din(dar) yorgunluğundaki rolü üzerine değerlendirmelerde bulunulacaktır. Son olarak yapılan tanımlama ve tartışmalarda ulaşılan sonuçlar özetlenerek bazı önerilerde bulunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Din Psikolojisi, Dindarlık, Din(dar) Yorgunluğu, Teknoloji, Dijital Dünya

* Doç. Dr., Sinop Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Sinop/ cuneydaydin@sinop.edu.tr , ORCID: 0000-0003-3763-0076.

İSLAM PERSPEKTİFİNDEN GÖÇMENLERE YAKLAŞIM: MİSAFİRLİKTE TEHDİT ALGISINA DÖNÜŞÜM VE ALTERNATİF ÇÖZÜMLER

Hasan Ali YILMAZ*

Bu sunum, İslam'ın ortaya koyduğu ilkeler doğrultusunda göçmenlere yönelik alternatif bir bakış açısı sunmayı hedeflemektedir. 2011'deki Suriye iç savaşından sonra Türkiye, geçici koruma kapsamında Suriyeli göçmenlerin yanı sıra Afganistan ve Irak gibi ülkelerden gelen mültecileri de kabul etmiştir. Günümüzde Türkiye, yaklaşık 3 milyon Suriyeli, 1 milyon ikamet izni almış göçmen ve 1 milyon uluslararası koruma başvurusu yapmış kişiyle toplamda 5 milyondan fazla yabancıya ev sahipliği yapmaktadır. Ancak, yabancıların yoğun yaşadığı bölgelerde yerel halkla göçmenler arasında zaman zaman gerginlikler yaşanmakta, bu durum toplumda ciddi bir huzursuzluk yaratmaktadır. Özellikle 10 Ağustos 2021'de Ankara'nın Altındağ ilçesinde ve 30 Haziran 2024'te Kayseri'de meydana gelen olaylar, Suriyelilere yönelik toplumsal çatışmalara ve şiddet eylemlerine neden olmuştur. Bu olaylar, göçmenlere yönelik algının misafirden tehdit eden bir yabancıya dönüştüğünü ortaya koymaktadır. Bu değişen bakış açısı, göç politikalarında da bir dönüşüme yol açmış; açık kapı politikasından göçmenlerin geri gönderilmesini savunan güvenlik odaklı yaklaşımlara geçilmiştir. Hem Türkiye'de hem de dünya genelinde, göçmenlere yönelik bu yaklaşımın arkasında etnik, kültürel ve sınıfsal farklılıklara yapılan vurgu yatmaktadır. Bu perspektif, toplumun göçmenleri "yabancı" olarak görmesine, devletlerin ise göçmenleri bir güvenlik meselesi olarak ele almasına yol açmaktadır. Böylece, yabancılara ve özellikle Suriyelilere yönelik algı, misafirlikten tehdit oluşturan bir sorun olarak görülmeye evrilmektedir. Bu sunum, göçmenlere ilişkin olumsuz algıları ve göç politikalarındaki seküler yaklaşımların yerine dini temelli bir bakış açısını önermektedir. Din çalışmaları ve ilahiyat alanında yapılan göç araştırmaları, dinin göç yönetiminde seküler perspektiflere alternatif olabileceğini öne sürmektedir. Dinin aşkın boyutunu vurgulayan bu yaklaşımlar, Tanrı ile kul arasındaki ilişkinin, diğer insanlara yönelik yaklaşımları da dönüştürebileceğini savunmaktadır. Bu bağlamda ümmet, dayanışma ve konukseverlik gibi kavramların dini yaklaşımlar çerçevesinde ele alınması gerekmektedir. Bu araştırma, olumsuz göçmen algısına ve göç politikalarına alternatif oluşturabilecek din merkezli ümmet, ensar ve muhacir gibi kavramları ve yaklaşımları incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma üç bölümden oluşmaktadır: İlk bölümde, göçmenlerle ilgili genel bilgiler verilecek; ikinci bölümde, Altındağ ve Kayseri'de meydana gelen olaylar ve bu olayların ardındaki etkenler incelenecek; son bölümde ise dinlerin göç ve göçmenlere dair sunduğu bakış açıları açıklanacak ve örnekleneyecektir.

Anahtar Kelimeler: Göçmen, Misafirperverlik, Dayanışma, Ümmet

* Dr. Öğr. Üyesi, Sinop Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Sinop/ hayilmaz@sinop.edu.tr

POZİTİF HUKUKTAKİ REFAKATSİZ ÇOCUKLAR YÖNERGESİ İLE İSLAM HUKUKUNDAKİ LAKÎT HÜKÜMLERİNİN MUKAYESELİ BİR DEĞERLENDİRMESİ

Ümit KOCA*

İnsanlık tarihi boyunca değişik bölgeler arasında farklı boyutlarda yaşanan göç hareketleri günümüzde de devam etmektedir. Bu hareketler din, ırk, savaş, ekonomi, siyaset gibi değişik nedenlerden kaynaklanmaktadır. Ülkemiz, bazı göç hareketleri için geçiş noktası iken bazıları için ulaşılmaması ve yaşanılması düşünülen yerdir. Göç sonucu ülkemize ulaşanların önemli bir kesimini çocuklar teşkil etmektedir. Bunlardan bazıları yakınlarının gözetiminden de mahrum kalmaktadır. Mevzuatımızda bu çocuklar “refakatsiz çocuk” şeklinde nitelendirilmektedir. 20.10.2015 tarihinde kabul edilen Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü Refakatsiz Çocuklar Yönergesinde refakatsiz çocuk, “Sorumlu bir kişinin etkin bakımına alınmadığı sürece kanunen ya da örf ve adet gereği kendisinden sorumlu bir yetişkinin refakati bulunmaksızın Türkiye’ye gelen veya Türkiye’ye giriş yaptıktan sonra refakatsiz kalan çocuk” şeklinde tanımlanmıştır. Yönerge ile bu kapsamdaki çocuklara sunulacak hizmetlere dair usul ve esaslar belirlenmiştir.

Ortaya çıkış nedenlerinden birinin de göç olabileceği düşünüldüğünde İslam hukukundaki lakît konusu ile pozitif hukuktaki refakatsiz çocuk kavramı arasında benzerlik olduğu görülmektedir. Değişik şekillerde yapılan tanımlardan birine göre lakît, himaye edeni bulunmayan kaybolmuş çocuk anlamına gelmektedir. Pek çok klasik fıkıh eserinde lakît konusu önemine binaen müstakil bir bölüm olarak ele alınmıştır. Bu bölümde lakît kapsamında değerlendirilecek çocukların vasıfları, bunları bulanların bireysel sorumlulukları, kimlerin lakîtin bakım ve sorumluluğunu üstlenebileceği, devletin bu durumdaki hak ve sorumluluğu, bu çocukların neseplerinin belirlenmesi hususunda takip edilecek yollar gibi hususlar ele alınmıştır. Kaynaklarda bu konuya özel bölüm ayrılarak (Kitâbu’l-Lakît) konunun bu denli ayrıntılı bir şekilde işlenmesi İslam hukukunda çocuğa verilen önemi göstermesi açısından oldukça anlamlıdır.

Anne-baba veya diğer yakınları ile bağının kesik olması şeklindeki ortak özellik, refakatsiz çocuklar yönergesi ile lakît hükümlerinin mukayeseli çalışılmasının alandaki bir boşluğu dolduracağı kanaatini oluşturmıştır. Çalışmada ilk olarak refakatsiz çocuk ve lakît kavramları tanımlanacaktır. Ardından bunların nasıl tespit edileceği, kayıt altına alınacağı ve yerleştirileceği hususları ele alınacaktır. Devamında bu çocukların hakları ve sorumluluklarına dair genel bir çerçeve çizilecektir. Bundan sonra refakatsiz çocuk ve lakîte dair bazı meseleler başlığı altında bu çocukların nesebi, evlat edinilmesi ve işledikleri yasak fiil konularına değinilecektir. Son olarak ise refakatsiz çocuk ve lakît sıfatını sona erdiren durumlar sıralanacaktır. Çalışma hazırlanırken yönergenin güncelliği karşısında klasik İslam hukuku kaynaklarındaki bilgilerin ilgili âlimlerin döneminde, belli şartlar çerçevesinde ve içtihadi bir ameliyenin ürünü olarak ortaya çıktığı göz önünde bulundurulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Refakatsiz Çocuk, Lakît, Göç, Pozitif Hukuk, İslam Hukuku.

* Dr. Öğr. Üyesi, Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Iğdır/ umutmisafiri@hotmail.com

الهجرة حكمها و فوائدها

Omar Mahmoud ALOSMAN*

ينظر الكثيرون إلى قضية الهجرة على أنها محض شرّ، أو على أنها مشكلة يجب البحث عن حلول لها، وعن تيّار جارٍ يجب أن نضع حدًا له، وهذه النظرة للأسف قاصرة على جانبٍ محتملٍ وبسيطٍ من جوانب الهجرة، فالهجرة هي سُنّة إلهية في هذه الأرض، فيها من الفوائد أكثر مما يتوقّع منها من المضار، يقول محمود أسمالي رئيس جمعية رجال الأعمال والصناعيين المستقلين الأتراك (موسيايد MÜSİAD) : "قضية الهجرة ليست مشكلة في حد ذاتها، بل هي مرحلة يجب أن نُحسن إدارتها للاستفادة منها، فعندما نتعامل مع الهجرة كمسألة حينها لن ننجح بإيجاد حل، الهجرة مثل النهر الجاري، عندما نُحسن إدارته يستفيد الجميع منه وتعمّ البركة، أمّا إذا لم نُحسن إدارته فسوف يتحوّل إلى سبيلٍ يجرف كلّ شيء أمامه"⁽¹⁾.

وفي هذا المقال سنتحدث عن الهجرة ونبيّن مفهومها وحكمها، ثم نستعرض أهمّ النّمات التي يمكن للمهاجر أن يجنيها من هجرته على الصعيد الديني والاقتصادي والاجتماعي والعلمي والمهني وعلى الصعيد الشخصي. وهذه الثمرات لا تقتصر على المهاجر ذاته؛ بل تشمل عائلته وموطنه الأصلي، وتشمل أيضًا البلد المُهاجر إليه الذي هو موطنه الجديد.

الكلمات المفتاحية: الهجرة، المهاجر، أحكام، الوطن، ثمرات.

* Dr. Öğr. Üyesi, Çukurova Üniversitesi / oothman79@gmail.com

¹. محمود أسمالي، "Göç sorun değil fırsattır"، haberdonusum.com (الوصول 2024-9-23).

KİRÂAT İLMİNİN YAYILMASINDA SİYASETİN ETKİSİ

İsmail IŞIK*

İlimler belli bir sosyo-kültürel ortamda doğar, gelişir ve yayılırlar. Bulundukları ortam ve siyasi otorite bu sürece bazen sahip çıkarak katkıda bulunurken bazen de siyasi otoritenin tam tersi bir refleks gösterip ilmin ve ilim adamının önünde bir engel oluşturabilmektedir. Tarihi süreçte dünyanın farklı coğrafyalarında bu iki durumun örneklerine de rastlamak mümkündür. Kur'an tarihi ve kıraat ilmi açısından bakıldığında erken dönemde râşid halifelerin siyasi otorite sahibi olmaları, ilim ve nüfûz sahibi sahabenin de icma'ı ve desteklerini almalarıyla Hz. Ebûbekir'in (ö. 13/634) Kur'an'ı muhafaza altına alma gayreti ile Kur'an'ı cem', Hz. Osman'ın da (ö. 35/656) kendi döneminde farklı okumalardan kaynaklı olan kırâat ihtilaflarının artması ve tartışmalara yol açması nedeniyle istinsâh faaliyetinde bulunduğu bilinmektedir. İstinsah faaliyetiyle bir süre tartışmalar durulsa da sonraki dönemlerde siyasi bölünmelerin sosyo-kültürel açıdan farklı coğrafyadan olan Müslümanların sürece dahil olmasıyla kırâatlar konusunda tartışmalar yeniden alevlenmeye başlamıştır. Hicri IV. Asra gelindiğinde ise farklı okuyuşların gündemdekini yerini koruduğunu, mushaf birliği konusunda problemlerin yeniden alevlendiğini, birlik söylemlerinin güçlü bir şekilde dile getirildiğini görmekteyiz. Bu dönem sahabe mushaflarında yer alan birtakım ilavelerin Kur'an'dan olduğunu iddia ederek şâzz kırâat okumalarında bulunan İbn Şenebûz (ö. 328/939) ile, Arap diline ve mushaf hattına uygun olsa bile nakli gerekli görmeyip, kendi dil anlayışını ön planda tutmak suretiyle icmâa aykırı okuyuşlarda bulunan İbn Miksem'in (ö. 354/965) yaşadığı dönemdir. Bu dönemde yaşayan İbn Mücâhid (ö. 324/936) kırâat ilminde yaşanan karışıklıkların önüne geçebilmek için Mekke, Medine, Basra, Kûfe, Dimaşk olmak üzere beş merkezden seçtiği yedi imamın kırâatini ilk defa bir araya getirerek Kitâbü's-Seb'a fi'l-kırâ'ât adlı eserini yazmıştır. İbn Mücâhid ilmi faaliyetleriyle birlikte kendi döneminde siyasi otorite ile bağlarını güçlendirerek vezir İbn Mukle (ö. 328/940) ile sıkı ilişkiler içerisinde olmuş, bu bağ ona yaptığı faaliyetler açısından da destek sağlamıştır. İbn Mücâhid kıraat ihtilafları konusundaki tartışmaları ortadan kaldırmak için bir taraftan eserini kaleme alırken diğer taraftan Irak şeyhülkurrâsı ile birlikte İbn Şenebûz ve İbn Miksem üzerinde baskı uygulamaya başlamış sonuç vermeyince nihayetinde vezir İbn Mukle'nin emriyle iki alimi de kamçılatıp tevbe ettirmiştir. Diğer taraftan kırâatleri ilk defa yaygın oldukları beş meşhur şehre ve yedili bir tasnife göre sistematik hale getiren İbn Mücâhid daha meşhur olmasına rağmen Ya'kub el-Hadramî'yi (ö. 205/821) yedili sistem dışında bırakmış onun yerine Hamza b. Abdillâh el-Kisâî'yi (ö. 189/805) almıştır. Bu insiyatifi İbn Mücâhid'in yedili tasnifini oluştururken sahihlik, meşhurluk, sağlamlık vb. unsurların yanı sıra siyasi otoriteden de destek alarak görüşünü desteklediği algısını oluşturmuştur. Buradan hareketle İbn Mücâhid ilmi otoritesinin yanı sıra siyasi erkin de desteğini almak suretiyle eleştirilerin de önünü kapatmıştır diyebiliriz. Bu çalışmamız benzeri örnekleri de incelemeye çalışarak etkileri açısından olumlu ya da olumsuz ayrımı yapmadan kırâat ilminin yayılmasında, genişlemesinde veya tam tersi gerilemesinde siyasi ortamın, siyasi erklerin veya faktörlerin ne denli etkili olup olmadığını araştırmaya yöneliktir.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, Kırâat İlmi, Yayılma, Siyasi Otorite, Siyasi Etken

* Öğr. Gör., Sinop Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Sinop/ i.isik@sinop.edu.tr , <https://orcid.org/0009-0004-6098-0837>.

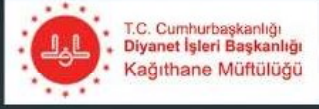

I. ULUSLARARASI
KÜRESEL SORUNLARA
İSLAMİ YAKLAŞIMLAR:
KÜLTÜREL VE TEKNOLOJİK DAYATMA
SEMPOZYUMU

I. ULUSLARARASI KÜRESEL SORUNLARA İSLAMİ YAKLAŞIMLAR: KÜLTÜREL VE TEKNOLOJİK DAYATMA SEMPOZYUMU

10-11 EKİM / SİNOP

BİLDİRİ ÖZETLERİ KİTABI

I. ULUSLARARASI
KÜRESEL SORUMLARA
İSLAMİ YAKLAŞIMLAR:
KÜLTÜREL VE TEKNOLOJİK DAKIKTA
SEMPOZYUMU

ISBN: 978-625-94958-2-8

Korucuk Mahallesi Üniversite Caddesi No: 21

0 368 271 57 57